
RAPPORT

UTVÄRDERING AV BARNAHUS SKARABORG

Samverkan över kommun- och myndighetsgränser

Anna L Jonhed

Working Papers and Reports Social work 6 | ÖREBRO 2016



Förord

Att göra en utvärdering av en organisation och ett arbetssätt innebär i mångt och mycket att söka efter svagheter och kritiska punkter i arbetet. Så även i denna utvärdering. Detta kan medföra att de positiva sidorna och styrkorna faller bort. Trots idoga försök att framhäva den genomgående positiva inställning och erfarenhet samtliga verksamheter har av Barnahus, kommer huvuddelen i denna rapport att utgöras av de områden som kan förbättras. Jag önskar dock att du som läsare har i åtanke att majoriteten av respondenterna är mycket glada över Barnhusets tillblivelse i Skaraborgsregionen och att man har höga förhoppningar om att Barnhuset ska lyfta barnperspektivet på agendan och skapa bättre förutsättningar för framför allt barnen, men också underlätta arbetet för samtliga ingående verksamheter.

Ett stort tack till samtliga respondenter som deltagit i utvärderingen, utan era åsikter och erfarenheter hade den inte varit möjlig att genomföra. Ett extra stort tack till Lena Ödlund Möller, Sofia Melén Moadi och Roland Bertilsson som varit mig mycket behjälpliga i framtagandet av denna rapport.

Örebro 2015-03-01

Anna Forssell, doktorand och adjunkt vid Örebro universitet

Tillägg

Under 2014–2015 hade jag förmånen att få samarbeta med och utvärdera Barnahus Skaraborg. Denna utvärdering publiceras nu som rapport för att möjliggöra ökad spridning av resultaten som jag tror och hoppas kan vara till nytta både för andra Barnahus och för andra samverkansprojekt av liknande slag.

Örebro 2016-08-29

Anna L Jonhed (tidigare Forssell), fil. dr i socialt arbete, Örebro universitet

Sammanfattning

Barnahusverksamheter har under de senaste åren poppat upp som vårblommor runt om i Sverige och till dags dato finns åtminstone 28 Barnahus, där Barnahus Skaraborg är ett av de nyare. Den bakomliggande tanken med Barnahus är att barn som misstänks ha blivit utsatta för våld eller övergrepp ska få stöd och hjälp i rättsprocessen av verksamheter som är anpassade för barn. Barnahus kan sägas bygga på fyra olika ”rum” – brottsutredning, skydd, fysisk hälsa och psykisk hälsa.

Barnahus Skaraborg startades hösten 2012 och hade fram till i april 2014 haft 159 samråd samt ett stort antal konsultationer via telefon. I föreliggande utvärdering har representanter för samrådet (åklagare, polis, barnmedicin och barn- och ungdomspsykiatri) samt representanter för socialtjänsten i samtliga femton ingående kommuner intervjuats om sin egen roll och förväntningar på andra verksamheter i samarbetet kring barn som utsatts för brott. Även samordnarna samt ansvarig avdelningschef vid Skövde socialförvaltning för ledningsgruppen har intervjuats.

Syftet med utvärderingen har varit att med utgångspunkt i medverkande myndigheters uppfattning om och behov av verksamheten, tillhandahålla ett underlag för utveckling av Barnahus Skaraborgs verksamhet. Syftet har vidare varit att identifiera möjliga problem och hinder för utvecklingen av arbetet.

Utvärderingen har inte granskat kvaliteten på de ingående verksamheternas insatser ur ett klientperspektiv och inte heller studerat effekter av implementeringen av Barnahus, men däremot försökt att identifiera svagheter i samverkan som i sin tur kan leda till kvalitetsbrister. Utvärderingen är genomförd som en så kallad processutvärdering (Denvall, 2011), vilket innebär att man inte gör en bedömning av verksamheten utifrån tidigare fastlagda mål, utan gör en nulägesbeskrivning för att på så sätt kunna hitta svagheter och styrkor i den nuvarande situationen. Poängen med denna typ av utvärdering är att fånga upp processen och bidra till lärande och utveckling. Med detta sagt har utvärderingen ändå haft tanken om barnets bästa som utgångspunkt, samt haft som mål att relatera den verksamhet som beskrivs mot de övergripande målen för barnahusverksamheternas fyra rum.

Utvärderingens resultat kan fångas i flera olika teman som sammanfattas kort nedan. Dels finns resultat som pekar på att Barnahus Skaraborg är en etablerad verksamhet, men en verksamhet med lite otydliga ramar och gränser:

- Barnahus Skaraborg har på två års tid skapat en etablerad verksamhet som är välkänd bland samtliga intervjuade. De allra flesta är också på det stora hela nöjda med den utveckling som hittills skett inom regionen.
- Barnahus Skaraborg når inte upp till det som i den nationella kvalitetsgranskningen (Rädda Barnen, 2013) benämns som ett ”fullvärdigt Barnahus”, då de endast har kontinuerlig verksamhet i ett rum (brottsutredning), samt sporadisk verksamhet i ett rum (fysisk hälsa). Övriga rum saknar operativ verksamhet på plats.
- Det finns en osäkerhet bland samtliga ingående verksamheter om vad som faktiskt är att betrakta som barnahusverksamhet och var gränsen för Barnahus Skaraborg går. Beskrivningarna kan delas in i tre grupper:
 - kontakter med den fysiska byggnaden
 - kontakter där de anställda samordnarna är involverade på något sätt
 - liktydigt med brottmålsprocessen

Denna osäkerhet kan medföra flera bekymmer särskilt när det gäller vilka frågor som bör avhandlas inom ramen för barnahussamverkan och extra påtagligt blir problemet när det inte blir någon polisanmälan eller om förundersökning/åtal läggs ner. Det verkar i dessa situationer finnas viss risk att barn som utsatts för brott blir utan framför allt medicinskt och psykologiskt stöd.

- De olika verksamheterna, och framför allt de olika socialtjänsterna samt personal som inte har en fast plats i samrådet (t.ex. från barn- och ungdomspsykiatri och barnmedicin), har kommit olika långt i förståelsen kring vad Barnahus är och hur Barnahus kan användas, vilket kan ställa till vissa problem framför allt när det gäller i vilken utsträckning Barnahus och samrådsdeltagare behöver förmedla grundläggande information eller ej.
- Samverkan mellan de ingående verksamheterna har underlättats, men framför allt barn- och ungdomspsykiatri samt barnmedicin skulle behöva inkluderas tydligare i det operativa arbetet. Barnahus Skaraborg verkar också ha medfört ringar på vattnet när det gäller samarbeten i ärenden som rör andra målgrupper.

Vidare kan utvärderingen peka på styrkor och svagheter i de aktiviteter som sker under paraplyet Barnahus. Här kan bland annat konstateras att:

- Barnahus Skaraborg verkar ha den tyngdpunkt på den rättsliga processen som påvisats i utvärderingar av andra Barnahus. Dock understryker i stort sett samtliga intervjuade att alla fyra aspekterna av barnets situation diskuteras på samråden. Detta är dock inte samma sak som att alla fyra *processerna* har samma utrymme.
- Samtliga ingående verksamheter verkar ha god förståelse för att brottsprocessen i tid kolliderar med socialtjänstens utredning till skydd för barnet. Däremot uppstår fortfarande kommunikationsbrister mellan dessa båda verksamheter och många socialtjänster uttrycker oro över konsekvenser gällande relationer till föräldrar och barn som uppstår när man avvaktar förundersökningen.
- Barnahus Skaraborg har fram till utvärderingens genomförande primärt använts till att genomföra samråd kring huruvida en socialtjänst ska polisanmäla ett ärende eller inte, s.k. konsultativa samråd¹. Oftast har ärendet rört barnmisshandel eller sexuella övergrepp, medan unga förövare är lite mer ovanligt. Barnahus Skaraborgs fjärde målgrupp – barn som bevittnat våld – är mer sällsynt i sammanhanget, vilket delvis förklaras med att man använder sig av ”egen kompetens” (t.ex. Trappan-behandlare) eller Utväg Skaraborg. Vidare framkommer i utvärderingen att många ej uppfattat att barn som bevittnat våld samt unga förövare ingår i målgruppen för Barnahus. Det senare är något som samordnarna jobbat aktivt med för att åtgärda under 2013–2014.
- De allra flesta förhör med barn under 18 år hålls på Barnahus, men det framkommer också att en inte oväsentlig del av barnförhören fortfarande genomförs på polisstationer.

En annan dimension av samverkan i Barnahus handlar om olika roller. Här kan påvisas att:

- Barnets särskilda företrädare har en mycket central roll i brottsprocessen, men är i nuläget inte inkluderad i någon av Barnahusets gemensamma mötesforum² (t.ex. husmöten) och många, framför allt socialtjänster, har en mycket oklar bild av den särskilda företrädarens roll och ansvar.
- Det finns i nuläget inga indikationer på att maktstrukturer påverkar verksamheten negativt, däremot är de olika yrkesgruppernas roller, mandat och möjligheter otydliga för de andra yrkesgrupperna, vilket riskerar att skapa en del frustration och hinder i arbetet.

¹ Under 2014 har fördelningen mellan konsultativa och planerande samråd blivit mer likvärdig (64/50), men då datainsamlingen för utvärderingen avslutades under första halvan av året har ingen hänsyn kunnat tas till detta i dataanalysen.

² De särskilda företrädarna har dock deltagit i andra möten som Barnahus Skaraborg arrangerat med syfte att stärka barnperspektivet i brottsprocessens alla delar. Vid dessa möten har samordnare, särskilda företrädare samt representanter för åklagare och barnförhørsledare deltagit.

- En del av samverkan som särskilt lyfts fram är vikten av att respektera varandras roller och arbetsområden. Även om denna respekt för organisationers olika synsätt och mål givetvis är betydelsefull kan här anas i vissa uttalanden en risk för att detta blir överordnat att hjälpas åt för barnets bästa.
- Det fanns under utvärderingsperioden ingen tydlig rutin eller ansvarsfördelning för krisstöd i samband med förhör eller krisstöd i samband med att förundersökning eller åtal läggs ner. Detta är något som även uppmärksammats nationellt. Arbete har dock varit pågående under hösten 2014.

Slutligen kommenteras också en del av hur man rent praktiskt vill att Barnahus ska utvecklas framöver. Här finns till exempel:

- Ett antal praktiska bekymmer dyker upp i diskussionerna, dels parkeringsplatser men också möjligheter till samråd via länk samt någon form av mobilt team för att barn ska slippa resa så långt.
- Utvecklingsarbetet kring det dagliga arbetet på Barnahus Skaraborg görs primärt i ”husmötet”. Här ingår inte socialtjänsten vilket torde vara en brist.
- I stort sett samtliga intervjuade ställer sig positiva till att Barnahus utvecklas som kompetenscentrum.

På grundval av dessa resultat rekommenderas att Barnahus Skaraborg:

- Tydliggör var Barnahus ”börjar och slutar” och särskilt diskuterar och utvecklar rutiner för hur barnets bästa kan säkerställas när brottsutredningen blir nedlagd, alternativt polisanmälan inte görs.
- Fortsätter att informera socialtjänsten och andra ingående verksamheter om barnahusarbetet. Informationen torde fortsatt beröra grundläggande frågor om målgrupper och Barnahusets funktion. Detta kan ske antingen genom att samordnarna åker runt och informerar eller genom ett ”Öppet Barnahus” där (ny-)anställda vid de olika myndigheterna kan få se lokalerna, testa på ”samråd” etc.
- Utarbetande av rutiner för hämtning, lämning och krisstöd i samband med förhör har påbörjats och rekommendationen är att detta arbete fortsätter dels på övergripande nivå, men också genom stöd till respektive kommun.
- Arbetar för att samtliga förhör med barn ska hållas på Barnahus.
- Fortsätter arbeta för att läkarundersökningar kommer till stånd på Barnahus.
- Vidare utreder möjligheten att anställa en psykolog på del- eller heltid som har sin tjänst på Barnahus.
- Fortsätter att utveckla former för samverkan som begränsar konsekvenserna av det geografiska avståndet, t.ex. samråd via länk.
- Inkluderar socialtjänsten i utvecklingsarbetet på operativ nivå.
- Fortsätter en mer strukturerad diskussion med Utväg Skaraborg och andra aktörer som är aktuella för målgruppen, för att undvika att barn faller mellan stolarna.
- Utvecklar tanken om Barnahus som kompetenscentrum vidare. Särskilt efterfrågas kunskap om de olika ingående myndigheternas mandat, möjligheter och roller.

Sammantaget torde sägas att Barnahus Skaraborg hunnit långt under dessa dryga två år och det finns en stark framåtanda, stort engagemang och stolthet bland dem som intervjuats. Detta är en stabil grund för att fortsätta det gemensamma arbetet och skapa ett ännu bättre Barnahus med ännu större fokus på barnets bästa. Det är min förhoppning att denna utvärdering kan fungera som hjälpmedel i detta arbete.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	Inledning	11
1.1.	Syfte	11
1.2.	Bakgrund Barnahus Skaraborg.....	12
1.2.1.	Fysiska lokaler och operativ verksamhet.....	12
1.2.2.	Organisatoriskt upplägg	13
2.	Tidigare utvärderingar	14
3.	Metod	15
3.1.	Utvärderingens kvalitet	16
4.	Teoretiska utgångspunkter	17
4.1.	Barnkonventionen och barns bästa	17
4.2.	Att samverka effektivt – hinder och styrkor	17
5.	Resultat	20
5.1.	Den intervjuade gruppens sammansättning	20
5.2.	Övergripande kommentarer	20
5.3.	Barnahus Skaraborg – grundläggande frågor.....	21
5.3.1.	Varför Barnahus?.....	21
5.3.2.	Var börjar och slutar Barnahus?	23
5.3.3.	Användningen av Barnahus	24
5.4.	Roller och relationer	27
5.4.1.	Vems barn är det?	27
5.4.2.	Hierarkier eller jämbördighet?	28
5.4.3.	Frågetecken kring särskild företrädare.....	30
5.5.	Förväntningar och utfall	30
5.5.1.	Den centrala samordnarrollen	31
5.5.2.	Socialtjänsten äger ärendet	32
5.5.3.	Åklagaren – "Oraklet i Delfi"	33
5.5.4.	Poliser med gott renommé	34
5.5.5.	Barnmedicin som överträffar sig själva.....	34
5.5.6.	Barn- och ungdomspsykiatrien – central roll med lång väntelista.....	35
5.6.	Bemötande och attityder.....	36
5.7.	Lärandeprocesser	37
5.7.1.	Att lära sig om problemet.....	37
5.7.2.	Att lära sig om Barnahus.....	37
5.7.3.	Att lära sig om varandra.....	38
5.7.4.	Att lära ut till andra – Barnahus som kompetenscentrum	40
5.7.5.	Att lära sig om sig själv – reflektion, kritik och konsekvens.....	41
5.8.	Samråd.....	41
5.8.1.	Vem ska delta i samrådet?	41
5.8.2.	Samråd på distans	42
5.8.3.	Polisanmäla eller inte – vilken är frågan?	42
5.8.4.	Att ha ett ansikte	44

5.9.	De olika processerna på Barnahus Skaraborg	44
5.9.1.	Fokus på brottprocessen stark?	44
5.9.2.	Hålla vad man lovar?	46
5.9.3.	Sparar man tid eller inte?	47
5.10.	Barnförhör – ett kapitel för sig?	48
5.10.1	Hämtning och lämning	48
5.10.2.	Förhör och medhörning	49
5.10.3.	Krisstöd	50
5.11.	Vad händer sen? Frågan om uppföljning och återkoppling	52
5.12.	Smekmånaden är över – vart ska vi nu?	53
5.12.1.	Vad har blivit bättre och sämre med Barnahus?	53
5.12.2.	Framtid och förändring	54
6.	Sammanfattande slutsatser och diskussion	57
6.1.	Sammanfattande nulägesrapport	57
6.2.	Identifierade förtjänster och styrkor	58
6.3.	Otydligheter i samverkansarbetet	58
6.4.	Inte ett samrådsmöte utan en process med det specifika barnet i fokus	61
6.5.	Framtiden på Barnahus Skaraborg	62
7.	Referenser	63

1. Inledning

Barnahusmodellen etablerades under mitten på 1980-talet i Alabama, USA, under namnet *Children Advocacy Center*. Efter att ha tagit vägen via Island landade modellen så småningom i Sverige i slutet på 90-talet där *Kriscentrum för Barn* i Malmö (2004), samt *Barnahuset Linköping* (2005) var två av de första. Under de senaste 15 åren har minst 28 Barnahus startat i Sverige och Barnahus Skaraborg, som slog upp portarna hösten 2012, är ett av de nyare.

Tanken med Barnahus var och är att de barn som misstänks ha blivit utsatta för brott mot barnets frihet, frid, hälsa och/eller liv (jmf. Rikspolisstyrelsen, 2009) ska ha kontakt med berörda myndigheter i en miljö som är anpassad för barn. De ska slippa berätta sin historia fler gånger än nödvändigt och myndigheterna ska samlas kring barnet, istället för tvärtom – allt i syfte att barnen ska få det stöd och den hjälp de behöver. Barnahusmodellen kan sägas bygga på idén om ett helhetsgrepp kring fyra olika ”rum” – fysisk hälsa, psykisk hälsa, rättslig utredning och skydd (Rädda Barnen, 2013). Utgångspunkten för barnahusverksamheter är att samtliga aktiviteter sker i gemensamma lokaler med barnets bästa i fokus i processen. För att verksamheten ska fungera optimalt är det många olika komponenter som ska fungera (Rädda Barnen, 2013) – komponenter som rör såväl målgrupp, rutiner, organisation och fysisk miljö som mer vaga samverkansfaktorer.

I tidigare svenska utvärderingar och granskningar av barnahusverksamheter har just samverkansfaktorer, som t.ex. vikten av sammanhållning, gemensam kompetensgrund och gemensamma mål mellan de ingående verksamheterna lyfts som centrala punkter för att skapa ett välfungerande Barnahus (Rädda Barnen, 2013). Problem som bottnar i samverkansfaktorer kan ta sig uttryck i exempelvis vem som får tolkningsföreträde i processen, Johansson (2011) eller att riktlinjer kring arbetsuppgifterna i utredningens olika faser är oklara (Stefansson, Gundersen & Bakketeig, 2012). Vidare har man tidigare också lyft brister kring Barnahusets huvudfokus, nämligen att barnets bästa ska vara det primära i alla delar av processen, vilket inte alltid verkar vara fallet (Rädda Barnen, 2013). I tidigare skrifter om barnahussamverkan identifieras fyra grupper av barn som kommer till Barnahus (Landberg, 2009). Det handlar om 1) fall där brott och bevis föreligger – fällande dom följer, 2) fall där brott troligen har begåtts, men inte kan bevisas, 3) fall där brott eventuellt har begåtts, men uppgifterna är alltför motstridiga och 4) fall där brott med största sannolikhet inte har begåtts. Centralt, menar Landberg, är att barn från samtliga nämnda grupper kan vara i behov av stöd och i vissa fall också mer avancerad behandling.

Barnahus Skaraborg startades hösten 2012 och hade fram till i april 2014 haft 159 samråd samt ett stort antal konsultationer via telefon. I föreliggande utvärdering har representanter för samrådet (åklagare, polis, barnmedicin och barn- och ungdomspsykiatri [BUP]) samt representanter för socialtjänsten i samtliga femton ingående kommuner intervjuats om sin egen roll och förväntningar på andra verksamheter i samverkan kring barn som utsatts för brott. Även samordnarna samt ansvarig avdelningschef vid Skövde socialförvaltning för ledningsgruppen har intervjuats.

1.1. Syfte

Syftet med föreliggande utvärderingsuppdrag är att, med utgångspunkt i medverkande myndigheters uppfattning om och behov av verksamheten, tillhandahålla ett underlag för utveckling av Barnahus Skaraborgs verksamhet. Syftet är vidare att identifiera möjliga problem och hinder för utvecklingen av arbetet.

Det primära målet för denna utvärdering är användning. Verksamheten i Skaraborg är permanent och utvärderingen har således inga intentioner att fungera som legitimerande inlägg i någon diskussion om Barnahusets vara eller icke vara.

1.2. Bakgrund Barnahus Skaraborg

I nedanstående avsnitt presenteras en övergripande bild av hur Barnahus Skaraborg är uppbyggt och hur det rent praktiskt fungerar samt kort de idéer som ligger till grund för Barnahuset där.

Vid uppstarten av Barnahus Skaraborg togs utgångspunkt i de gemensamma nationella riktlinjer som finns för barnahusverksamheter (Rikspolisstyrelsen, 2009). I dessa rekommenderas:

- Att samverkansavtal upprättas mellan de ingående parterna inklusive avtal om ekonomisk ansvarsfördelning.
- Att målet för samverkan är effektiv och rättssäker handläggning inom både den juridiska och sociala sfären med konstant fokus på barnets bästa.
- Att barnet ska vara delaktigt i processen och bemötandet ska vara väl anpassat efter barnet.
- Att målgruppen inkluderar barn som misstänks blivit utsatta för brott mot barnets frihet, frid, hälsa och/eller liv samt – i fall där det är lämpligt – barn som är förövare av sexualbrott.
- Att rutiner för anmälningsskyldiga verksamheter utarbetas för att underlätta anmälan till polis och socialtjänst.
- Att verksamheten har en tydlig samordnarfunktion.
- Att samråd genomförs i anslutning till polisanmälan.
- Att medhörning används vid förhör och att så många verksamheter som kan anses lämpligt med hänsyn till barnet följer förhöret.
- Att lokalerna är anpassade för barn och i mesta möjliga mån inte används till andra verksamheter.
- Att rutiner och avtal upprättas kring krisstöd till barn och i vissa fall vårdnadshavare.
- Att rutiner kring läkarundersökningar/rättsmedicinska undersökningar upprättas och att undersökningar genomförs i en barnvänlig miljö.
- Att de som handlägger ärenden inom de olika verksamheterna har god kompetens att göra så.

Att verksamheten dokumenteras, följs upp och utvärderas. (Rikspolisstyrelsen, 2009)

Enligt verksamhetsberättelsen för Barnahus Skaraborg 2013 är målgruppen ”...barn 0–18 år som misstänks ha utsatts för vålds- och fridsbrott, sexualbrott, kvinnlig könsstympning och brott med hedersmotiv. Till målgruppen tillkommer också barn som bevittnat våld i nära relation och unga förövare av sexualbrott.”

1.2.1. Fysiska lokaler och operativ verksamhet

Barnahus Skaraborg är placerat i Skövde centralort och lokalerna är ljusa och trevliga. Två samordnare är anställda, en på heltid och en på halvtid. Dessa två har sitt kontor i lokalerna som i övrigt består av ett väntrum, ett rum för läkarundersökning, ett förhørsrum och ett medhörningsrum. I lokalens mitt finns också ett stort bord som tjänar som konferensbord vid samrådstillfällena. Förutom samordnarna finns ingen fast personal på plats på Barnahus Skaraborg. Den ärendeinriktade aktivitet som regelbundet sker i lokalen är samrådsmöten och barnförhör. Vid enstaka tillfällen har också läkarundersökningar genomförts på plats³. Med undantag för deltagande av socialtjänsten och eventuellt BUP i samband med förhör sker inget av socialtjänstens eller BUPs arbete med barnet och familjen i Barnahus Skaraborgs lokaler. Utöver den ärendeinriktade verksamheten har Barnahus Skaraborg också studiebesök samt husmöten då samrådsgruppen i sin helhet (utom socialtjänsten) kallas och diskuterar den operativa verksamheten. Barnahus Skaraborg startade hösten 2012 och hade fram till sista april 2014 haft 159 samråd och närmare trehundra konsultationer via telefon.

³ I Barnahus Skaraborgs lokaler finns ingen röntgenutrustning varför inga sådana undersökningar kan göras där.

1.2.2 Organisatoriskt upplägg

Barnahus Skaraborgs verksamhet leds av en ledningsgrupp som består av representanter i ledande positioner från åklagarmyndigheten, polismyndigheten och Skaraborgs sjukhus samt socialchefsgruppen i Skaraborg (Skövde kommun, 2013). Socialcheferna som deltar i ledningsgruppen är ca fem till antalet. Dessa representerar Skaraborgs socialtjänster som helhet. Ledningsgruppen ansvarar för de övergripande besluten gällande verksamhetens inriktning.⁴

Vidare finns också en beredningsgrupp bestående av representanter i den operativa verksamheten från alla samverkande myndigheter (Skövde kommun, 2013). Beredningsgruppen (i samverkansavtalet benämnd referensgrupp), är ett arbetande utskott ställt under ledningsgruppen. Tanken med denna grupp är att frågor och diskussioner som stammar ur den operativa verksamheten ska diskuteras i detta gemensamma forum innan ärendet/förslaget presenteras för ledningsgruppen för att på så sätt presentera en mer mångfacetterad och genomtänkt idé. Det finns vissa indikationer på att just beredningsgruppen inte fungerat optimalt, dels beroende på att deltagarna i beredningsgruppen haft svårt att avsätta tid för detta arbete, dels på grund av att det operativa arbetet också diskuterats inom ramen för det som kallas husmöte. Det som på papperet skiljer husmötet från beredningsgruppen är framför allt att socialtjänsten inte är representerad på husmötet. I praktiken verkar det också finnas en viss skillnad i vilken typ av frågor som är tänkta att diskuteras på husmöten respektive beredningsgrupp, men vilken skillnaden är mellan dessa frågor är svår att urskilja.

4 Information angående organisationen kommer från intervju med Roland Bertilsson, ansvarig avdelningschef vid Skövde socialförvaltning för ledningsgruppen, om inte annat anges.

2. Tidigare utvärderingar

Ett stort antal utvärderingar av barnahusverksamheter har genomförts efter att modellen kom till Sverige (se t.ex. Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen & Åklagarmyndigheten, 2008; Johansson (2011); Kaldal, Diesen, Beije, & Diesen, 2010). Sammanfattningar av de större utvärderingarna finns gjorda sedan tidigare och är lättillgängliga t.ex. i Rädde Barnens kvalitetsgranskning "Inuti ett Barnahus" (Rädde Barnen, 2013). I föreliggande presentation lämnas dessa därför därhän och istället redovisas de mindre utvärderingar som återfunnits och som inkluderar barnahusverksamheter som i något eller flera avseenden (t.ex. upptagningsområde, huvudortens storlek etc.) påminner om Barnahus Skaraborg.

Tidigare (mindre) utvärderingar av Barnahus i svensk regi har haft relativt olika syften och pekar således i olika riktning. Många har ett (huvudsakligt) kvantitativt fokus där antalet samråd, åtal, lagföringar och genomförda läkarundersökningar och krisstödsinsatser utgör merparten. Dessa kvantitativa redogörelser återges ej, då föreliggande utvärdering inte har något sådant fokus. Snarare har de aspekter lyfts fram som på olika sätt kan relateras till de diskussioner som inledningsvis fördes med Barnahus Skaraborg i samband med att utvärderingens start.

Utvärderingen av Barnahus i Örebro, Jonsson (2011) är, tillsammans med Umeå (se nedan), en av få som faktiskt frågat klienter, dvs. barn och medföljande, om upplevelsen av Barnahus⁵. Denna utvärdering pekar på i huvudsak positiv respons från denna grupp, men utvärderaren är i övrigt kritisk till bland annat vilken prioritet barnahussamverkan har hos ett par av de ingående verksamheterna och osäkerhet kring vad som egentligen kunde förväntas av t.ex. BUP.

Barnahus Västmanland är, liksom Barnahus Skaraborg, ett samarbete mellan ett större antal kommuner (10). På Barnahus Västmanland är huvudgruppen som är föremål för samråd barn som utsatts för barnmisshandel. Något fler flickor än pojkar är aktuella för samråd. När det gäller krisstöd är BUP ensamt ansvariga för detta i 72 procent av de aktuella ärendena, vilket delvis förklaras av att en kurator, hemmahörande på BUP, har sin placering på Barnahus (Holmsten, 2009).

Även i Gävleborg har man, precis som i Skaraborg och Västmanland, ett Barnahus som kopplar samman ett större antal kommuner (10) med stora geografiska avstånd. Detta har inneburit att man använt sig av tekniska lösningar i större utsträckning, t.ex. i form av samråd via videolänk. I utvärderingen av detta Barnahus (Gustafsson, 2011) framkommer att det geografiska avståndet också påverkar barnförhören, där barn som reser långt för att bli förhörda kan vara trötta, rastlösa och ha svårt att koncentrera sig under förhören. Kvaliteten på förhören riskerar således att bli lidande och huruvida det är i linje med barns bästa ifrågasätts.

Ur samverkansperspektiv verkar dock Gävleborgs Barnahus ha förbättrat förutsättningarna för ett kvalitativt och barnfokuserat arbete, och de ingående professionerna är överlag positiva till den struktur som Barnahus erbjuder, men man påpekar att det finns många utvecklingsområden, t.ex. inom krisstöd och möjligheter att genomföra barnförhör i mindre allvarliga ärenden på en barnanpassad plats närmare hemorten.

Barnahus Umeå är lite annorlunda organiserat än många andra Barnahus då man tillsammans med mansmottagningen och kvinnofridsmottagningen går under det gemensamma organisatoriska konceptet "Centrum mot våld". Detta påverkar också den utvärdering som gjorts av Barnahusets verksamhet (Karlsson, u.å.). På barnahusdelen har man två typer av samråd – samrådsmöten och planeringsmöten – där de senare innebär att polisanmälan är gjord eller ska göras och den tidigare att beslut inte är fattat i den frågan ännu. Planeringsmöten inkluderar alla fem yrkeskategorierna, medan man i samrådsmötena valt att enbart ha med tre – polis och åklagare deltar ej, med hänvisning till att de inte tycker att de ska vara med och "lägga sig i" huruvida det blir en polisanmälan eller ej. Även Barnahus Umeås utvärdering har med en anekdotisk redogörelse för 12 barns upplevelser av mötet med Barnahus, där de flesta, både yngre och äldre barn, är enbart positiva.

⁵ Endast 8 barn och 15 medföljande har fyllt i en enkät i denna utvärdering, varför svaren inte är generaliserbara till gruppen som helhet.

3. Metod

Modellen för denna utvärdering är en formativ utvärdering (processutvärdering), där syftet inte är att göra en bedömning mot fastlagda mål, och inte heller att bedöma klienters upplevelse eller eventuella förbättring härledd till verksamheten. Syftet är snarare att göra en nulägesbedömning av intressenternas (i.e. de ingående verksamheternas) behov och upplevelser av verksamheten samt ge indikationer på hur verksamheten kan utvecklas för att effektivisera och förbättra samverkansarbetet, eller som Vedung (2009, s. 33) säger ”Utvärdering tittar bakåt för att ge vägledning framåt”. Idén för utvärderingen följer i stort den modell för formativ utvärdering som presenteras av Svensson och Sjöberg (2009). I denna utvärderingsmodell är målet med utvärdering primärt ett lärande med ett nära förhållningssätt till dem som utvärderas. Utvärderingsdesignen har således också haft ett öppet förhållningssätt och teman och frågor har delvis utvecklats efter hand. Däremot uppfyller utvärderingen inte kraven för en lärande utvärdering då något utvecklingsansvar inte vilar på utvärderaren.

Det primära objektet för utvärderingen är själva samverkansarbetet – inte dess tänkta eller faktiska konsekvenser – och i detta fall myndighetssamverkan (Vedung, 2009). Detta innebär att det snarast blir intentionsplanet och genomförandeplanet (Lundgren & Persson, 2003) – vad och hur – som kommer att analyseras, medan resultatet av samverkan blir mer perifert.

För att utvärdera samverkansarbetet har en kvalitativ metod valts, i form av gruppintervjuer. Gruppintervjuerna har inspirerats av fokusgruppsidén som används primärt för att studera föreställningar och värderingar kring ett visst ämne (Wibeck, 2010), men istället för en ostrukturerad intervju, som är det vanligaste när det gäller fokusgrupper, har istället en semi-strukturerad intervjuguide använts. Detta då antalet teman som skulle avhandlas var relativt många och en lägre struktureringsgrad riskerade att skapa alltför fria diskussioner.

Att samverka i dess mest generaliserande form innebär att ”två eller fler personer *interagerar om något* i ett specifikt *syfte*” (Danermark, 2004, s. 17, kursiv i original). Om denna definition bryts ned i sina beståndsdelar innebär detta innebär att vi behöver ställa oss flera frågor. 1) ”Två eller fler personer” – vilka ska detta vara? 2) Interaktionen – hur ska den ske? 3) Vad är detta ”något” som ska samverkas kring? Och slutligen 4) Vilket är syftet med samverkan? Dessa fyra frågor tillsammans med diskussioner med ansvariga för Barnahus har varit vägledande i utformningen av den frågemall som använts i utvärderingsarbetet.

Då syftet med utvärderingen inte primärt är klienternas välbefinnande utan samverkansprocessens utveckling har intervjuer genomförts med samtliga ingående verksamheter. Inledningsvis genomfördes intervjuer med de flesta av nyckelpersonerna i de samverkande myndigheterna (polis, åklagare, barnmedicin samt BUP), sammanlagt 13 av 17 personer. Dessa intervjuer har genomförts i grupp, med varje yrkeskategori för sig, men med en mycket kort enskild diskussion med varje representant i slutet av intervjun. Detta tillvägagångssätt valdes då interna strukturer kan medföra att det är svårt att framföra intern kritik i grupp. Vidare har de två samordnarna för Barnhusets verksamhet intervjuats, var för sig samt ordförande för styrgruppen, men dessa tre intervjuer har primärt berört organisatoriska frågor, mål och utvecklingsområden för verksamheten. Intervjuerna med de samverkande myndigheterna samt samordnare och ordförande tog mellan 60 och 120 minuter.

Ytterligare gruppintervjuer har genomförts med representanter för samtliga 15 socialtjänster som ingår i Barnhusets upptagningsområde. Vid de större socialtjänsterna har två intervjuer genomförts. Även i dessa intervjuer har en kort enskild intervju genomförts med socialsekreterarna. Antalet socialsekreterare vid intervjuerna var mellan 2 och 8 stycken. Sammanlagt har 58 socialsekreterare intervjuats. I stort sett samtliga intervjuade socialsekreterare har varit på samråd och det fåtal som inte varit det har haft konsultativ kontakt med Barnhuset via telefon. Intervjuerna har haft fokus på samarbetsfrågor samt utvecklingsområden för Barnhus Skaraborg. Intervjuerna med ingående socialtjänster varade mellan 45 och 120 minuter. En av dessa intervjuer genomfördes per telefon. Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades ordagrant.

I resultatavsnittet bör kommenteras av strukturen för Barnahus också påverkar strukturen för resultatet. För Barnahus Skaraborg är upplägget sådant att det primärt är socialtjänsten som kommer dit med ärenden. Detta medför att det under vissa rubriker i rapporten primärt blir deras åsikter (se t.ex. ”Polisanmäla eller inte – vilken är frågan?”). Detta är alltså inte en snedfördelning utifrån att intervjuerna med kommunerna utgör större delen av intervju-materialet, eller att de andra grupperna inte skulle fått denna typ av fråga, utan hänger samman med verksamhetens utformning.

3.1. Utvärderingens kvalitet

Som i alla typer av studier finns svagheter och styrkor i utformning och genomförande. Dessa kan i utvärderingar bedömas i relation till begreppen utility (nytta), feasibility (effektivitet), propriety (integritet) och accuracy (vederhäftighet) (American Evaluation Association, tolkat av Forss, 2007).

I föreliggande studie bedöms nyttan ha stått i fokus för utformning och genomförande. Studien har utgått ifrån de behov som barnahusverksamheten i Skaraborg själva har påtalat och tagit sin utgångspunkt i tidigare utvärderingar i Sverige.

Avseende effektiviteten kan den i någon mån ifrågasättas. I studien har samtliga socialtjänster intervjuats, vilket troligen inte varit nödvändigt för utvärderingens skull, då det som inom kvalitativ forskning benämns som ”mättnad” uppstod ungefär halvvägs in i dessa intervjuer. Det framkom helt enkelt inte särskilt mycket nytt. Dock fyllde dessa intervjuer även en annan funktion, då de innebar en plattform för socialtjänsterna att göra sina röster hörda. Som kommer att tydliggöras under resultatdelen i denna rapport är socialtjänsten i dagsläget inte representerade i det utvecklingsorgan som diskuterar den operativa verksamheten (husmötet).

Det som avses med begreppet integritet är att ta hänsyn till de etiska aspekterna i en utvärdering (Forss, 2007). I föreliggande utvärdering har utgångspunkten varit Vetenskapsrådets skrift ”God forskningssed” (2011) där information, konfidentialitet och frivillighet är ledord som styr utvärderingen. Jag har så långt möjligt försökt att inte synliggöra enskilda personers uttalanden, även om det i vissa sammanhang varit viktigt att skriva fram vilken yrkesgrupp som påtalat vad. I samband med intervjuerna har jag också gett information om utvärderingen, min egen roll, utvärderingens kommande användning samt skyddandet av känsliga uppgifter och frivilligheten har påtalats och alla har haft möjlighet att avsluta intervjun när som helst och även ta tillbaka sitt deltagande fram till och med rapportens färdigställande.

Den sista punkten som lyfts avseende utvärderingars kvalitet är vederhäftigheten. Här finns ett antal svagheter som bör finnas i åtanke. Då jag själv är socionom hade utvärderingen förmodligen tjänat på att utformas i samarbete med representanter med annan professionell bakgrund, för att på så sätt i högre utsträckning ha möjlighet att förstå fler perspektiv på ett djupare plan. Representativiteten är också i viss mån problematisk då endast en person ur styrgruppen är intervjuad och varken föräldrar eller barn kommit till tals i utvärderingen.

Slutligen fick jag vid en intervju kommentarer på att frågorna som ställdes var ”barnsliga och meningslösa” och detta påverkade intervjuens fortsättning så till vida att jag som intervjuare inte till fullo lyckades prestera mitt bästa. I övriga intervjuer var detta inte alls ett problem, utan tvärtom fick jag indikationer på att intervjupersonerna uppfattade frågorna som givande och utvecklande och vid ett flertal tillfällen kom självreflekterande kommentarer om att ens egen verksamhet behövde förändras och att frågorna vid utvärderingsintervjun tydliggjort detta.

4. Teoretiska utgångspunkter

Denna utvärdering har haft två separata teoretiska utgångspunkter – barns bästa och samverkan. Dessa två olika inriktningar bygger på idén om en utvärdering, som trots att fokus är själva samverkan och inte direkt berör klientarbetet på Barnahus, ändå ämnar försöka att förstå hur brister och styrkor i samverkansarbetet i förlängningen kan komma att påverka barnen som möter Barnhusets verksamheter.

4.1. Barnkonventionen och barns bästa

Begreppet barns bästa har i denna utvärdering utgått ifrån FN:s barnkonvention (FN:s Barnkonvention, 1989). FN:s barnkonvention ratificerades i Sverige 1990, vilket i många avseenden innebar att principen om barns bästa kom att inkorporeras i delar av svensk lagstiftning, t.ex. Lagen om vård av unga i vissa fall (LVU), samt föräldrabalken (FB) (Kaldal, 2010). Barnkonventionen innebar också en fortsättning i förändringen från att ha betraktat barn som en förlängning av sina föräldrar till att istället betrakta barn som subjekt – egna individer. Principen om barns bästa saknar tydlig definition, och måste snarare bedömas utifrån både objektiva och subjektiva principer – vetenskap, erfarenhet och barnets egen beskrivning av situationen och behovet av stöd och hjälp (Leviner, 2011).

Barnkonventionen synliggör också barns bästa genom de tre ”P:na” – Provision (resurser), Participation (delaktighet) och Protection (skydd). Delaktighet är en grundläggande mänsklig rättighet som bland annat återfinns i Barnkonventionens tolfte artikel. Där lyfts barns rätt att få göra sin röst hörd i alla frågor som berör dem och även i sammanhang som påverkar möjligheten att få tillgång till barns andra rättigheter och att kunna delta i samhället.

Rätt till skydd innebär skydd från samtliga typer av våld, övergrepp, exploatering och vanvård som innebär en risk för barnets utveckling, liv och hälsa (t.ex. artikel 19, 20, 34 och 37). Ansvar för detta skydd vilar i första hand på vårdnadshavarna (oftast föräldrarna), men åligger även det allmänna, särskilt i de fall där vårdnadshavarna brister i sin skyddsformåga.

Resursbegreppet avser att barn har rätt till tillgång till de resurser som krävs för att barnet ska kunna uppnå sin fulla potential. Resurserna som avses kan vara såväl materiella som immateriella delar (mat respektive utbildning) (t.ex. i artikel 6.2.).

Att jag har valt att ta utgångspunkt i FN:s barnkonvention innebär teoretiskt framför allt att begreppen provision och protection har varit vägledande i utformningen av utvärderingen. Målet har inte varit att aktivt involvera barn (participation), utan att försöka identifiera de möjliga hinder och brister som kan finnas avseende möjligheten att tillgodose barns behov inom ramen för Barnahus. Det har således varit omsorgsperspektivet, snarare än delaktighetsperspektivet (se Eriksson & Näsman, 2009), som varit i fokus i utvärderingen som sådan. Med detta sagt är det dock centralt att i det fortsatta utvecklingsarbetet skapa möjligheter för att göra barnen själva delaktiga.

4.2. Att samverka effektivt – hinder och styrkor

Samverkan som begrepp konnoterar positiva tankar som ansvar, trovärdighet, kompetens och effektivitet (Uhr, 2011). Vi utgår således ofta från att samverkan i sig är något eftersträvsvärt som kommer att, på olika sätt, förbättra situationen för de/det som man samverkar kring. Idén bygger inte sällan också på föreställningar om stordriftsfördelar (Anell & Mattisson, 2009). Samverkansbegreppet har definierats på flera olika sätt (se t.ex. Danermark, Englund & Germundsson, 2010) och placeras ofta in under paraplybegreppet samarbete (se t.ex. Roaf, 2002) tillsammans med andra begrepp som konsultation, samordning och integration, där dessa fyra utgör olika nivåer av sammansmältning mellan verksamheter.

Som angavs i metodavsnittet handlar samverkan om att en specifikt sammansatt grupp utför målinriktade handlingar för att lösa ett definierat problem eller uppnå ett visst syfte, vilket innebär att vi behöver identifiera vilka som ska samverka om vad och i vilket syfte. Det behöver också vara tydligt hur denna samverkan faktiskt ska gå till (Danermark, 2004).

När det gäller problemformuleringen, dvs. vilket är egentligen problemet som ska lösas, kan denna i mötet mellan olika organisationer ge upphov till olika svårigheter, t.ex. att de olika aktörerna har olika syn på vad som är problemet och hur det ska lösas eller att klient och aktör har olika bilder av detsamma. Vidare kan olika organisationers interna uppdrag kollidera med andras uppdrag, vilket kan skapa motsättningar kring hur en situation bör lösas (Jakobsson & Lundgren, 2013).

Skälen för samverkan bygger ofta på en eller flera av följande samhällsströmningar:

- 1 Tilltagande specialisering inom och mellan verksamheter där samverkan svarar mot koordinering av insatser för individers behov eller koordinering på grund av individers sammansatta behov.
- 2 Ökade krav och/eller nya villkor alternativt begränsad tillgång till specialistkompetens, dvs. antingen ökad kostnadseffektivitet eller ökad kvalitet (eller i idealfallet både och).
- 3 Ansvarsförskjutningar och/eller omorganisationer i stat, kommun och landsting. (Anell & Mattisson, 2009)

Om samverkan inte fungerar mellan verksamheter kan detta komma att förklaras genom enskilda individers bristande förmågor istället för att betrakta samverkanssvårigheter som systemfel (Jakobsson & Lundgren, 2013).

Riskfaktorer som identifierats i kommunalt samverkansarbete är bland annat brist på tid, avsaknad av politiskt stöd för målet för samverkan samt ett tydligt uppdrag åt dem som ska genomföra det praktiska samverkansarbetet. Ytterligare svårigheter kan uppstå om en verksamhet anser att en annan verksamhet bör uppfatta ett problem som deras angelägenhet, dvs. en otydlig ansvarsfördelning och/eller problemformulering. Det omvända – ett revirtänkande – kan också medföra hinder för effektiv samverkan. Hinder återfinns således på såväl organisatorisk, strukturell som verksamhetskulturell nivå. Den verksamhetskulturella nivån kan generera svårigheter t.ex. med utgångspunkter i huruvida den enskilda verksamheten i huvudsak är proaktiv eller reaktiv (Lundgren & Persson, 2003; Anell & Mattisson, 2009), där en reaktiv verksamhet ofta agerar i akuta skeden och därför kan ha svårt att avsätta tid för samverkan i annat än de enskilda fall man själv är involverad i (jmf. med att arbeta med förebyggande samverkan för att problemen inte ska uppstå).

En av vägarna för ett framgångsrikt arbete är att samtliga ingående verksamheter upplever sig effektivisera och/eller förbättra sitt eget arbete genom samverkan (Jakobsson & Lundgren, 2013). Då samverkan dock också innebär en tids- och resursinvestering, dvs. samverkan tar tid, innebär detta att det också finns en punkt när man uppnår mättnad i samverkan. Denna tidpunkt infaller när mer investeringar i samverkan (t.ex. pengar, tid) inte genererar mer positiv nytta. Något förenklat kan då fortsatta tidsinvesteringar leda till upplevelser av meningslöshet och uttröttning (Uhr, 2011). Beroende på t.ex. om en verksamhet är huvudsakligen reaktiv eller proaktiv (se ovan) kan detta infalla vid olika tidpunkter för olika verksamheter inom samma samverkansteam.

Samverkansarbetet tenderar också att se olika ut på olika nivåer i en organisation. På ledningsnivå består samverkan t.ex. av verksamhetsplanering, utformning av uppdrag, ekonomisk ansvarsfördelning och styrning, medan arbetet på operationell nivå har fokus på genomförande och dess hinder och möjligheter (Jakobsson & Lundgren, 2013). I detta arbete har tre områden identifierats som centrala för framgångsrik samverkan:

- 1 Styrning – tydlig legitimering från ledningsnivå och vid behov, mandat att tänja på den egna verksamhetens gränser för att främja samverkans effektivitet.
- 2 Struktur – vem samverkar, om vad och hur. Roller, arbetsfördelning och tydlighet är centrala aspekter.
- 3 Samsyn – gemensam problembild och målbild samt kunskap om respektive verksamhets förutsättningar och syften. (Myndigheten för skolutveckling et al., 2007)

Utöver detta lyfts också motivation (jmf. Uhrs idé om samverkansmättnad ovan), tillit samt samverkanskompetens (bland annat förståelse för varandras uppdrag och verksamhetsgränser) fram som centrala aspekter för att lyckas med samverkan mellan olika myndigheter och organisationer (Jakobsson & Lundgren, 2013; Anell & Mattisson, 2009).

Samverkansarbetet verkar delvis följa samma faser som andra gruppprocesser med en inledande optimistisk fas ("smekmånad") som följs av en mer kritisk period då konflikter tenderar att accelerera och initiala brister i struktur, upplägg, mål och syfte blir mer påtagliga. Hur allvarlig denna fas blir, kan delvis härledas till huruvida de olika ingående verksamheterna och personerna är nöjda eller missnöjda med den nuvarande situationen. Så länge samtliga är eniga om antingen det ena eller det andra torde konflikterna kunna hanteras (Anell & Mattisson, 2009). I denna fas, menar Anell och Mattisson vidare, att externa hot, som exempelvis nedläggning av verksamheter, kan fungera som sammanfogande kitt som driver samverkan förbi den kritiska fasen. En annan, kanske avgörande, del för samverkansarbetets fortsättning kan vara huruvida samtliga ingående uppfattar tillräcklig vinst i fortsatt samverkan eller ej. En diskussion om upplevd insats i jämförelse med upplevd vinst för respektive verksamhet kan här vara av vikt för att tydliggöra eventuella vinstfördelningssvårigheter (Anell & Mattisson, 2009).

5. Resultat

Barnhus Skaraborgs struktur bygger som tidigare nämnts på en styrgrupp som inte hanterar något av den dagliga operativa verksamheten. Denna grupp arbetar istället med övergripande organisations- och inriktningsfrågor. Då denna utvärdering har fokus på det dagliga samverkansarbetet har styrgruppens arbete utelämnats och istället har samordnare, barnförhållningsledare, åklagare, barnläkare och barnpsykiolog samt representanter för samtliga socialtjänster lämnat information. I kommande avsnitt redogörs för vad som framkommit i intervjuerna med dessa personer. Avsnittet inleds med en kort redogörelse för intervjupersonernas utbildning och erfarenhet, följt av ett övergripande omdöme kring verksamheten. Därefter diskuteras de punkter som identifierats som risker/svagheter i utvärderingen. I texten används ibland begreppet ”samrådsgrupp”. Detta begrepp avser samtliga ingående professioner i samverkan, med undantag för socialtjänsten.

5.1. Den intervjuade gruppens sammansättning

Samrådsgruppen är genomgående en grupp med gedigen erfarenhet inom sina respektive områden. Barnförhållningsledarna har i genomsnitt arbetat som poliser i 28 år, men då barnförhör som specialisering inte har så lång tid på nacken är denna specialkompetens i snitt 9 år lång, även om flera av barnförhållningsledarna genomfört förhör med barn långt tidigare. Representanterna för BUP har i medeltal 24 års erfarenhet av arbete inom BUP, läkarna har i genomsnitt 18 års erfarenhet av kliniskt arbete med barn och åklagarna har handhaft barnnärheten i medeltal 19 år. Vad gäller utbildning har samtliga poliser genomfört eller håller på att genomföra barnförhållningsutbildningens tre steg, medan det i de övriga tre grupperna endast finns någon enstaka person som har specialiserat sig på barn som utsatts för eller utsätter andra för brott.

När det gäller de som intervjuats för socialtjänstens räkning är spridningen i erfarenhet och utbildning av naturliga skäl, mycket större. Sammanlagt intervjuades här 58 personer, vilka inte är statistiskt representativa för socialtjänstens barn- och familjeomsorg. Medelvärde för erfarenhet av socialt arbete med barn landade på 7,4 år (Min: 2 månader; max: 26 år) med en viss övervikt av personer med kortare erfarenhet (Medianvärde: 5 år). Av de intervjuade är tre fjärdedelar (76 %) utbildade socionomer, medan resterande har olika typer av social- eller beteendevetenskapliga utbildningar, t.ex. socialpedagogik, beteendevetenskap eller socialpsykiologi. Utöver grundutbildningen har de allra flesta, som har funnits i yrket mer än något år, genomgått vidareutbildningar, men då handlar det till största delen om kortare kurser i olika typer av program, instrument eller metoder (t.ex. barnsamtal, MI⁶). Ett fåtal har magister eller master i socialt arbete och någon enstaka har gått kortare högskoleutbildningar i brottsrelaterade ämnen, såsom våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld.

5.2. Övergripande kommentarer

Av förklarliga skäl fokuserar denna typ av utvärdering på möjliga förändringsområden. Detta innebär att ljuset kommer riktas mot de svagheter i samverkan som identifierats i samband med utvärderingen. Med detta sagt är det viktigt att inte kasta ut barnet med badvatten, dvs. att ha i åtanke att det övergripande omdömet om Barnhus Skaraborg är mycket positivt i de allra flesta verksamheter.

Varje intervju har inletts med frågan om ett allmänt omdöme – vad tycker man om Barnhus Skaraborg? Svaren har genomgående haft mycket positiva tongångar. Samrådsgruppens medlemmar är samtliga positiva och lyfter framför allt fram den snabba ärendehantering – ett ärende är endast undantagsvis äldre än sex dagar när det kommer till samråd – samt den tydliga struktur som samrådsmötena har. När det gäller socialtjänsterna är de flesta

6 Motivational interviewing

genomgående positiva, men tre socialtjänster skiljer ut sig från de andra i sin övergripande uppfattning och intar en mer skeptisk hållning. De positiva omdömen som ges från socialtjänsten handlar om en bättre helhetsbild i ärendet och även att deras arbete underlättas, då de slipper sitta och ringa runt för att kunna dels få expertkunskap i någon fråga och dels arrangera logistiken kring framför allt den sociala och juridiska processen. Flera socialtjänster påpekar också att de upplever att rättssäkerheten ökar, då deras egen kompetens inte blir ensamt avgörande för utfallet. Många uppskattar också den sidoeffekt som uppstår i och med att de får namn och ansikten på personer i de andra samrådsverksamheterna. Detta sägs underlätta kontakten i andra sammanhang eller om man har följdfrågor efter samrådet. De socialtjänster som har en mer negativ uppfattning poängterar samtliga att grundtanken med Barnahus är bra, men reagerar främst på två saker. För det första att det stöd man får inte bidrar särskilt mycket till en förbättrad ärendehantering eller ökat barnperspektiv – man vill helt enkelt ha något utöver det som erbjuds idag – och för det andra att man som socialtjänst upplevt sig ifrågasatt (se vidare om detta under rubriken ”Bemötande och attityder”).

5.3. Barnahus Skaraborg – grundläggande frågor

I utvärderingen har ett antal teman utkristalliserats som kan härledas till mer grundläggande delar av barnahusverksamheten. Dessa rör framför allt syftet med Barnahus, gränserna gentemot ”andra aktiviteter” och användningen av Barnahus.

5.3.1. Varför Barnahus?

I det riksdagsbeslut som föregick Barnahus (Ju 2005/1181/KRIM) framkommer att syftet med Barnahus är att de utredningar som görs när misstankar finns om brott mot barn ska vara anpassade till barnet. Vidare ska barnet inte behöva berätta sin historia flera gånger och inte behöva åka runt till flera olika (eventuellt ej barnanpassade) miljöer. Ytterligare syftet med Barnahus är att öka kompetens, kvalitet och effektivitet i ärenden som rör barn som utsatts för brott. Syftet med Barnahus är således flerdelat, men grunden är att göra en i botten svår situation för barnet bättre. I nedanstående avsnitt redogörs för hur de olika verksamheterna uppfattar syftet med Barnahus i allmänhet och huruvida man hos Barnahus Skaraborg når fram till detta mål.

Liksom i riksdagsbeslutet är även antalet beskrivna syften med Barnahus i intervjuvaren flerfaldiga, och många av dem sammanfaller med de syften som anges i riksdagsbeslutet, t.ex. att barnet inte ska behöva åka runt och berätta sin historia flera gånger, att effektiviteten och kvaliteten ska öka och att kompetensen som finns i samhället kring barn som utsatts för brott ska komma barnet till gagn. I de allra flesta intervjuer börjar gruppen med att diskutera poängen med Barnahus i termer av ”bättre samarbete”, men efter en längre utläggning (och ibland endast på direkt fråga) avslutas resonemanget med att det ”ska bli bättre för barnet”. I några fall, bland annat hos polis, BUP och några socialtjänster är barnet det första som nämns, medan i ett par fall nämns inte barnet alls som skäl till varför Barnahus ska finnas. Det senare är, ur ett barnperspektiv, problematiskt, då risken blir att det är huruvida det gagnar den egna organisationen eller inte som är mer central än om Barnahus faktiskt medför en förbättrad situation för barnet. En socialtjänst beskrev syftet med Barnahus enligt:

R2: Jag tycker egentligen att det är det problemet som vi inte fullt ut löser att göra en gemensam planering för...

R1: Samordningen

R2: Samordning ja, för det är ju det som måste till när man jobbar i de här, att man måste veta vart är jag och vart är mina samarbetspartner och det vi har kommit överens om, det ska hålla. Det är nästan det viktigaste. Att hämta kunskap, expertråd är jätteviktigt också, eller att ha en utanför som man resonerar med, men det kan man alltid hitta på BUP eller man skulle kunna leta, någon annanstans, eller prata med en åklagare eller någonting, men den här samordningen låter ju sig inte göras utan att det finns där.

R1: Så det är väl det som är det allra viktigaste. (Socialtjänst)

Flera socialtjänster och även medlemmarna i samrådsgruppen trycker också på att Barnahus Skaraborg ska bidra med mycket stöd till socialtjänstens handläggningsarbete och framför allt i frågan huruvida man ska polisanmäla ett ärende eller inte. Detta tänker man i sin tur ska spara tid, höja kvaliteten på de anmälningar som görs och även höja kvaliteten på socialtjänstens egen utredning – allt i syfte att barnet ska få en säkrare rätts- och social process.

R: Nej... Alltså jag tänker på att Barnahus har ju kommit till av en anledning, för att det är svårt, och att man har skapat samråden för att det är svårt för socialtjänsten.

I: Är det för socialtjänstens skull som man har skapat Barnahus?

R: Jag hoppas att det är för barnen, men det lät ju precis som att det är för vår skull, jag hoppas att det är för barnen, att man har sett bristerna. Sen vem som har tryckt på och har varit mest drivande i det, det vet jag inte. (Socialtjänst)

Efter att intervjugrupperna fått redogöra för vad de anser är målet med Barnahus i allmänhet, ställs frågan huruvida Barnahus Skaraborg når upp till dessa mål. Här sker något oväntat, då flera intervjugrupper som tryckt på att målet med Barnahus är att barnet bara ska behöva berätta sin historia en gång, svarar ja på om Barnahus Skaraborg når upp till detta mål. Frågan reses då om dessa barn, endast kommer till tals i samband med förhöret, eftersom detta är enda gången som barnet är på Barnahus, eller om Barnahus enbart ses som en plats som handlar om den juridiska processen och att ”berätta sin historia” innebär att berätta om det brott man varit utsatt för och inte övriga livsomständigheter som kan föranleda insatser hos BUP, sjukvård eller socialtjänst. Andra intervjugrupper är dock klara över att Barnahus Skaraborg inte uppnår kravet på att barnet ska slippa berätta flera gånger i den utsträckning som kanske vore önskvärd:

Jag tänker utifrån, när jag läste om det första gången, det här med Barnahus så uppfattar jag att det handlar mycket om det här med att samordna resurserna kring barnet så att barnet också skulle slippa åka runt till olika professioner, det kan jag säga, det är inte fullständigt lyckat riktigt. (Socialtjänst)

Å andra sidan, som också flera intervjugrupper påpekar, är det kanske inte nödvändigtvis barnets bästa att åka upp emot 90 minuter enkel väg till just lokalen Barnahus för t.ex. stödsamtal med psykolog eller socialt utredningsarbete. Många pekar särskilt på gruppen åksjuka barn, för vilka en sådan resa kan göra att barnet är mer eller mindre utmattat innan man ens kommer fram (jmf. även med utvärderingen av Gävleborgs Barnahus, Gustafsson, 2011).

Övriga syften som intervjupersonerna lyfter:

- Snabbare lagföring
- Effektivare handläggning
- Ökat antal läkarundersökningar
- Synliggöra barnet
- Bättre helhetsbild
- Bättre tillgodose barnets rättigheter och öka barns delaktighet

Sammantaget finns det all anledning att tro att Barnahus Skaraborg har en god grund för att fokusera på barnets situation i de olika utredningsprocesserna, men man bör vara uppmärksam på att den framtida utvecklingen har barnets bästa som utgångspunkt, snarare än att underlätta arbetet för de deltagande verksamheterna.

5.3.1.1. Stolthet och engagemang

I det gemensamma arbetet kring Barnahus lyfts framför allt fyra olika styrkor fram. Den första är engagemang och vilja. Många inom både socialtjänst och samrådsverksamheter benämner detta engagemang både direkt och indirekt – stolarna i samrådet är alltid fyllda och även i intervjusituationer där kritik mot Barnahusets verksamhet framförs görs detta i syfte

att skapa en förbättrad situation. Samtliga involverade uttrycker vilja att denna samarbetsform ska fungera, vilket torde vara en grundläggande förutsättning för samverkan:

att det finns liksom en vilja och en ambition att faktiskt göra någonting för de här barnen, att man försöker sätta det i fokus, och det är [...] alltså om inte som åklagaren var intresserad eller polisen var intresserad då skulle man ju inte driva på att eget yrke och profession är viktig. (Socialtjänst)

Den andra styrkan som lyfts är stolthet över att man i Skaraborgsregionen lyckats med bedriften att skapa ett Barnahus, trots att det är sammanlagt nitton olika enheter som ska komma överens, utöver Barnhusets egen styrgrupp och personal.

Kompetens är den tredje styrkan, och även om man inte är odelat positiv i detta avseende, så lyfts det ändå om och om igen hur kapabla de personer är som arbetar med dessa frågor. Särskilt lyfts samordnare och barnförhållningsledare fram som mycket kompetenta ”Jag tänker en styrka, som vi inte har nämnt över huvud taget och det är polisen, deras barnförhör. Det är galant – de är jätteduktiga!” (Socialtjänst)

Det fjärde benet som denna samverkan vilar på är något som kan sammanfattas som en samverkanskultur. Många av kommunerna i Skaraborg är små och har en lång tradition av att samverka med andra kommuner kring gemensamma verksamheter eller områden. En socialtjänst kallar detta för ”genuin grundsamverkan” och poängterar att man inom Skaraborgsregionen hjälps åt för att lösa svårigheter. Detta är en styrka så till vida att många kommuner visar stor öppenhet för att vända sig utåt för att lösa ett problem som uppstår, men det finns också en risk i att samverkanskunskapen i sig tas för given.

5.3.2. Var börjar och slutar Barnahus?

I den allmänna beskrivningen av Barnahus presenteras fyra rum som också symboliserar de fyra processer som ska tas tillvara inom ramen för Barnahus väggar i samband med att barn utsatts för brott. Det handlar om barns psykiska och fysiska hälsa, den juridiska processen samt skydd för barnet (Rädda Barnen, 2013). I de Barnahus i Sverige där samtliga professioner fysiskt finns på plats och också genomför möten med barnet och familjen i Barnhusets lokaler är frågan om var Barnahus börjar och slutar relativt enkel att besvara – så länge barnet av en eller annan anledning är drabbat av konsekvenser som går att härleda till det brott som barnet varit utsatt för är det fråga om ett barnahusärende.

I intervjuerna med de olika verksamheterna och kommunerna som ingår i Barnahus Skaraborg verkar dock svaret på frågan om var Barnahuset börjar och slutar inte vara lika enkel. Det går att skönja ett mönster som indikerar att många av dem betraktar Barnahus antingen som a) kontakt med den fysiska byggnaden, b) kontakter där samordnarna är involverade på något sätt, eller c) liktydigt med brottsprocessen.

Exempel på denna begränsning i vad man anser tillhör Barnahus kan ses i hur man resonerar kring tidsbesparing, där Barnahus likställs med att man har haft ett samråd där:

Sen är det svårt att veta vilka delar av det här, vissa delar kan det ha dragit ut på tiden även utan Barnahus, beroende på olika aktörers, alltså hur mycket jobb man har på alla ställen och så, så det är svårt att veta vad... (Socialtjänst)

Att samordnarna av många likställs med Barnahus blir också påtagligt i flera intervjuer, framför allt när det gäller att definiera vad Barnahus *inte* är:

...vem gör vad och när liksom, men det är ju väldigt svårt för oss om det inte finns någon här [...]. Så att jag tänker att nej, det är inte Barnahus, alltså samordnarna nu, det är inte deras ansvar, deras ansvar är att få ihop alla professioner. Det andra ansvaret ligger på oss liksom... (Socialtjänst)

Ett exempel på hur Barnahus likställs med den tid brottsprocessen pågår kan ses i ett uttalande från socialtjänsten där man definierar ett ärende som medfört en fällande dom, där man menar att:

man överlag får ju kunskap om vad de gör, alltså, nu har jag ju haft ett ärende som *har gått från början till slut* och man har haft nära kontakt med både åklagare och polis, och då har jag ju lärt mig hur de jobbar, det kanske jag inte visste innan. (Socialtjänst, förf. kursiv.)

Detta att Barnahus i många ärenden likställs med den tid som brottsprocessen är ”aktiverad” är något som också identifierats som ett möjligt problem hos flera socialtjänster. Här efterfrågar man något ”som håller i hela vägen”, även efter att den juridiska processen är avslutad. Många är väldigt positiva till hur barnahussamverkan fungerar i det initiala skedet ”men det är ju som att man har den där starten [knäpper med fingrarna] och sen så prft, så tappar man ju det sen”. (Socialtjänst)

Konsekvenser av att man resonerar i termer av att något i processen runt barn som utsatts för brott ”inte är Barnahus” kan t.ex. vara att man bortser från möjligheten att använda barnahusidén och plattformen för att förbättra samverkan, både när det inte blir någon brottsprocess eller i senare skeden av arbetet (se schematisk bild i diskussionskapitlet).

Endast i undantagsfall ses Barnahus som ett annat ord för det samarbete som kan kopplas till konsekvenser som uppstår i samband med brott mot barn. Polisen tydliggör detta, i samband med resonemang kring vilka grupper Barnahus är viktigast för. Här menar poliserna att det framför allt handlar om de fall där förövare och offer finns i samma familj och det inte kommer bli tal om någon fällande dom och inte heller räcker till för ett omhändertagande av barnet av socialtjänsten, utan familjen ska fortsätta leva tillsammans, trots det som har hänt. I dessa fall blir samtliga aktörer på Barnahus aktuella på olika sätt för att få familjen att återigen fungera väl, återupprätta förtroende och tillit familjemedlemmarna emellan och samtidigt ha den uppsyn som krävs för att säkerställa att barnet inte utsätts för brott igen. Det handlar alltså, enligt detta resonemang, om en lång process där flera myndigheter behöver samarbeta under längre tid, för att skapa bästa möjliga situation för barnet och familjen.

5.3.3. Användningen av Barnahus

Övergripande kan sägas att de olika kommunerna använt Barnahus Skaraborg i olika omfattning (se tabell 1). I tabellen på nästa sida (tabell 1) över hur många samråd respektive kommun har haft är det tydligt att *antalet* samråd påverkas av den folkmängd som kommunen har (antalet samråd under 2012–2013 samt t.o.m. april 2014; folkmängd hämtad från SCB 2013-12-31). Noterbart är att det ändå skiljer mycket mellan den kommun som har flest samråd per capita (Skara), drygt 1 samråd per 1000 invånare, och den kommun som har minst antal samråd per capita (Hjo) med drygt 1 samråd per 10 000 invånare. Ingen korrelation finns mellan antal samråd och geografiskt avstånd till Barnahus Skaraborg (avstånd enligt Eniro), dvs. det geografiska avståndet verkar inte påverka huruvida man använder sig av Barnahus Skaraborg eller ej.

Samtidigt kan man i Barnahusets egen statistik tydligt se att de samråd som hålls framför allt rör misshandel av barn och sexuella övergrepp mot barn, vilket också bekräftas i intervjuerna, medan hedersrelaterade ärenden, barn som bevittnat våld och unga förövare är mycket mer sällsynt.

Kommun	Antal samråd (2012–2013 april 2014)	Folkmängd	Avstånd till Barnahus (km)	Antal samråd/ 1000 invånare
Skövde	24 (7+15+2)	52859	0	0,45/1000
Lidköping	21 (5+13+3)	38414	47	0,55
Falköping	19 (4+13+2)	31988	33	0,59
Mariestad	20 (2+14+4)	23870	38	0,84
Skara	20 (4+12+4)	18580	26	1,08
Vara	15 (1+10+4)	15609	61	0,96
Götene	7 (3+3+1)	13028	40	0,54
Tidaholm	9 (2+6+1)	12565	29	0,72
Tibro	6 (2+2+2)	10754	21	0,56
Töreboda	6 (1+2+3)	8992	43	0,67
Hjo	1 (0+1+0)	8805	31	0,11
Karlsborg	2 (2+0+0)	6757	45	0,30
Grästorps	4 (1+1+2)	5641	77	0,71
Essunga	2 (2+0+0)	5494	80	0,36
Gullspång	3 (1+1+1)	5185	76	0,58

Tabell 1. Antal samråd fördelat på folkmängd samt geografiskt avstånd till Barnahus.

I frågan kring användning av Barnahus har utgångspunkten varit hur många gånger den specifika socialtjänsten varit där och sedan har intervjugrupporna förutsättningslöst fått förklara varför de tror att det antingen är lite eller mycket (om man bortsett från befolkningens mängd, socialtjänstkontorets storlek och ärendemängd). I nedanstående tabeller (tabell 2 och 3) tydliggörs vilka förklaringar som framträder.

Kommun	A	B	C	D	E	F	G
Ingen policy/rutin	x		x	x	x		x
Avstånd			x				x
Redan etablerat kontakter	x	x		x	x		x
Har egen kompetens i huset eller samråder med kollegor	x	x		x		x	x
Tycker ej samråd bidragit tidigare		x				x	
Ej tillräckligt allvarliga ärenden				x			
Barnet är skyddat					x		

Tabell 2. Förklaringar till liten användning, från de kommuner som använt Barnahus minst antal gånger. Kommun A–G relaterar ej till antalet ärenden.

Förklaringen till skillnaderna mellan kommunerna och skillnaderna mellan målgrupperna är givetvis komplex och härrör i stor utsträckning från ärendemängd, vilket poängteras, men även andra skäl lyfts fram, vilka kan kategoriseras som 1) rutiner och kultur 2) andra lösningar än Barnahus samt 3) tidigare erfarenheter.

När det gäller den första kategorin – rutiner och kultur – handlar detta i många fall om att socialtjänsterna inte har någon uttalad policy om hur Barnahus ska användas utan, detta diskuteras från fall till fall, vilket gör att det finns en risk att det blir avhängigt den enskilde

socialsekreteraren, den enskilde psykologen eller närmast ansvarig chef. I andra fall, vilket hänger ihop med den andra kategorin, anser man att man har den kompetens som behövs ”i huset” och använder sig inte av hjälp och synpunkter utifrån i särskilt hög grad. Detta gäller särskilt i frågor som rör just polisanmälan. Om man anser att man kan fatta beslut om polisanmälan själv, inom arbetsgruppen, vänder man sig inte nödvändigtvis till Barnahus, vilket också indikerar att man har en ganska snäv bild av vad Barnahus är:

...men i vissa lägen så har ju vi kanske gjort en, ett omhändertagande och placering av barnet på en institution och då är ju mycket av Barnahusets del kanske, i viss mån, överspelad och då kanske det bara återstår ett sånt där polisförhör då. (Socialtjänst)

I flera socialtjänster framhåller man att man redan har en kontakt med BUP i ärendet, polisanmälan är ”given” och eftersom man själv har ansvar för skyddet, så behövs inte Barnahus. Det som då försvinner helt är den medicinska kompetensen, samt den möjlighet att skapa en mer långsiktig planering som Barnahus, åtminstone teoretiskt, skulle kunna bidra med. En socialtjänst särskiljer sig i frågan om uppfattningen om sin egen kompetens, där de menar att de inte har den kompetens som skulle behövas, men att avståndet till Barnahus gör att man primärt konsulterar via telefon istället för att åka på samråd.

I några intervjuer bland dem som inte använder Barnahus så mycket framkommer att man vid tidigare möten med Barnahus inte tycker att man fått så mycket med sig, eller att ärendet blivit ifrågasatt som ”onödigt”. Dessa erfarenheter har sedan gjort att man valt andra lösningar än Barnahus.

En av de socialtjänster som använt Barnahus minst (ej med i tabell 2 på föregående sida) särskiljer sig mycket från de andra i samma kategori. De menar att den begränsade användningen primärt beror på att man tidigare i huset haft en negativ inställning mot ”nymodigheter”, men att detta är på väg att ändras, både på chefs- och handläggarnivå. Man ser i nuläget inga hinder mot att åka till Barnahus och det är på väg att bli en rutin i arbetet som man ser som ett stöd i tänkandet kring ärenden för samtliga av Barnahus målgrupper.

De stora skillnaderna mellan de som använder Barnahus mycket respektive lite (med undantag för ärendemängd), är dels att de som använder Barnahus mycket framhåller att Barnahus har blivit en rutin, att ledningen i den egna arbetsgruppen driver på att man ska åka till Barnahus ”hellre en gång för mycket än en gång för lite” samt att man genomgående har positiva erfarenheter av att Barnahus är ett stöd och en hjälp i arbetet (se tabell 3).

Kommun	H	I	J	K	L	M	N
Rutin finns	x		x	x			x
Ledningen/chefen promotar	x					x	x
Positiva tidigare erfarenheter av samordnarna Barnahus	x	x					
Hellre en gång för mycket än för lite			x				
Barnahus är ett stöd eller underlättar/snabbare upp arbetet				x	x	x	
Positivt med många vinklar					x		

Tabell 3. Förklaringar till användning, från de kommuner som använt Barnahus flest antal gånger. Kommun H–N relaterar ej till antalet ärenden.

Både de socialtjänster som använt Barnahus mest och de som använt dem mindre poängter att de inte använder Barnahus i alla ärenden som tillhör Barnahus målgrupper. I en stor andel av dessa fall verkar det röra sig om informationsbrist – socialtjänsterna känner inte till att barn med en viss problematik tillhör målgruppen för Barnahus, framför allt gäller detta unga förövare och barn som har bevittnat våld. För att öka andelen ärenden som kommer från dessa målgrupper behöver man från Barnahus sida tydliggöra, inte bara att ärenden från dessa målgrupper är välkomna till Barnahus, utan också på vilket sätt Barnahus kan vara behjälpliga i dessa ärenden. För unga förövare verkar antalet ärenden generellt sett vara mycket lågt. När det gäller barn som bevittnat våld framkommer också att många inte betraktar det som ett brott, man ser helt enkelt inte riktigt poängen med att ta det till Barnahus och när det gäller behandling och bedömning har man ofta tillgång till egna resurser inom verksamheten (t.ex. Trappan-behandlare) eller vänder sig till Utväg Skaraborg.

När det gäller hedersrelaterade ärenden verkar situationen vara en annan. Man beskriver ett mycket snabbt händelseförlopp där det ofta blir ett omedelbart omhändertagande av barnet och en polisanmälan och att barnet eller ungdomen sedan inte med lätthet kan komma till Skövde, då detta riskerar att vara en oskyddad plats för barnet. Det framstår således som att dessa fall är mycket allvarliga och närmast kan betraktas som ”specialfall”. Både samordnarna och ett par intervjupersoner vid socialtjänsten lyfter dock att det är möjligt att flera av de ärenden som betraktas som ”vanliga” misshandelsärenden, i själva verket är hedersrelaterade, men att detta inte synliggörs varken hos socialtjänsten eller i statistiken hos Barnahus.

5.4. Roller och relationer

I nedanstående avsnitt redogörs de olika dimensioner av relationerna mellan de verksamheter som finns inom Barnahusets abstrakta väggar. I den första delen presenteras mer övergripande svårigheter i hur arbetet kan komma att påverkas av ansvarsfördelning och maktstrukturer. I den andra delen tittar vi närmare på de förväntningar som ställs på de olika verksamheterna i barnahusarbetet.

5.4.1. Vems barn är det?

En risk som identifierats i utvärderingen är att, då ingen av de operativa professionerna har sin hemvist på Barnahus, flera verksamheter ser barnet som ”sitt barn”, men tenderar att inte betrakta det som ”vårt barn”. Detta kan möjligen innebära att det ibland blir viktigare med ”revir” än med barnfokus t.ex. – Vem hämtar och lämnar? Vems ansvar är krisstöd? Vilka frågor får ställas i barnförhöret? I det praktiska arbetet, syns inte särskilt många sådana tendenser, mer än att det i mycket stor utsträckning på i stort sett samtliga verksamheter betonas att det är viktigt att hålla på sin roll och att inte kommentera andras arbete och inte göra andras arbete.

...ja, för man strävar ju efter att polisen ska göra polisiära uppgifter, eller hur, så är ju tongångarna, och då vad är detta för flummeri? Vad sitter ni och hör barn åt BUP? Nej, det ska vi inte göra, det har vi fått gjort och då höjer jag på ögonbrynet, för det är inte därför vi är här. (Polis)

En diskussion torde behövas, kanske på ledningsnivå, om huruvida man för att underlätta för barnet, i vissa ärenden kan åta sig uppgifter som ligger inom ramen för en annan profession eller som underlättar arbetet för andra professioner.

Att barnen inte alltid är en gemensam angelägenhet, utan mer aktualiserade hos vissa verksamheter kan bli särskilt tydligt när det gäller läkarna och psykologerna som mer sällan har barn på Barnahuset som är deras egna patienter, utan dessa yrkesgrupper är i första hand konsulter i samrådet.

Jag hade sagt innan, och då var det ju polisanmält innan så det var ju liksom, så, men då vart lite mer faktiskt ett bollande, och det var väldigt trevligt eller så, för då hade också läkaren, nu vart det hans barn liksom, på hans profession liksom, ”så här kan det vara eller så här kan det vara”. (Socialtjänst)

Samtidigt finns det i intervjuerna med såväl åklagare, polis, samordnare samt flera socialtjänster kommentarer där man benämner sig själv och sin egen profession som ”spindeln i nätet”. Detta är inte med nödvändighet något som skapar problem, men det kan uppstå situationer där flera kockar kokar en sämre soppa.

5.4.2. Hierarkier eller jämbördighet?

I samarbeten och samverkan är interna maktstrukturer och känslan av jämbördighet eller över- och underlägsenhet en stor del i vem som får tolkningsföreträde i frågor, vem som talar och inte talar och vem som får sista ordet. I en optimal samarbetsituation är samtliga ingående parter jämbördiga, medan i en extrem situation är det en part som bestämmer vad den andra parten ska göra. Det handlar då inte längre om någon samarbetsituation, utan om ett lydnessförhållande. Maktstrukturer inom en grupp påverkas inte bara av den aktivitet som sker inom gruppen, utan också av vilka förväntningar personer tar med sig in i gruppen avseende de andras roller. Är det olika yrkeskategorier som ska samarbeta tar dessa t.ex. med sig in föreställningar om yrkeskategorin i allmänhet och det är genom detta raster man betraktar den person som företräder den yrkeskategorin (Lundgren & Persson, 2003; Anell & Mattisson, 2009).

I intervjuerna med samtliga ingående verksamheter har respondenterna fått frågan om man i samrådet kategoriserar sig själv som 1) kund/beställare, 2) samarbetspartner, 3) konsult eller 4) expert. BUP, läkare, åklagare och polis placerar sig samtliga i rollen som experter i samrådet, men läkarna och åklagarna menar att de också är samarbetspartners, medan BUP också skriver in sig som konsulter.

När det gäller socialtjänsterna så väljer nio av de femton kund/beställare i första hand, men de allra flesta av dem menar att man senare i processen kan komma att bli samarbetspartners. Resterande socialtjänster väljer samarbetspartner i första hand, men konstaterar att de också ibland uppfattar sig som kunder/beställare. Endast ett par socialtjänster betraktar sig själva som experter och de som gör det, gör det med stor tveksamhet. Däremot kommenterar flera av socialtjänsterna att de andra i samrådet är experter och i några fall samarbetspartners. Det skulle kunna tänkas att denna uppfattning om kund/beställare vs. expert kan påverka upplevelsen av jämbördighet i samråd och övrigt gemensamt arbete.

När det gäller just jämbördigheten både i samrådsituationen, men också i det övriga arbetet går åsikterna isär. Det som blir ganska framträdande är att läkare och BUP, dvs. de som inte själva som personer med självklarhet har en aktiv roll i ärendet, uppfattar att gruppen på samrådet på det stora hela är jämbördig. Även flera socialtjänster håller med om detta, men kopplar då ofta detta till hur de själva är som personer, snarare än att den underliggande strukturen borgar för jämbördighet:

I: Tidigare utvärderingar har visat att socialtjänster kan uppfatta sig som mindervärdiga i detta samarbete, är det något ni märkt?

R1: Inte när jag var där.[...]

R2: Så det, jag tänker inte så. Men jag förstår vad du menar, det är ju så, för en del.

R1: Jag är inte sån som person tror jag. [...] Nej, jag har aldrig haft vett att förstått det där.

R2: Inte jag heller. (Socialtjänst)

Det finns dock också uttalanden på temat som indikerar att det på Barnhus Skaraborg finns ett barnfokus som gör att hierarkier och yrkesstatus får en underordnad betydelse.

På ett sätt så känns det ändå som att det är barnet som är det viktigaste i det här rummet, men vi andra finns där för att barnet ska få det så bra som möjligt, så på det sättet så känns det mer jämlikt – vi är alla där för barnets skull, [...], vi alla bidrar med vår kompetens för att göra det så bra för barnet som möjligt. (Socialtjänst)

Detta fokus på barnets bästa måste sägas vara mycket positivt och en stor styrka för Barnhus Skaraborg. Dock är det inte alla som håller med om att samrådsmötet är jämbördigt, utan framför allt socialtjänster lyfter fram både en känsla och konkreta exempel på när status mellan yrkesgrupperna inverkar på såväl profession som aktion. Flera socialtjänster placerar sig själva långt ner i gruppen – man är inte ”högsta hönset”, man ”simmar runt på botten” och liknande uttalanden är ganska vanliga, vilket man också reflekterar över som ett ”socialtjänstproblem”:

Ja, men är inte det socialtjänstens dilemma eller? Att man inte litar på sitt, på de kunskaperna som vi sitter på, är inte det liksom alltid så? Att man som socialtjänst alltid tycker att läkarna kan mer, och psykologen kan mer, fast egentligen har vi rätt mycket med oss. (Socialtjänst)

Även när socialtjänsten beskriver sina känslor och agerande i övrigt blir känslan av en viss underordning påtaglig. Det finns exempel som beskriver hur man är orolig och nervös inför samrådsmöten eftersom man ska möta ”höjdare” och man är orolig för att bli ifrågasatt och underkänd, en känsla som efter samrådet antingen kan ha försvunnit eller så upplever man att man har blivit ”dumförklarad” eller fått ”en klapp på huvudet”.

I intervjuerna kommer åklagarrollen också fram som en mycket speciell och central position. Detta bygger på att 1) socialtjänsten ofta ställer frågan om polisanmälan eller ej, vilket åklagaren i första hand är den som ger råd kring och 2) åklagaren ofta är den som lyfts fram som överst i statushierarkin i samrådet. Detta verkar ha medfört att man i vissa fall från socialtjänstens sida har svårt att gå emot den rekommendation som åklagaren ger, även om man själv är av en annan uppfattning. Andra lyfter en motsatt sida, nämligen den samhällsstruktur som finns och idéer om olika yrkesgruppers status som kan färga av sig positivt på känslan när man möts öga mot öga:

R1: Sen blir jag ju lite starstruck också av de här åklagarna. De är ju lite sådär som stjärnor, så här.

R2: Du får be om autografer...

R1: När [namn] satt där, och jag bara (skratt) ”åååå”. (Socialtjänst)

Att bli ”starstruck” över att få träffa personer man beundrar är kanske ett mindre bekymmer än de personer som påtalar mer negativa konsekvenser av hierarkier i rummet, men icke desto mindre är det viktigt att samordnarna fortsätter det arbete som många av socialtjänsterna och samrådsdeltagarna lyfter fram som helt oumbärligt.

R:...jag tror att de för att hålla en god ton och att alla får komma till tals att det likasom sköts snyggt helt enkelt, det här mötet, så tror jag samordnarna har en jätteviktig roll. Om vi föreställer oss mötet utan samordnare.

R: Nej, det hade ju inte gått.

R: Nej, det är en bra tanke (skratt)

I: Vad hade hänt då?

R: Jaa... det är ju lite det som [socialsekreterare] var inne på lite grann, det är ändå det här med hierarkier. (Socialtjänst)

Trots att det i många intervjuer framkommer att man upplever en hierarki i gruppen verkar det inte nämnvärt påverka förtroendet för varandra. När det gäller förtroende för de andra som finns möts i samrådsmötet, både på ett personligt och på ett professionellt plan så framstår det som genomgående gott. Det är några enstaka händelser, kopplat till enskilda individer inom de olika yrkeskategorierna som skapat viss oro bland de andra. Personer från samtliga yrkeskategorier (BUP, polis, socialtjänst osv.) nämns i detta sammanhang och ingen grupp nämns fler gånger än någon annan. Det verkar således inte vara något systematiskt problem som rör förtroende, utan enskilda samråd eller förhör där brist på förtroende uppdagats⁷. Det har bland annat rört sig om att någon uttalat sig kränkande om barnets

familj, sovit under ett möte eller haft bristande förståelse för den helhetssituation som barnet befunnit sig i. Dock – med tanke på att antalet samråd överstiger flera hundra och antalet händelser som föranlett förtroendebrist troligen kan räknas på ena handens fingrar – kan detta möjligen betraktas som ”olycksfall i arbetet”.

5.4.3 Frågetecken kring särskild företrädare

En roll, som initialt inte var en del av utvärderingsuppdraget, är den särskilda företrädaren. Ingen särskild företrädare har intervjuats inom ramen för utvärderingsuppdraget, men det har uppkommit diskussioner kring denna funktion som föranleder att dessa resonemang ändå presenteras här.

Den särskilda företrädaren är en person som utses att tillvarata barnets intresse och fatta beslut angående frågor i brottsutredningen, t.ex. polisförhör med barn. Särskild företrädare utses alltid i de fall en vårdnadshavare, eller en person som vårdnadshavaren är släkt med eller bor tillsammans med misstänks för brott mot ett barn (Lagen 1999:997 om särskild företrädare för barn).

Ett par socialtjänster har ingen bild alls av vad den särskilda företrädaren förväntas göra och en socialtjänst har stora svårigheter med att ens komma ihåg vad funktionen heter, trots att detta upprepas flera gånger under intervjun. Det framkommer också i flera intervjuer att deras uppdrag är svårt att förstå, särskilt när det gäller gränsdragningen till socialtjänsten, där framför allt hämtning och lämning i samband med förhör innebär stora frågetecken. Vidare lyfts att de som tjänstgör som särskilda företrädare inte är delaktiga i barnhusprocessen på det sätt som kanske ibland vore önskvärt och att de kanske ibland både saknar viss utbildning och viss kompetens när det gäller mötet och samtalet med barnen. Samrådsdeltagare uttrycker:

R: Ja alltså, de vet ju inte helt enkelt. Vad de får och kan och ska göra. Så är det.

[...]

R: Ja, precis, det har ju vart en diskussion det också för det här med särskilda företrädare, det är ju ett känt faktum att det är inte bara de som har nåt slags naturbegåvning för att umgås med barn. (Samrådsgruppen)

Att en roll som är så pass central för bevakandet av barnets rättigheter i den juridiska processen har så otydliga gränser och dessutom innehas av personer som kanske inte alltid har den kompetens som krävs är oroväckande och torde vara något som bör fokuseras i det framtida utvecklingsarbetet. I nuläget har Barnhus Skaraborg utarbetat en arena där de särskilda företrädarna inbjuds en gång per år för att skapa dialog om den särskilda företrädarens roll och de synpunkter som framkommit på deras arbete. Detta möter i viss mån upp det behov av information som finns, men behovet av stöd, utbildning och dialog gentemot socialtjänsterna och övriga verksamheter kvarstår.

5.5. Förväntningar och utfall

I samverkansarbete är det inte bara den faktiska kunskapen och erfarenheten om de andra involverade personerna som spelar roll för hur samverkan fungerar, utan även de idéer och föreställningar som de olika verksamheterna och personerna har om varandra. Övergripande för detta avsnitt är att det troligen framstår som att roller och förväntningar är mycket klarare än vad intervjuerna beskriver. I vissa intervjuer blir beskrivningarna av vad man förväntar sig av andra snarare en beskrivning av vad andra har gjort förut. I andra är formuleringarna om de andra verksamheterna mycket luddiga. En del tvekar också med att peka ut vad andras uppgifter är – just för att man ”vet ju själv hur det är när andra talar om för en vad en ska göra, så jag brukar vara jätteförsiktig med det, att liksom tycka att nu ska ni utreda här och...” (Socialtjänst).

7 Jakobsson och Lundgren (2013) påtalar att icke-fungerande samverkan ibland förklaras genom enskilda individers bristande förmågor istället för att betrakta samverkanssvårigheter som systemfel. Huruvida detta är fallet i föreliggande utvärdering är inte möjligt att avgöra.

Strukturen för de kommande avsnitten bygger på en redogörelse för vad respektive verksamhet *uppfattar* är andras förväntningar på dem, ställt i relation till vad de andra verksamheterna faktiskt förväntar sig. Förväntningarna rör både samrådet och övrigt arbete som är relaterat till Barnhuset.

5.5.1. Den centrala samordnarrollen

Ett särskilt avsnitt i denna utvärdering har jag valt att dedicera till samordnarrollen, då denna fått en särskilt framträdande position i flera av intervjuerna. Många av de intervjuade poängterar vikten av att ha rätt personer på plats på Barnhuset, vilket uttrycks som "A och O för att samarbetet ska fungera". Behovet att ha kompetenta personer som klarar av att navigera mellan olika, och starka, viljor och åsikter uttrycks i stort sett genomgående. Antalet förmågor och funktioner som samrådsgruppen och socialtjänsterna förväntar sig att samordnarna ska ha är många – ett urval:

- Skapa kontinuitet
- Vara en sammanhållande länk mellan verksamheterna
- Utveckla verksamheten
- Få människor att känna sig välkomna både till samråd och förhör
- Vara moderator i samrådet
- Vara tydliga mot samtliga ingående verksamheter om vad som är Barnhusets syfte
- Styra, strukturera och sammanfatta samrådsmötet
- Skriva protokoll för mötena⁸
- Synliggöra de fyra perspektiv som ska förvaltas inom Barnhusets väggar
- Finnas tillgängliga för medföljande och i övrigt bistå i samband med barnförhör
- Fungera som konsulter åt socialtjänsten i ärenden som rör barn som utsatts för brott

De samordnare som nu finns på plats på Barnhuset lovordas nästan genomgående med epitet som "ankare i tillvaron", "spindel i nätet", "himla trevliga", "snabba och tillgängliga", "bra, duktiga och engagerade", "kompetenta och tillmötesgående".

Det framkommer dock också ett fåtal punkter på minussidan när det gäller samordnarrollen. En socialtjänst verkar inte alls uppfatta samordnaruppdraget som så omfattande som anges ovan, utan snarare att det enbart handlar om att sköta logistiken i och kring samrådsmötet. Ett par socialtjänster önskar att samordnarna skulle ta en större roll i själva mötet och vara mer aktiva och styrande. Detta går lite emot vad samordnarna själva uttrycker om sin position i samrådsmötet, där de framhåller att det snarare är de andra samrådsdeltagarna som ska ta plats, medan de själva inte ska bidra med direkt kompetens och åsikter.

Vidare uttrycker en socialtjänst att de hade högre förväntningar i det inledande skedet av barnhusverksamheten, men att det nu går bra eftersom de lärt sig att själva göra de saker som de fått intrycket av att samordnarna skulle göra. Även en annan socialtjänst uttrycker liknande förhoppningar när det gäller vad som är socialtjänstens respektive samordnarnas uppgifter, men i lite mer besvikna termer:

Men kommer du ihåg när vi var i [X-stad] på den där föreläsningen, vi hade ju varit på Barnhuset bara någon vecka innan och när de presenterade vad Barnhuset var och vad de gjorde då fick jag och du den här upplevelsen "jaha, är det deras uppgift, men varför gjorde de inte det – varför vi gjorde vi allt det där?" Alltså lite så, för de presenterade det som att "vi gör det här och vi gör det här" och det var mycket av de grejerna som vi hade fått ordna inför de barnförhören. (Socialtjänst)

På det stora hela hör dock denna typ av kritik till undantagen när det gäller samordnarna, utan det är istället deras goda förmåga att driva det operativa arbetet på Barnhuset som lyfts fram både i stort och smått.

⁸ Flera socialtjänster nämner just att de saknar de gemensamma minnesanteckningarna – en funktion som tidigare fanns, men inte fungerade optimalt och därför togs bort.

R1: Tror att det är mycket tack vare dem också som det blir en god stämning och det blir en slags lugn och ordning, bara det lilla, vi brukar ju skämta om ”tog du någon kaka?”, för de här kakorna, den här frukten som alltid står framme och så, det, det, de skapar en bra stämning.

R2: Och de gör att man känner sig sedd och det man säger är viktigt och ska tas på allvar... (Socialtjänst)

Samordnarna själva menar att de andra verksamheterna ser samordnarnas roll som tudelad – dels som kunskapsspridare och dels som samverkansansvariga i stort och smått. Dock är de nog med att påpeka att i båda delarna är det för att göra det så bra som möjligt för de aktuella barnen.

Sammantaget kan sägas att trots att samordnarna själva är ganska modesta i vad de tror att andra vill att de ska prestera är de andras förväntningar på dem ganska höga och omfattar många områden – förväntningar som samordnarna dock i hög grad verkar leva upp till.

5.5.2. Socialtjänsten äger ärendet

När det gäller socialtjänsten så blir redogörelsen jämfört med beskrivningen av resterande ingående verksamheter, av naturliga skäl, den omvända. Det är femton socialtjänster som beskrivit vilka förväntningar de uppfattar att de andra verksamheterna har på dem, men bara ett fåtal andra verksamheter som kommenterar deras roll och förväntningarna på den. Detta innebär att den beskrivning av hur socialtjänsten uppfattar att andra tänker om dem är mycket spretig – den är de facto spretig även inom i princip varje socialtjänst.

När det gäller själva samrådet uppfattar de flesta socialtjänster att förväntningarna är relativt hanterbara. Man ska kunna ärendet och man ska veta vilken frågeställning man vill ha hjälp med eller svar på. Några socialtjänster påtalar att de ofta har väldigt lite information i samband med samrådet och att detta i sig innebär vissa problem, där de uppfattar att övriga samrådsdeltagare tycker att de kommer för tidigt i processen utan att ha tillräckligt på fötterna. Man poängterar då att just denna information är svår att ha när det gäller barn och familjer som inte sedan tidigare är kända hos socialtjänsten, då man med tanke på eventuell kommande förundersökningssekretess inte bör kontakta familjen i onödan. Förväntan om att socialtjänsten ska ha ganska mycket information med sig tycks bekräftas av polisen som beskriver:

R: nu tycker jag väl att de flesta är ganska så förberedda, var det är, och det tror jag är [samordnarnas] förtjänst att de har styrt upp så här, men ibland är det som att man känner att ”men vad gör de här?”, alltså frågan är inte... alltså det känns som att de har mer problem i sin grupp om hur man ska hantera, så att, det är olika...

I: Men de har blivit bättre på det, generellt?

R: Jo, men det upplever jag. (Polisen)

Däremot efter (och i viss mån innan) samrådet är det flera socialtjänster som uppfattar förväntningarna som omfattande och att det är tydligt att förväntan är att socialtjänsten ”äger ärendet” och ska ordna situationen.

R: Alltså att jag tänker på när jag var där med en, då den här tjejen, ”ja, då löser ni det här då” typ och så skrattade lite när vi var klara i samrådet liksom. Nej, allt. Alltså bollen är hos oss, alla klyschor som finns och uttryck för det.

R: ”Ni känner ju ärendet och...”

R: ”Ni jobbar på, det känns bra.”

R: ”Ni gör ju insatser och...”

R: Sen absolut, det är vi som placerar och så vidare, men, men alltså nä, men det är våra barn. (Socialtjänst)

Detta att socialtjänsten ”äger ärendet” är en förväntan som uttrycks hos i princip samtliga de andra samrådsdeltagarna. Man förväntar sig att socialtjänsten ska styra upp hela ärendet och vara en nyckelperson i det, bereda barnet skydd och ha ett framträdande barnperspektiv i sitt arbete.

En särskild dimension av situationen efter samrådet, särskilt i fall där det blir frågan om att göra en polisanmälan, är att flera socialtjänster uppfattar att förväntan är att det är socialtjänsten som ska anpassa sitt arbetssätt till övriga inblandade (i första hand polis och åklagare), snarare än det omvända. Det här är en situation som företrädarna för BUP också diskuterar kring och landar i att socialtjänsten ofta hamnar i ”en knepig situation”, där man måste tillgodose barnets skyddsbehov samtidigt som man försöker tillgodose polisens behov av arbetsro. Här tydliggörs också en dimension av förväntningarna, som ingen av socialtjänsterna ger uttryck för, men som kommer fram hos ett par av samrådsdeltagarna att socialtjänsten ska vara tydliga i sin förhandling med rättsväsendet och markera gentemot åklagare och polis att man inte kan vänta på dem ”hur länge som helst”.

Ofta uppfattar socialtjänsterna också på olika sätt att förväntan på dem är att de ska ”omhänderta barn”, ett mandat som socialtjänsten förvisso har, men endast under mycket begränsade omständigheter. Socialtjänsterna uttrycker här att det verkar vara så att kunskapen hos andra om vad som krävs för att barn faktiskt kan omhändertas är relativt begränsad och att det medför ganska mycket frustration i mötet med andra verksamheter.

5.5.3. Åklagaren – ”Oraklet i Delfi”

Åklagarna har en ganska kort och koncis beskrivning av vad de uppfattar vara förväntningarna på dem – vägledning i huruvida socialtjänsterna ska göra en polisanmälan eller inte samt ”hur man ser på bevisläge och hur man ser på vad det är för brott och det vi håller på med tror jag” (Åklagare).

Även flera av de andra professionerna är mycket kortfattade när det gäller att beskriva åklagarnas roll och förväntningar på den rollen.

- ❖ Bevaka den rättsliga processen
- ❖ Besluta om rättsmedicinsk undersökning
- ❖ Leda en eventuell förundersökning
- ❖ Göra någon slags sannolikhetsbedömning över ärendet

De övriga deltagarna i samrådet menar att det går att se en utveckling i åklagarnas inställning och att deras perspektiv på problemet blivit bredare och barnfokuset tydligare. Just ”hur det här skulle bli för barnet” är något som är centralt för många socialtjänster när de resonerar kring åklagaren och frågan om polisanmälan eller inte.

En annan dimension av åklagarrollen som flera socialtjänster lyfter fram är deras maktposition i brottsprocessen. Någon kallar dem för ”oraklet i Delfi”, andra menar att deras råd och ord väger väldigt tungt. Det är enligt flera respondenter mycket viktigt vem som sitter på åklagarens stol. Det är viktigt att det är någon som förstår vilka konsekvenser deras råd får för den som funderar på att polisanmäla eller inte.

R3: De väntar tills vi har pratat klart och sen säger de sitt (skratt)

R1: ja, men alltså, de säger inte mer än nödvändigt, men frågan är om de ska det heller. De har en helt annan roll än alla andra på något sätt. Det är väl de som skiljer ut sig där, så känner jag i alla fall. (Socialtjänst)

En del är väldigt klara över åklagarens roll och beskriver den med korta ord, medan andra har mycket svårt att sätta ord på vad åklagaren gör i mötet, och om det inte kanske räcker med polis i samrådet. De allra flesta lyfter dock åklagarna som mycket kompetenta och även de socialtjänster som i övrigt är ganska negativa till barnahusarbetet lyfter fram det goda stöd de fått av åklagarna.

Under det senaste året har åklagargruppens sammansättning förändrats och huruvida den bild som gavs under utvärderingen fortfarande är giltig är omöjligt att avgöra. Sammantaget

torde dock kunna sägas att för de allra flesta är åklagarens roll tydlig och relativt klar, därmed inte sagt att man upplever sig ha kompetens om hur åklagarens arbete ser ut. Åklagarens centrala roll i arbetet kräver också omfattande kunskap om hur de andra verksamheterna fungerar och hur man bäst beaktar barns bästa i dessa komplexa situationer.

5.5.4. Poliser med gott renommé

Polisen uppfattar att resterande myndigheter i Barnahus förväntar sig att polisen ska ”styra upp saker och ting” – att så fort det blir en polisanmälan så tar polisen över ansvaret. Man benämner sig själva som spindeln i nätet.

Bland de andra verksamheterna är förväntningarna mycket blandade. En del kan inte alls beskriva polisens roll, andra har svårt att separera polisens och åklagarens roll från varandra och undrar om båda är nödvändiga i samrådet, ytterligare andra likställer polisens roll med att genomföra barnförhöret och inte så mycket mer, medan ytterligare andra placerar polisen som en länk mellan socialtjänst och åklagare. Man uppfattar deras roll i samråden som klargörande och utredande och en socialsekreterare menar att det har ”hjälpit henne att bena i sina egna tankar” och man antyder att polisen hjälper socialtjänsten att hitta lugn och mer systematik i arbetet:

... men liksom att klargöra på nåt vis att lugna ner oss ibland att samla information nu istället till ”ni har något konkret, vi kommer ändå ingen vart med detta”. Och då kan man liksom på nåt vis ändå, på nåt vis kan man använda det i utredningen eller vad det nu än är att man stillar sig lite och man kan också motivera varför man gör det. (Socialtjänst)

Många av socialtjänsterna uppfattar att samråden är mycket givande, barnförhållningarna mycket kompetenta – ”jättebra” – och barnförhören välfungerande, men att processen från polisanmälan till avslutad brottsprocess ibland innebär ganska mycket bekymmer i samarbetet mellan socialtjänst och polis. Det handlar dels om de kolliderande processer som beskrivs under rubriken ”Hålla vad man lovar?”, men det verkar också finnas dimensioner av att kommunikationen inte alltid fungerar som den ska, där även kulturerna på de båda arbetsplatserna kommer i konflikt. Att samarbetet mellan just socialtjänst och polis i dessa ärenden blir nära märks i flera intervjuer med socialtjänster.

Det innefattar ju ett samarbete med dem, om polisanmälan görs så behöver vi ha ett samarbete med dem. Vad kan vi berätta och vad kan vi börja med innan ni har gjort er del, alltså förlänga utredningstiden så det blir rättsmässigt korrekt, alltså, där tänker vi är vi ju samarbetspartners på grund av att vi måste ju följa dem för att de ska kunna göra sin sak, men också för att vi ska kunna göra utredningen i andra hand. (Socialtjänst)

I detta arbete önskar man, från båda håll, effektivitet och hög grad av kommunikation innan man ändrar några planer, men det verkar ändå som att detta inte alltid fungerar.

Sammantaget verkar det som att polisen uppfattar att kraven på dem är större än vad de kanske är, från de flesta kommuner och personer runt omkring, men i de fall där kraven utifrån är höga så uppfattas de som svåra, kanske till och med orimliga, att svara upp mot. Samtidigt är det så många som har oklara idéer om vad polisens roll på Barnahus är och det är inte omöjligt att de i det operativa arbetet inte heller är klara över vad de förväntar sig av polisen. Klargörande diskussioner kring varandras roller, uppgifter och områden kombinerat med tydliga resonemang om hur den enes arbete påverkar den andre torde behövas.

5.5.5. Barnmedicin som överträffar sig själva

Barnläkarna har en ganska tydlig uppfattning av vad andra förväntar sig av dem. Det handlar om att, med hjälp av sin medicinska kompetens a) bedöma skador vid en läkarundersökning och b) bedöma vad som är normalt och vad som är avvikande hos barn i olika åldrar (det senare tillsammans med BUP).

I intervjuerna med de andra professionerna framkommer i stort sett exakt samma dimensioner som läkarna själva beskrivit. Barnläkarrollen är konkret och lätt att beskriva för de allra flesta. Det handlar om huruvida fysiska skador kan bekräftas eller inte, t.ex. hur långt efter ett slag man kan se blåmärken, samt att man ibland, trots att det inte är möjligt att dokumentera några bevis, bör göra en läkarundersökning av barnet för att barnet kan behöva höra att allt ser ut som det ska. I det senare skiljer sig läkarna något åt, är den allmänna åsikten.

Flera socialtjänster lyfter fram att man vill ha stöd i vad man ska titta efter i misshandelsärenden och hur man ska dokumentera.

Vi fick ju tips om hur vi på bästa sätt eller andra aktörer ska ta kort, liksom ja, fotografera barnet, att vi kan vara en hjälprea i det, och *hur* man ska göra, alltså en närbild och en ovanifrån så man ser på vilken kroppsdel. Det hade man kanske inte tänkt på innan. Sânt är ju också jättebra. (Socialtjänst)

Många uttrycker att de verkligen uppskattar läkarnas inspel på samrådet. Ord som ”fantastiska” och ”jättebra” florerar i diskussionerna och särskilt tacksamt är det med konkret planering och bokning av läkarundersökningar eller ”genvägar” in i sjukvården. Det dyker också upp lite kritiska röster om att läkarna inte varit på plats i samrådet, att frågorna försvunnit eller att det tagit tid att få läkartid, eller att fokus framför allt har legat på att hitta bevis till brottsprocessen och kanske inte barnets allmänna fysiska hälsa.

Sammantaget kan man säga att de flesta – trots att ingen på frågan om vem de känner till bäst svarar läkarna – vet ganska väl vad de kan förvänta sig och får detta i ganska stor utsträckning. Det som torde kunna utvecklas är dels att läkarna skulle kunna:

- 1) vara bredare i sin syn på barnets hälsa,
- 2) följa med längre i processen (flera kommenterar att barnet kan berätta saker i förhör eller utredning som påkallar behov av läkarundersökning) samt
- 3) ha en upparbetad plan eller avsatt tid i nära anslutning till samråd för att kunna ta emot barn på kort varsel.

5.5.6. Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) – central roll med lång väntelista

BUP beskriver andras uppfattning på ett ganska entydigt sätt. Bilden som målas upp är att man tror att andra har en föreställning om att barn som drabbas av negativa livshändelser per automatik har behov av en psykologkontakt och gärna ganska omedelbart i anslutning till att brottet polisanmäls.

Bland de andra verksamheterna och socialtjänsterna finns det en grundförhoppning som väldigt många framhåller – att BUP ska utreda och bedöma barnets behov av barnpsykologiskt stöd och, i de fall som stöd behövs, öppna de dörrarna på ett snabbt och smidigt sätt. Vidare önskar man att få hjälp att förstå hur barnet kan komma att påverkas av såväl brottet som den eventuella brottsprocessen. Det senare kan bestå av att a) kunna ge stöd för polisen i förhör med barn med olika typer av psykiatriska eller neuropsykiatriska diagnoser eller b) kunna förklara hur barnets skyddsbehov kan komma att påverkas av ett trauma. Många av de som intervjuats lyfter själva fram att bedömningar av det specifika barnets psykiska behov kan vara mycket svårt att göra med så knapphändiga uppgifter som man ofta kommer med.

Den andra stora delen där man hoppas få stöd av BUP är krisstödet. Här delas de intervjuade i två grupper – den gruppen som anser att BUP ska ha det övergripande ansvaret för utformningen och genomförandet av krisstödet och den andra gruppen som anser att ansvaret är socialtjänstens, men att BUP bör kunna finnas med och vägleda, och i mer extrema fall, gå in och agera. Många uppfattar att representanterna från BUP är mycket kompetenta och tycker att de får mycket bra råd i samrådet, men att BUP sedan försvinner i processen.

Slutligen finns det några socialtjänster som mer eller mindre helt saknar förväntningar på BUP i samband med barnahusarbetet, men som samtidigt är besvikna på BUPs insats:

I: Vad tänker ni är BUPs roll?

[Lång tystnad]

R1: Nu blev det tyst.

R2: Det vet vi inte.

R3: Den gången jag var med, så var det ju inte så särskilt stort engagemang. [...]

R1: Nej, jag vet inte heller.

R3: Men de ska ju ha fokus på barnet tänker jag, och titta på vad de kan hjälpa till med och även med föräldrarna då, och insatser där om man behöver deras profession utifrån det vi, det ärendet vi har med oss då, så får vi se vad de kan göra i, vad de har för insatser eller så va. Det ska de kunna, ja men ”det tar vi, då kan vi ha ett möte ihop eller tillsammans” eller ”där kanske vi kan gå in”, det ska de ju, men det har jag aldrig fått. (Socialtjänst)

Själva uppskattar BUP att det är ungefär tio procent av barnahusbarnen som faktiskt är i behov av stöd från BUP, baserat på att de flesta barn har ett eget skyddssystem som räcker till. Många menar också att just i den akuta fasen behöver barnen sällan träffa ytterligare en person, utan det räcker med alla de andra professionerna som är involverade. Man lyfter också BUPs interna organisation som en svårighet just i den akuta fasen, då det tenderar att bli någon i jourteamet som barnet får träffa, istället för att, om man har möjlighet att avvakta, träffa rätt person på en gång. Just BUPs organisation och situation är något som diskuteras i många intervjuer. Man oroas över hur barnen drabbas av att BUP har en mycket hög arbetsbelastning och svårt att besätta tjänster.

När det gäller BUP är det således en viss diskrepans mellan vad gruppen förväntar sig och vill ha och vad BUP själva menar att de dels har möjlighet att bistå med och dels behöver bistå med. Just att BUP-representanterna i samrådet sällan har del i det kommande operativa arbetet skapar förmodligen en del av dessa grusade förhoppningar om konkreta förslag i de specifika ärendena. En annan förklaring är troligen att rutiner kring krisstöd och förhör är oklara, samt att BUPs interna situation kanske begränsar antalet ärenden som kommer till BUP.

5.6. Bemötande och attityder

Utifrån intervjuerna har ett tema växt fram som initialt inte var fokus för utvärderingen. Detta handlar om den egna yrkesrollens gränser och vad som händer om man går över sina befogenheter. I stort sett i samtliga intervjuer framhålls hur viktigt det är med respekt för andra yrkesgrupper och hur man ska agera när man upplever att en annan yrkeskategori tappar fokus på barnet eller inte ”gör sitt jobb”. Många är mycket tydliga och upprepar flera gånger att man får vara försiktig när det gäller att ge råd om hur någon annan yrkeskategori bör göra. Att detta också ofta fungerar väl synliggörs i följande socialtjänsts beskrivning:

R1: Ja, men jag tycker att det var jätterespektfullt och alltså just det här som krävs för att man, nej, men det är ett exempel på ett väldigt bra samarbete.

R2: Och jag tänker ofta att ibland när man sitter i *andra* möten i [...] vårt jobb, att ”varför gör socialtjänsten inget, socialtjänsten ska göra det här”, men jag upplever [...] inte detta menar jag (på Barnahus, förf. anm.), att här tar alla sin uppgift på allvar och lägger liksom inte över saker, utan man är väldigt tydlig med det här är vårt jobb och hur ska vi samarbeta. (Socialtjänst)

Det finns dock ett ganska stort antal exempel på hur både socialtjänst och polis och åklagare (= de som oftast finns i det operativa arbetet med det specifika ärendet) upplevt att man blivit både ifrågasatt och kritiserad, men också att man fått synpunkter på hur man ska göra framöver, t.ex. hur polisen ska bedriva sin förundersökning. En särskild punkt som kommer upp vid ett flertal tillfällen är att socialtjänsterna ofta känner sig ifrågasatta då de inte kan svara på särskilt djuplodande frågor om en familj, vilket kan vara fallet om man inte känner

till familjen sedan innan, utan bara har anmälan att utgå ifrån. En ur samrådsgruppen beskriver hur hen själv vid något tillfälle haft synpunkter utöver sin egen profession:

... det blir ju så att man diskuterar ju ganska fritt och det är klart att själv har man väl kanske ibland synpunkter på socialen liksom, vad de har gjort och kanske vad de borde ha gjort och hur de ska göra. Det har jag nog sagt ibland. (Deltagare i samrådsgruppen)

En annan aspekt av bemötande och attityder som dykt upp i några få intervjuer, men som ändå är så pass allvarlig att jag väljer att lyfta det i utvärderingen är att man i samband med samråd eller i medhörning talat nedsättande om klienten eller klientens familj och intervjupersonerna menar att det närmast blir ett öppet slagfält där det kan bli "väldigt mycket raljerande över den här [föräldern] som ingen av dem någonsin har träffat, faktiskt, så" (Socialtjänst). Det torde vara en självklarhet att man inte bara behandlar varandra inom samverkansteamet med respekt utan också har respekt för de personer som kommer i kontakt med Barnahus, indirekt eller direkt.

5.7. Lärandeprocesser

Mycket av arbetet i samband med en så pass omfattande förändring som inrättandet av en ny verksamhet, handlar om att förstå och lära sig saker på flera nivåer. Arbetet med att sprida information om Barnahus Skaraborg har varit en stor del av samordnarnas arbete där de varit runt till olika enheter på BUP, barnmedicin och åklagare och också haft många enheter på studiebesök. Nedan redogörs för hur lärandet bland de som intervjuats ter sig när det gäller a) klienten – barn som utsatts för brott, b) vad Barnahus är, c) vad de olika ingående verksamheterna får och kan göra samt d) hur man kan se på Barnahus som en utbildande verksamhet. Slutligen ges också en bild av hur verksamheterna betraktar sig själva.

5.7.1. Att lära sig om problemet

Lärande är en central del i samverkansarbete (Jakobsson & Lundgren, 2013) och det handlar inte bara om att lära sig om varandras verksamheter och roller, utan också att öka kunskapen om barnets situation och de risker och problem som kan uppstå i samband med att ett barn utsätts för brott. Att samverkansteamet har en samsyn kring det specifika barnets behov och situation underlättar troligen både arbetet och möjligheten att fokusera på barnets bästa.

Barnahuset verkar ha bidragit på flera sätt till att öka dessa typer av kunskap, även om flera personer och verksamheter påpekar att man hade samråd med varandra även innan Barnahus startades så förändringen för dessa personer uppfattas av vissa som mer marginell. Bland annat lyfter BUP fram att man fått ökad förståelse för hur rättsprocessen i sig kan påverka barnets psykiska hälsa och att en del barn "kan ju bli traumatiserade nästan i samband med polisförhören också" (BUP), vilket torde kunna bidra till att denna process i sig får ökad uppmärksamhet. Likaledes nämner i stort sett alla verksamheter att man nu betraktar situationen för barnen som mer komplex och även att man behöver bli bättre på att identifiera dessa barn i sin egen verksamhet då omfattningen verkar vara större än man föreställt sig, där till exempel barnläkarna uttrycker att "det har man inte varit medveten om tidigare för att vi får bara en bråkdel av de patienterna och de barnen".

5.7.2. Att lära sig om Barnahus

Att förstå vad Barnahus är och hur det fungerar, låter sig inte alltid göras fullt ut genom att få lyssna till information om Barnahus, utan det verkar vara genom att aktivt delta i samrådsmöten och följa barnets process, som man blir uppmärksam på hur Barnahus kan bidra och inte. I intervjuerna med de olika verksamheterna blir detta ett genomgående men outtalat tema, där särskilt de mindre kommuner som inte varit på Barnahus särskilt många gånger eller de kommuner där det inte blivit någon polisanmälan efter samrådet endast har en vag uppfattning om vad Barnahus är. Även nyanställda socialsekreterare faller inom denna kategori och det blir många aha-upplevelser för socialsekreterarna under intervjuerna när kollegorna delar sina erfarenheter. Detta blir en särskilt stor kontrast mot framför allt

samrådsgruppen där deltagarna ofta får höra liknande kommentarer från varandra. Polisen beskriver en del av läkarnas roll i samrådet som att:

Och det de lägger fram är ju oftast det att det kan vara skönt ur barnperspektivet att de blir undersökta och att de får reda på att det ser normalt ut. Och det är liksom, *nu har vi ju gått ett varv med alla kommuner och de har säkert fått höra det [...]* Men det är ju den informationen som är bra att den når ut [...] så att men... *men det är ju samma ord, de säger så.* (Polisen, förf. kursiv)

Det börjar kanske således bli rutin för många av de större kommunerna, eller enstaka socialsekreterare som varit på samråd många gånger att få höra just den här kommentaren från läkargruppen (och annan likartad standardinformation), men i intervjuerna med socialtjänsterna är det mycket uppenbart att det är långt ifrån alla som minns den. Det blir också tydligt i frågan om huruvida man ska polisanmäla eller inte, där en större kommun med omfattande samrådsfarenhet menar att man har ”byggt upp en viss praxis kring vissa ärenden”. Denna typ av kommentar, oaktat område, återfinns i stort sett aldrig i intervjuerna med de mindre kommunerna. Här kan man alltså identifiera en risk i det samverkansarbete som pågår där en del socialtjänster och samrådsgruppen ”springer ifrån” andra socialtjänster i lärandeprocessen. Det kan uppstå irritationsmoment i mötet mellan olika myndigheter där de med mer barnahuserfarenhet kan missta informationsbrist för nonchalans. Således – information glöms bort, tappas bort och har inte nått alla, även om Barnahus nu funnits i ett par år. Exempel på vad utvärderingen identifierat som missuppfattningar i informationsflödet är:

- ❖ Förtur till BUP – många socialtjänster uppfattar att det är den vanliga remissgången som gäller
- ❖ Läkareundersökning – vem ska göra den – vårdcentral eller personer på regionsjukhuset?
- ❖ Uppföljning efter samråd per telefon – många uppfattar att det alltid görs, medan andra aldrig har varit med om någon sådan uppföljning

Utgångspunkten torde vara att personer inte vet vad Barnahus är och hur det fungerar, om de inte är fasta medlemmar i samrådsgruppen. Det torde således vara av vikt att fortsätta informera socialtjänsterna, nyanställd personal, men också den övrig personal inom rättsväsendet, barnpsykiatri och sjukvården som kan tänkas komma som ”ärendeägare” vid samrådsmöten.

Det verkar också finnas ett behov av att nyanställda inom samtliga samverkande myndigheter kan få åka på studiebesök till Barnahus, kanske i form av ”Öppet Barnahus” med visning av lokaler, ”testa ett samråd/medhörning” och rent praktisk information kring exempelvis parkering.

5.7.3. Att lära sig om varandra

En viktig del i samverkansprocesser är att ha kunskap om de andra verksamheterna som ingår i samverkan, för att förstå processer och beslut som fattas internt i dessa ärenden. Det handlar både om att förstå de organisatoriska förutsättningar som olika yrkeskategorier arbetar inom, men också förstå hur ens egna beslut inverkar på andras möjligheter att genomföra sina arbetsuppgifter (Jakobsson & Lundgren, 2013; Anell & Mattisson, 2009). En förutsättning för lärande om varandra är att individen eller organisationen uppfattar att de faktiskt behöver ha grundläggande förståelse för varandras områden. I stort sett samtliga deltagare i intervjuerna uttrycker önskan om att veta mer om de andra professionerna, framför allt när det gäller vilka begränsningar som finns i respektive yrkeskategoris befogenheter. Dock finns det en enhet som sticker ut lite grann i sin inställning, då de uttrycker att de ”ska ju inte kunna de andras område, det är ju inte grejen” och påpekar att gemensamma utbildningsdagar inte ger dem så mycket i sitt eget arbete och därför är de inte gagnade av sådana dagar. Denna inställning torde komplicera utbytet och också möjligen missgynna barnets situation, då denna enhet eventuellt inte ser utökad kunskap om andra som ett led i att bättre stötta barnen.

Har då Barnhus Skaraborg, i den form som finns för närvarande, gynnat lärandet? Svaret på den frågan är troligen ja. Flera personer från samrådsgruppen uttrycker särskilt att man fått ökad insikt kring socialtjänstens komplexa situation, som man "inte är avundsjuk på". En av samrådsdeltagarna uttrycker:

...jag ser absolut en väldigt stor skillnad i kunskapen också om den rättsliga processen och om socialtjänstens processer som pågår. Särskilt om man kommer tillbaka [till egen verksamhet] och med sina egna jobbarkompisar då ser man [...] att man har fått en helt annan kunskap som inte tidigare fanns. (Samrådsdeltagare)

Anmärkningsvärt är dock att när frågan ställs om vilken verksamhet, förutom den egna, som man har bäst kunskap om är det framför allt BUP och Polisen som pekas ut (se tabell 4). Vidare märks att polis och åklagare, som de själva uttrycker det, är "nästan samma". De väljer också varandra på denna fråga. Ingen av de tillfrågade i samrådsgruppen väljer socialtjänsten, ingen väljer barnmedicin, medan i stort sett alla socialtjänster väljer BUP eller polisen i första hand.

	BUP	Barnmedicin	Åklagare	Polis	Socialtjänst
Barnmedicin	X				
Åklagare				X	
Polis			X		
Samordnare 1	X				
Samordnare 2	X				
Socialtjänst	X			(X)	
Socialtjänst				X	
Socialtjänst	X			(X)	
Socialtjänst	X				
Socialtjänst	X				
Socialtjänst	(X)			X	
Socialtjänst	(X)			X	
Socialtjänst	X			(X)	
Socialtjänst	X				
Socialtjänst			(X)	X	
Socialtjänst	X			X	
Socialtjänst	X			X	
Socialtjänst	X				
Socialtjänst	X				

Tabell 4. Vilken verksamhet, förutom er egen, har ni bäst kunskap om? (n = 19, bortfallet är en socialtjänst, samt BUP). Kryss inom parentes innebär att intervjugruppen inte kunnat enas, utan valt enheten inom parentes i andra hand.

Centrala konsekvenser av att man känner till varandras rutiner och arbetssätt är att antalet misstag förhoppningsvis minskar. Rent konkret kan detta handla om att socialtjänsten inte kontaktar vårdnadshavare innan polisen haft möjlighet att genomföra sina insatser, att barnmedicin ökar uppmärksamheten på behovet av att anmäla misstankar om att barn far illa till socialtjänsten och att polis och åklagare snabbar på sin utredning för att underlätta socialtjänstens situation. Vidare kan det innebära att BUP förstår socialtjänstens begränsningar när det gäller omhändertagande av barn, eller att socialtjänsten redan i det initiala skedet dokumenterar synliga skador på barnet på rätt sätt.

I den andra ändan kan det också påvisas att brist på kunskap om varandras verksamheter har haft konsekvenser för samverkansarbetet, både i bemötande mot olika verksamheter,

men även i det operativa arbetet. I diskussioner kring lärande om varandras arbeten framhålls om och om igen att man måste vara medveten och hålla fast vid sin egen roll och inte ”klampa in” på andras områden. Mer om detta återfinns framåt i rapporten.

5.7.4. Att lära ut till andra – Barnhus som kompetenscentrum

I diskussionerna med framför allt samordnarna inför utvärderingen av Barnhus Skaraborg påtalas att det finns en tanke om att Barnhuset ska fungera som kompetenscentrum. Vad detta innefattar är inte helt självklart, men både en konsultativ och en utbildande aspekt har undersökts i utvärderingen. I arbetsbeskrivningen för samordnarna på Barnhus Skaraborg ingår endast den konsultativa rollen, primärt av resursskäl. Utbildningar och liknande har ändå genomförts både med verksamheter som ingår i barnhussamverkan, men också med verksamheter som befinner sig mer i periferin, t.ex. familjecentraler. Det senare har gjorts på förfrågan utifrån, men man har inte själva aktivt erbjudit utbildningar.

Vid frågor i intervjuerna om Barnhuset som ett kompetenscentrum i vid bemärkelse, är svaren ofta blandade, dvs. de allra flesta verksamheterna använder sig av samordnarna som konsulter i olika ärenden – man ringer till dem och rådgör, särskilt kring frågan om huruvida ett visst ärende bör eller inte bör tas upp på samråd. Vid vissa socialtjänster är detta en del av rutinen och man ringer i samtliga ärenden där klienten faller inom Barnhusets målgrupper.

Den andra, mer utbildande, delen av Barnhuset är däremot mer okänd, kanske av rimliga skäl med tanke på arbetsbeskrivningen för samordnarna. I stort sett samtliga intervjuade kan dra sig till minnes att samordnarna varit ute och informerat om själva barnhusverksamheten, även om man i vissa kommuner önskar att detta kunde göras igen. Polis och åklagare nämner att de har blivit tipsade om olika utbildningar, konferenser, föreläsningar och andra ”intressanta grejer”, medan ingen av de intervjuade socialtjänstmedarbetarna känner igen den typen av tips. Däremot lyfts önskemål om sådan verksamhet fram, antingen att man blir tipsad om andra konferenser, föreläsningar osv., eller att Barnhuset själva anordnar sådana aktiviteter. Det ämne som lyfts fram som särskilt centralt att ha med i sådan utbildning är kunskap om varandra, dvs. tvärprofessionella utbildningar, med tydliga inslag av information om vad man har för organisation och lagstiftning att förhålla sig till, klargörande av roller och befogenheter i relation till andra samt hur man faktiskt arbetar och vad olika typer av beslut inom en verksamhet får för återverkningar på arbetet inom andra verksamheter.

När det gäller övriga typer av utbildningar eller annat, hänvisar flera till att det finns andra aktörer som ger utbildningar av olika slag, exempelvis Utväg Skaraborg, vilket föranleder kommentaren att Barnhuset behöver i sådana fall ”nischas på någonting så att man inte kör samma saker som alla andra kör” (Socialtjänst). Ett alternativ som också lyfts fram är att kunna anordna utbildningar tillsammans med andra, exempelvis Skaraborgs kommunalförbund för att nå en bredare målgrupp. Ämnen som lyfts fram som aktuella för utbildningar, utöver det som nämnts ovan är:

- ❖ Vad är särskild företrädare?
- ❖ Att möta och samtala med barn
- ❖ Hedersrelaterade ärenden
- ❖ Symptom och tecken på våld
- ❖ Att förbereda ett barn för förhör
- ❖ Allmänt om våld och sexuella övergrepp

Däremot lyfter personer i samrådsgruppen fram att de vid flera husmöten fått ta del av information som samordnarna fått till sig på nationella ”Barnhusdagar” och andra barnahusnätverk. Detta är dock inget som verkar komma socialtjänsterna till godo.

5.7.5. Att lära sig om sig själv – reflektion, kritik och konsekvens

Samtliga ingående socialtjänster samt hela samrådsgruppen uppfattar Barnahus som en prioriterad verksamhet. Man avsätter ofta minst en halv dag för att åka på samrådsmöte. Från socialtjänstens sida förordar deras chefer ofta att de ska åka två stycken. Även de socialtjänster som inte använder Barnahus så ofta menar att det är en verksamhet som prioriteras.

Trots detta engagemang och hög prioritet på ärendena, har i stort sett alla de ingående verksamheterna eller socialtjänsterna intern kritik mot hur man själva agerar i dessa ärenden. BUP menar att man har för dålig intern kunskap om vad Barnahus är för något och vad det ska användas till. Dessutom är det svårt för de som är deltagare i samrådet att veta huruvida barnen som diskuteras där får stöd och hjälp från BUP i de fall de behöver det, eftersom samrådsrepresentanterna själva endast har ett fåtal patienter från denna kategori. En annan intern problematik som BUP lyfter fram är att man saknar rutiner och kultur kring att göra polisanmälningar vilket i vissa fall lett till att samarbetet med socialtjänsten har fallerat.

I vissa socialtjänster är det oftare övergripande resursbrist som pekas ut, och som inte bara drabbar dessa ärenden, utan samtliga ärenden inom socialtjänsten. Andra socialtjänster menar att just barnärenden, och särskilt de som involverar våld och övergrepp, är prioriterade och att man har god kompetens och lägger mycket resurser på dessa ärenden, men att det istället medför indragningar på andra delar av verksamheten, t.ex. dokumentation eller preventiva insatser.

Barnmedicin lyfter fram det faktum att man i nuläget inte har någon avsatt läkartid under veckan för behov av undersökningar som kan dyka upp med kort varsel samt att det finns personer inom läkarkåren som helst vill slippa hantera denna typ av patienter, trots att de har bakjour. Polisen påtalar att man ibland internt tappar bort barnfokuset i arbetet och istället ”snöar in” på utredningen, med t.ex. fler barnförhör än nödvändigt som konsekvens.

I intervjuerna inleds resonemang ofta med kritik mot en situation eller annan verksamhet för att avslutas med ett konstaterande om att man själv inte går fri i de svårigheter som uppkommit. Flera socialtjänster poängterar t.ex. att de inte riktigt fått det som de behöver i samband med samrådet, men att det mycket väl kan bero på att de själva inte varit tydliga nog i vad de faktiskt ville ha råd och stöd kring. Det får sägas vara mycket positivt att de allra flesta verksamheterna reflekterar aktivt över sitt eget agerande och också visar önskan om att utvecklas och göra saker bättre för barnen. Dock är det lite anmärkningsvärt att det ändå finns ganska många personer (om än inte alla på samma verksamhet), som även på direkta frågor kring brister och förbättringsmöjligheter i den egna organisationen menar att sådana inte alls finns. Ett sådant svar kan givetvis böttna i lojalitet mot den egna arbetsgivaren eller oro för reprimander, men påverkar troligen ändå viljan att aktivt agera för att skapa bättre förutsättningar för att tillgodose barns bästa i dessa ärenden.

5.8. Samråd

Samrådet kan sägas vara Barnhusets hjärta. Det är den puls som driver resterande verksamhet, och det är här det inledande samverkansarbetet startar i varje enskilt ärende. Vid ett samråd på Barnahus Skaraborg deltar barnpsykolog, barnläkare, åklagare, polis, aktuell socialtjänst samt samordnarna. Samråden är antingen konsultativa (avidentifierade), planerande (polisanmälda och identifierade) eller uppföljande. I nedanstående avsnitt diskuteras samrådets form och innehåll, samt de komplikationer som uppstått i samband med samråd.

5.8.1. Vem ska delta i samrådet?

Vid diskussioner kring samrådet framkommer uttalanden om att den egna eller någon annan verksamhet inte är viktig på just det samrådet. Det nämns t.ex. hur socialtjänsten blir kallade till ett samråd som initierats av BUP, där det inte finns något skyddsbehov att beakta och polisen ifrågasätter poängen med att läkare är med på alla samråd. Även åklagarna för ett resonemang om hur det ibland är polis och åklagare som är i fokus i samrådet, medan det andra gånger snarare är en fråga för läkare och psykolog. Med ovanstående i åtanke kan man tänka sig att det behöver föras ett resonemang kring huruvida man redan på förhand kan veta att någon profession inte är aktuell. Om utgångspunkten är barnets bästa torde det

vara i barnets intresse att samtliga professioner själva gör sin bedömning av situationen och att den bedömningen inte görs av någon annan. Rimligen är det läkaren själv som bäst vet om en läkarundersökning kan behöva göras eller om den fysiska hälsan på annat sätt kan påverkas av den situation som barnet befinner sig i.

Den, av ovanstående situationer, som verkat vara mest problematisk är huruvida socialtjänsten ska delta i samråd initierade av någon annan. Det argument som kan framföras *mot* att socialtjänsten i aktuell kommun ska komma, är att samordnarna har socionomkompetens och har möjlighet att bedöma huruvida ärendet är en fråga för socialtjänsten. Det argument som kan framföras *för* att socialtjänsten ska delta är att de bidrar med egen expertkompetens (t.ex. gällande frågor om skydd och nätverkets roll) och i det aktuella fallet kommer in så tidigt som möjligt om det är ett ärende som även ska handläggas av socialtjänsten, dvs. samma argument som jag lyft ovan för samtliga andra professioner i samrådet.

I flera av intervjuerna framkommer på olika sätt att även andra verksamheter blir inblandade i ärenden som rör barn som utsatts för brott⁹. I stort sett ingen anser att ytterligare verksamheter ska medverka i konsultativa samråd, medan planerande eller uppföljande samråd samt olika typer av informationsmöten och utvecklingsarbeten skulle kunna tänkas att, med utgångspunkt i specifika fall, vara betjänt av medverkande från t.ex. skola/förskola, Utväg Skaraborg, gynekolog, specialpedagog, LSS-handläggare, särskild företrädare eller personal från BVC. Särskilt lyfts skolan, särskild företrädare och Utväg fram som verksamheter som kan komma att behöva inkluderas i arbetet. Om detta är ett uppdrag för samordnarna på Barnahus eller faller inom ramen för någon annan myndighet, torde behöva diskuteras.

5.8.2. Samråd på distans

För att underlätta för de socialtjänster som har långt att åka till Skövde, skulle man kunna tänka sig tekniska lösningar, med webbaserade samrådslösningar, videomöten etc., något som samordnarna menar att man erbjuder. Detta verkar dock vara information som inte riktigt nått fram till alla socialtjänster, utan när denna tanke presenteras under intervjuerna så verkar det oftast vara en nyhet. Ingen har hittills provat samråd på distans, men många uppfattar detta som en mycket bra idé eftersom det skulle spara tid och också skulle innebära, särskilt för de små socialtjänsterna, att man slipper lämna kollegor i andra akuta ärenden.

Ooo, kanon! Det kan du skriva ner att det vill vi ha. Slipper vi åka. Det skulle vara jättebra. (Socialtjänst)

Det handlar framför allt om att kunna ha uppföljning, och andra möten längre in i ärendena, när man känner de andra i samrådet lite redan. Många poängterar att det personliga mötet är mycket viktigt, och att Barnahus fyller andra funktioner eller som en socialtjänst säger: ”det är så skönt att åka dit så. Man får en kaka.”

5.8.3. Polisanmäla eller inte – vilken är frågan?

Det finns en tydlig strimma som plöjer genom i stort sett samtliga tillfrågade socialtjänster när det gäller framför allt den konsultativa användningen av Barnahus och det är vilken fråga man egentligen åker till Barnahus för att få stöd i att svara på – frågan är om man ska polisanmäla eller inte?

I: Om man ska polisanmäla eller inte, det har varit huvudfrågan – finns det andra frågor som ni har åkt dit med?

R: Det gör det absolut med, men det är inget jag kan komma på. (Socialtjänst)

Med tanke på det ganska omfattande syfte som barnahustanken ändå har, är frågan om polisanmälan en relativt smal del och att fokus så tydligt varit på polisanmälan i många, om än inte alla ärenden, är troligen frukten av flera olika faktorer. Dels är brottet mot barnet

⁹ Termen barn som utsatts för brott används genomgående, även om målgruppen för barnahusverksamheten även innefattar unga förövare.

den grundbult som gör att ett ärende kvalificerar sig för Barnahus, istället för att t.ex. ingå i Västbus¹⁰, eller vara ett ärende som inte självklart behöver (alternativt saknar) en samverkansarena. Vidare kan man tänka sig att det är denna fråga som socialtjänsterna själva haft svårast att bedöma och där åklagare torde kunna vara en av de verksamheter som är svårast att få kontakt med på egen hand för rådgivning i denna typ av frågor. När man sedan varit på samråd med polisanmälan som den primära frågan verkar det dock som att socialtjänsterna ofta har mer med sig hem än vägledning i just detta.

Ja, men precis, men det har varit huvudfrågan när vi var på samrådet ”ska vi anmäla eller inte”, men under tiden eller när man åkte därifrån så hade man andra tankar eller så, ”hur ska man gå vidare i det här ärendet”, eller hur ska man tänka, så det blev lite omkullkastat, även om man fick svar eller så, tycker jag då. (Socialtjänst)

Det är också tydligt i beskrivningarna att poängen inte alltid måste vara att polisanmäla, även om underlaget skulle räcka till för att väcka åtal, och inte heller att det är skrivet i sten att *inte* polisanmäla, även om det förmodligen inte kommer leda någonvart, utan det är barnets bästa som står i fokus.

R1: Mmm, vad som saknas för att väcka åtal. För så fick jag konkret, att det här krävs och just vi kan ta emot en anmälan, men den kommer bara bli pappersarbete och...

R2: Ja, och den kanske gör mer skada än nytta att anmäla.

R1: ...ja, precis, för resonerar man ju många gånger...

R2: Vad är barnets bästa.

R1: ... för ärendets del... (Socialtjänst)

Samordnarna poängterar mycket tydligt att de arbetar aktivt för att samtliga professioner ska komma till tals i samband med konsultativa samråd och det verkar, enligt de allra flesta socialtjänster, som att det har slagit väl ut. Dock bör poängteras att det, framför allt när det gäller uttalanden från BUP och barnmedicin, ofta handlar om frågor som ändå går att knyta till polisanmälan eller brottsprocessen i stort. Detta kan handla om barnets mognad – kan ett barn som är fem år fantisera ihop den här typen av historia, eller är det ”ingen rök utan eld”? Det kan också handla om blåmärken och skador där barnmedicin ger stöd i frågor som rör skadornas uppkomst. Det som eventuellt i någon mån verkar saknas eller vara sekundärt i samrådsdiskussionerna är barnets allmänna psykiska och fysiska hälsa.

Det är dock inte enbart frågan om polisanmälan som är aktuell utan även frågor och diskussioner som rör barnets situation och process i övrigt. Dessa frågor uppstår, enligt min bedömning, i högre utsträckning i samband med de planerande samråden (jämfört med de konsultativa). Behöver barnet stöd från BUP, eller är familjens nätverk tillräckligt? Har barnet eller kan man misstänka att barnet har någon form av diagnos som kräver utredning? Behöver familjen socialt stöd eller behöver barnet omhändertas av sociala myndigheter? Dock är det också här så att mycket fokus hamnar på de processer som rör förhör och ett eventuellt åtal

R1:...men planeringsmöten för att det ska bli så smidigt och bra som möjligt för barnet. Ehm, hur gör vi och sådär, då tycker jag...

R2: De mötena tyckte jag var väldigt bra.

R3: Ja, fantastiskt bra. [...]

R1: men då handlade det ju väldigt mycket om det här med att man befann sig i en situation och man behövde hjälp från flera professionella lite grann just det här för och det var ett polisärende och då kunde man ju hitta bra vägar för snabb hjälp via

¹⁰ Västbus är ett samarbete i Västra Götalands-regionen kring barn och unga med psykisk/psykiatrisk och social problematik.

BUP exempelvis, det fanns back-upstöd och så vidare där, lite som det fanns planering inför polisförhören, hur de skulle läggas upp, vilka som skulle kallas, vad vår roll var i det och ehm, vilka personer som var viktiga att plocka med, så de ärenden där rullade på riktigt riktigt bra. Faktiskt. (Socialtjänst)

Centralt är att understryka att den juridiska processen givetvis är viktig. Dock uppfattar jag att i nuläget, med den utformning som Barnahus Skaraborg har, med enbart samråd och förhör på plats i Barnahus och med representanter från barnmedicin och BUP som sällan eller aldrig tar ärendena på egen hand, riskerar brottsprocessen att ta överhanden och den fysiska och psykiska hälsan glöms bort, särskilt i de fall där ingen polisanmälan görs.

5.8.4. Att ha ett ansikte

Att mötas på Barnahus och ”få ett ansikte” på olika myndighetspersoner verkar ha gynnat samverkan i övrigt i ärendena. En läkare menar att denne i ärenden som rör misstankar om brott mot barn ”har pratat med åklagaren direkt, för det är mycket enklare att ringa dem nu, för de har ett ansikte och de tycker inte att det är besvärligt att om jag ringer, så gör de tillbaka till mig också”. Barnahusarbetet verkar också stötta inkluderingen av professioner som man tidigare inte haft så mycket kontakt med, som att vända sig till en åklagare istället för en tidigare upparbetad kontakt inom exempelvis polisen. Barnahusarbetet verkar också ha bidragit till positiva sidoeffekter i form av ökad kontakt och samverkan även på andra områden. Framför allt är det kontakten med åklagare och läkare som flera socialtjänster och andra uppfattar har underlättats.

Det finns indikationer på att det också kan finnas vissa negativa sidoeffekter av barnahusarbetet, då många av de ingående verksamheterna samarbetar även i andra ärenden (dvs. ärenden som inte rör barn som utsatts för brott). Om samverkan i ett barnahusärende då ”går dåligt” kan det spilla över även på andra ärenden, där man riskerar att gå in med redan negativa föreställningar om personer eller verksamheter.

5.9. De olika processerna på Barnahus Skaraborg

Barnahusverksamheter ska ju, som tidigare nämnts, fokusera fyra olika processer. Barnets fysiska hälsa, barnets psykiska hälsa, barnets behov av skydd, samt den rättsliga processen. Dessa olika processer sammanfaller ofta i tid och dessutom står de ibland i konflikt med varandra och med vad som är bäst för det specifika barnet. I kommande avsnitt presenteras situationen på Barnahus Skaraborg och vilka risker som identifierats både vad gäller att optimera samverkan och hur man säkerställer att barnet inte tappas bort i de olika processerna.

5.9.1. Fokus på brottsprocessen stark?

I tidigare utvärderingar av Barnahus har det framkommit att brottsprocessen tenderar att hamna i fokus i arbetet, medan framför allt den fysiska och psykiska hälsan kommer i bakgrunden (Rädda Barnen, 2013). Detta var således ett mycket centralt tema i intervjuerna med företrädarna för olika verksamheter, med utgångspunkt i samordnarnas ansträngning att ge samtliga processer likvärdigt utrymme. Om man betraktar ett barnahusärende ur kronologisk ordning blir det rimligt att tänka sig att det i någon form av idealfall är den juridiska processen som framträder initialt, medan den psykiska hälsan är den process som inleds sist. I och med att samråden i nuläget primärt är konsultativa och fokuserar på huruvida man ska polisanmäla eller inte blir den juridiska processen i dessa samråd ofrånkomligen framträdande, vilket också är något som konstateras i intervjuerna:

R2: I det jag har varit har det varit brottsprocessen mycket, i de ärendena.

R6: Den är ju mer, alltså den är ju mer påtaglig i början tänker jag, alltså det är så det brukar vara, alltså när man kommer dit i det ärendet, i det här akuta skedet så är ju brottsprocessen det mest aktuella. [...] Sen efter några veckor så avtar ju den och då kommer vi in mer, då är det vi som sådär blir mer aktuella [...]

R2: Man är så rädd att förstöra nåt, tror jag i det här, så då blir det den man diskuterar.

R3: Men vi måste ju tänka skydd, naturligtvis, så är det ju (Socialtjänst)

De ansträngningar som samordnarna gör för att lyfta fram särskilt den fysiska och psykiska hälsan i samråden verkar också ganska ofta landa i att stötta den juridiska processen. Det kan, som tidigare nämnts, handla om att läkarna uttalar sig om blåmärken eller hur smärta känns för ett barn med reumatism, eller att BUP kommenterar hur barn med en viss diagnos klarar av att genomföra ett förhör, eller vilken kognitiv förmåga ett barn i en viss ålder kan tänkas ha.

Fast ibland kan man väl uppleva som att det är väldigt mycket fokus på vårt arbete så att säga, och då kan man ju vara lite orolig kanske att de andra, tycker att vad gör vi här, liksom, men jag tror ändå inte att det är riktigt så. (Åklagare)

Även om de allra flesta intervjuade grupperna menar att det är brottsprocessen och även skyddsaspekten som är i fokus under samråden, är det inte helt svartvitt, utan snarare verkar diskussionerna ganska ofta lyfta barnets helhetssituation, framför allt när det gäller hur barnet kan ha påverkats av de brott de utsatts för och även hur de påverkas av sin situation i övrigt. En person från socialtjänsten har inte heller uppfattat brottsprocessen som mest central utan säger istället att "Nej, men det var det jag tyckte just var så häftigt att jag upplevde att det fick alla, alla fick utrymme, och det kanske är så att samordnarfunktionen spelar in där, det vet jag inte, men det var verkligen det som var så häftigt och en upplevelse, bara 'Wow!'."

Att brottsprocessen oftast får den mest framträdande rollen behöver inte heller innebära att det alltid blir en polisanmälan (som påpekats också under rubriken "Polisanmälan eller ej – vilken är frågan?"), utan snarare att vad som är bäst för barnet i det specifika fallet. Samordnarna beskriver hur polisen poängterar att "det viktigaste är kanske inte den straffrättsliga påföljden alla gånger, utan att barnet ändå blir lyssnat på, får berättat sin historia och att det faktiskt kan ske en förändring i familjen". Socialtjänster såväl som samordnare framhåller också att det ibland kan finnas en poäng i att polisanmäla även om man vet att det inte kommer leda till åtal, dels för att visa barnet att man tar dem på allvar och dels för att möjliggöra att vårdnadshavarna förstår allvaret i sitt beteende.

Man ska ju vara rätt förhårdad tänker jag om man inte ändå blir rejält omskakad av att ändå bli hämtad på sin arbetsplats utav polis, eh, och förhörd och få veta att ens barn har blivit taget ifrån skola, förskola, utan att jag har vetat om det. (Samordnare)

Att brottsprocessen och åklagarnas ord också väger mycket tungt framför allt i socialtjänstens fortsatta arbete blir tydligt (se också under rubriken "Åklagaren – Oraklet i Delfi"). Om åklagaren i ett tidigt skede gör klart att det inte finns kommer bli någon rättslig process resonerar en socialtjänst enligt följande:

Ja, fast då tänker jag nog snarare, alltså hur det påverkar de andra som sitter där, då tänker jag att då tappar man ju lite den här motivationen till, eller så upplevde jag i det mötet i alla fall. Ja, men att själva uttalandet tog udden av poängen med mötet. Sen kan det ju mycket väl ha varit på det viset att då gäller det ju för de andra att fortsätta jobba med det. (Socialtjänst)

Just detta, att den juridiska processen avslutas, eller kanske inte ens inleds, innebär enligt mig en viss risk i barnahusarbetet i Skaraborg. Risken är just den som påtalas i citatet ovan, nämligen att de andra verksamheterna – socialtjänst, läkare och psykolog inte har en klar rutin eller en given arena, att fortsätta arbetet på. För även om den historia som presenteras inte räcker för att bevisa brott kan ju barnet och familjen ha stora behov av stöd för sina upplevelser, vilket även flera socialtjänster poängterar. En av dem säger:

Nej, men och sen tror jag det är så samverkansformen bygger mycket på att det är ett brottmål i centrum då på det viset, men man kanske om den saken försvinner i det läget så kanske man inte självklart fortsätter samverkan i de övriga delarna. Man ser det inte som givet i alla fall. (Socialtjänst)

I samrådet är det ofta nödvändigt att arbeta effektivt och med det som är mest akut, skyddet och brottet, vilket kan innebära att det långsiktiga perspektivet när det gäller fysisk och psykisk hälsa i vissa fall tappas bort.

5.9.2. Hålla vad man lovar?

I samarbetsprocessen kring Barnahus finns, i de fall det blir en polisanmälan, en tydlig och uppenbar konflikt emellan socialtjänstens utredning som syftar till att skydda barnet, och den polisiära utredningen. Denna konflikt rör det faktum att socialtjänsten inte bör prata med barnet eller informera föräldrarna om att man gjort en polisanmälan innan polisen genomfört sina första förhör. Särskilt gäller detta om den misstänkta förövaren finns i familjen eller bekantskapskretsen. Detta för att föräldrarna inte ska kunna prata med varandra, och inte heller utöva påtryckningar mot barnet i vad barnet får berätta och inte. Samtidigt måste socialtjänsten bedöma huruvida barnet är utsatt för fortsatt risk och huruvida man behöver göra ett omedelbart omhändertagande enligt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I samtliga intervjuer med såväl polis, åklagare och socialtjänst poängteras att barnets skydd är viktigare än att kunna genomföra en brottsutredning och i de allra flesta fall respekterar socialtjänsten att polisens utredning får gå före om barnet inte är utsatt för uppenbar risk och polis/åklagare respekterar socialtjänstens behov av att göra en skyddsbedömning och omhänderta barn i akuta fall. I vissa fall har det dock uppstått kommunikationsbrister. Det handlar om att man vid planerande samrådsmöten kommit överens om en särskild tågorrdning, och att denna sedan brutits. Det går här att skönja att det särskilt handlar om att man inte kommunicerat den ändrade agendan med varandra.

R1: [...] sen kom vi överens om hur vi skulle lägga upp arbetet och ha barnförhör på igår eftermiddag och medans vi har barnförhöret får jag reda på att socialtjänsten håller på att prata med föräldrarna. Utan att de har liksom nämnt det på samrådet...

R2: Nej, det är ju så ibland att det fungerar ju inte alltid och vart fall tycker man ju att den kommunen kunde hört av sig och sagt att nu känner vi att vi måste göra såhär. (Åklagare)

Vice versa så framhåller socialtjänsterna genomgående att de gör vad de kan för att avvakta med att informera föräldrarna.

R1: Vi försöker ju sträcka oss så långt vi bara kan då och vänta med att tala om för föräldrar vad vi gör. [...] Och jag fick ju ett svar att vi gör det inom en vecka och sen går det en vecka och sen går det två veckor och så går det tre veckor och så får man ringa och fråga, när är det dags?

R2: Jaså du fick svar.

R1: Ja. Men det hölls inte, och det kan man ju köpa att så händer ju ibland. Ingen organisation är perfekt och det händer grejer och alla har väl för mycket att göra, men det får ju inte bli ett mönster. (Socialtjänst)

Det går också att ana att det i vissa fall rört sig om att socialtjänstens företrädare saknat kunskap om polisens arbete, men också att polisen ibland verkar ha en annan kultur kring att ändra tider än vad t.ex. socialtjänsten har. Från polisens sida uttrycker man att även om man har lagt en planering så kan man "ändra sig imorgon och världen går inte under för det", men att ändringar i planeringen för de andra i samrådsgruppen kan bli "oerhört jobbigt".

Här torde det vara på sin plats att ytterligare tydliggöra och förankra de rutiner som gäller mellan polis/åklagare och socialtjänst och hur man ska kunna få dessa två processer att fungera tillsammans, trots den uppenbara konflikt som finns dem emellan. Risken är annars att det varken blir hackat eller malet, dvs. varken skyddsprocessen eller den juridiska processen kan genomföras på bästa sätt och därmed även inte heller nödvändigtvis med barnets bästa i fokus. Att både socialtjänst och polis "drabbas" av att deras båda processer ska pågå samtidigt är uppenbart och det är också ofta grunden till de mer kritiska uttalanden som kommer från bådas håll. Kanske blir det särskilt komplext för socialtjänsten, då det är deras ansvar om något skulle hända barnet medan man avvaktar den juridiska processen.

Ytterligare ett stressmoment för socialtjänsten blir också om relationen till föräldrarna blir lidande och att det i nästa skede blir svårt för socialtjänsten att få föräldrarna att acceptera insatser till barnen.

... allt för långa väntetider innan vi kan informera det vi skyldiga att informera om gör ju att vi får en sämre ingång i ärendena, alltså, på något vis så brister väl tilliten redan från början ibland [...] det är svårt för socialsekreterare att rätta upp den situationen, man känner som förälder att man har gått bakom ryggen... (Socialtjänst)

Sammantaget uppvisar Barnahus Skaraborg delvis samma problematik som resterande Barnahus i Sverige – fokus på brottsprocessen är stark och ibland anas risken att barnets bästa tappas bort till följd av förundersökningssekretessen. Å andra sidan är samtliga verksamheter mycket väl medvetna om dessa svårigheter, vilket torde vara grunden för att kunna tänka och agera i enlighet med barnets bästa.

5.9.3. Sparar man tid eller inte?

En aspekt av barnets bästa är att ärenden som rör barn ska hanteras skyndsamt, såväl i den juridiska som i den sociala processen. Detta blir således något som berör även Barnahus. De olika verksamheterna har mycket olika uppfattning om hur detta uppfylls i praktiken. Detta kan också delas upp i två delar – det initiala skedet (samrådet och tiden fram till detta) och de fortsatta processerna. I den första delen uppfattar barnmedicin och åklagare att Barnahus bidrar till att skynda på processen därför att ”nu kommer ju alla med sina synpunkter och vinklar på en gång”. Många socialtjänster påtalar också att de sparar tid eftersom de numera själva slipper sitta och jaga runt på personer som är svåra att få kontakt med, dvs. själva samrådet kommer till stånd snabbare än tidigare, medan andra socialtjänster uppfattar det precis tvärtom – att:

R1: Det är ju svårt ibland för oss att vänta *en* vecka, eftersom det bara är på måndagar så, det kan vara svårt bara den tiden [...]

R2: Det skulle behöva vara mer dagar egentligen, skulle det vara. Mer alternativ. För händer det något på tisdag så får vi vänta en hel vecka. (Socialtjänst)

Att vänta en vecka uppfattas istället av åklagarna som ett mindre bekymmer ”då tappar man ju några dagar där och oftast så har väl inte det så jättestor betydelse”.

När det gäller den andra delen, processen efter samrådet, är oenigheten i denna fråga ungefär likadan. Åklagargruppen menar att Barnahus sparar tid, dels eftersom man slipper ”onödiga” polisanmälningar, dels att man ofta kan få önskad information på en och samma gång och att ärendena i sig prioriterats upp. Även vissa socialtjänster menar att den gemensamma plan som skapas bidrar till att effektivisera arbetet och att man också kan samråda vidare i ärendet direkt med den som är ansvarig i de olika verksamheterna underlättar. Andra socialtjänster uppfattar det hela tvärtom – att Barnahus i någon mån har bidragit till att man tar mer hänsyn till den polisiära utredningen och att detta medfört att den sociala utredningen drar ut på tiden.

R2: Eller, jag tänker att min erfarenhet är att när Barnahus har varit med, alltså har man haft ett samrådsmöte först och sen så gör man polisanmälan, då har ju Barnahus varit med och liksom legat på lite, att nu ska åklagaren bli lottad [...]

R3: Men vi tänker på olika processer, för du tänker på den rättsliga processen, jag tänker på processen med familjen. Där stoppar det av. För innan hade man en kontakt med familjen mycket snabbare.

[...]

R1: Ja, det tycker jag är så och vi måste ju göra akuta skyddsbedömningar och det gör vi ju men det kanske blir lite mer av is i magen för att man vill vara på det där samrådet, ja, precis, för att inte förstöra polisens utredning, för det får vi ju höra hela tiden, man pratar med familjen, så sen är det ingen idé, sen är det förstört alltihop, eller hur? (Socialtjänst)

Flera socialtjänster påtalar att detta inte egentligen har med Barnahus i sig att göra utan att det handlar om att åklagare och polis är hårt belastade och att barnförhör ibland drar ut på tiden, särskilt om polisen behöver genomföra flera barnförhör. Inte desto mindre bör man ställa frågan huruvida det är för barnets bästa att den polisiära utredningen bromsar upp socialtjänstens (och även BUPs) insatser i de fall barnet bedöms vara ”tillräckligt skyddat”.

5.10. Barnförhör – ett kapitel för sig?

Barnförhören är den enda aktivitet där barnen själva möter den fysiska platsen Barnahus Skaraborg. I uppstarten av barnahusarbetet har barnförhören i mångt och mycket verkat vara en separat verksamhet, intimt knuten till polisens arbete, men allt eftersom tiden har gått har fler och fler verksamheter fått upp ögonen för hur just barnförhöret blir en angelägenhet för de allra flesta verksamheter. Själva förhörsdagarna kan delas in i fyra delar – hämtning och lämning av barnet, förhöret, medhörningen samt krisstödet.

5.10.1 Hämtning och lämning

En del av den juridiska processen är hämtning och lämning av barn till förhör. Eftersom barnförhören i relativt stor utsträckning sker på Barnahus räknas detta av de allra flesta till ”barnahusarbete”. Det framkommer redan i de inledande intervjuerna med samordnarna att detta inte är något som är rutiniserat, utan man gör olika från fall till fall. Rent formellt är det den särskilda företrädaren, som tillfälligt tar över ansvaret från vårdnadshavarna i frågor som handlar om brottsutredningen, t.ex. hämtning och lämning av barnet. I denna process ingår också att någon ska finnas med som trygghetsperson för barnet.

Det finns alltså ingen självklar rutin för hämtning och lämning, utan ibland genomförs detta av den särskilda företrädaren, ibland personal från skola eller förskola och ibland socialtjänstpersonal. Samordnarna har i ett tidigare skede skrivit samman ett formulär om hur uppdraget för hämtning och lämning ser ut och ett annat formulär där den särskilda företrädaren formellt skulle ge uppdraget till utförande personal. Detta var dock inget som gruppen ansåg behövdes och idén om formulären skrotades. När intervjuerna genomförts med socialtjänsterna står det dock klart att hämtning och lämning i flera fall inte fungerat särskilt väl. Extra problematiskt verkar det vara i de fall den särskilda företrädaren inte själv vill hämta och lämna barnet, utan uppdraget överförs till polisen. En socialtjänst beskriver:

R1: [Vid samrådet var] åklagaren däremot mycket tydlig med att ”det finns särskilda företrädare, det är de som gör det här”, polisen var väl lite mera skeptisk, men det var mycket tydligt på samrådet att det är deras uppdrag.

I: Hämta och lämna?

R1: Ja, precis, vill inte de det, då ska man inte vara det. Nej. På dagen efter då, när vi ska prata om det här, så ber ändå polisen mig om jag kan åka och hämta barnen själv.

R2: Jag vet att det vart nästan varenda ärende...

R3: För att göra det smidigt.

I: För vem då tänker polisen?

R3: Oklart. Jag frågade aldrig för vem det skulle bli smidigt, särskilda företrädaren kanske, som inte behövde åka så långt. Och jag sa nej, jag åker inte och hämtar några barn själv. Sen gjorde vi ändå så att barnen åkte med mig i bilen, och att särskilda företrädaren åkte efter, för att jag hade närmare kontakt med barnen. (Socialtjänst)

En del socialtjänster har också som princip att inte hämta och lämna barn i samband med förhör. Detta kan skapa frustration hos polisen, som måste agera olika mot olika socialtjänster. En socialtjänst efterlyser ett ”likhetstänk” mellan kommunerna i denna fråga för att underlätta polisens situation. Andra socialtjänster ser inte några problem i att hämta och lämna barn på förhör, särskilt inte om det är ett barn som de känner sedan tidigare. Däremot är detta att hämta okända barn, och kanske barn vars ärenden man inte ska handlägga, en arbetssituation som inte anses vara optimal och detta påpekas i flera intervjuer. Dock ska poängteras att om ärendet är, eller kommer att bli, ett socialtjänstärende är det den enskilda

kommunens ansvar att på organisatorisk nivå möjliggöra att rätt handläggare åker med för att lyssna på förhören. I anslutning till detta kan också nämnas att den person som ska agera trygghetsperson för barnet i samband med förhöret ganska sällan kan vara socialsekreteraren, då de sällan har den typen av relation till barnet. Det kan också bli problematiskt att samma person ska utreda familjen och agera stöd till barn och föräldrar innan och efter förhör, dvs. samma problematik som avhandlas under rubriken ”Krisstöd”.

En särskilt svår position har skolan och förskolan i dessa fall, menar flera grupper. Skolan ställer ofta upp med både skjuts och som trygghetspersoner vilket beskrivs av polisen som att ”de är ju jättebussiga och gör det”, men man lyfter också den svåra situation som skolan kan hamna i, då de efteråt kan ”få skiten” från föräldrarna. Även samordnarna lyfter skolans svåra roll och beskriver att de ofta lägger mycket energi på att svara på frågor från skolorna och skapa en trygg situation för den skolpersonal som ställer upp.

5.10.2. Förhör och medhörning

I samband med intervjuerna framkommer oroande omständigheter kring förhören av barn. Samordnare och åklagare menar att flera av förhören med äldre barn, dvs. över femton år hålls på polisstation, även om vissa av dem, t.ex. om det handlar om vittnen till våld i nära relation eller sexuella övergrepp hålls på Barnahus.

Ja, det kan man ju skjuta in också då att, ibland när det gäller främst då lite äldre barn, har vi fortfarande i Polishuset i Lidköping och någon gång kanske här i Skövde förhör med barn, så det är inte *bara* i Barnahus, fastän att den alldeles övervägande delen sker där då. (Åklagare)

I intervjuerna med socialtjänsterna verkar det däremot som att det inte alls är särskilt ovanligt att förhör, även med yngre barn, hålls på polisstation istället för på Barnahus. Förutom att det ur ett barnperspektiv är högst olämpligt och ett av de grundläggande skälen till varför Barnahus kommit till, verkar detta också ha fått vissa konsekvenser i den juridiska processen:

För jag hade ett barn som vi hade första gången i Skövde på Barnahus, men sen för att vi skulle göra det snabbt och det var andra förhör som skulle till så fick de genomföra det andra barnförhöret i Lidköping, alltså på polisstationen, och det gick inte, för att det barnet ville inte. På Barnahus så berättade hon jättemycket och väldigt informativt och hon tyckte det var roligt att dra i de här gardinerna, alltså då var hon bekväm och då kunde hon. (Socialtjänst)

Andra berättar om barn med funktionsnedsättningar som hakar upp sig på att man är hos polisen, eller barn till kriminella föräldrar som har stor misstro mot polisen som blir mycket rädda eller barn som står och gråter i väntrum där andra, kanske skolkamrater, sitter och väntar på pass. Skälen till varför förhören inte hålls på Barnahus är mycket vaga, men med undantag för de gånger som Barnahus haft fullt och inte kunnat ta emot, verkar det handla om att polisen saknat resurser och tid att åka till Skövde. Med tanke på den påfrestning som det kan innebära för ett barn att utsättas för förhör torde det vara av yttersta vikt att göra denna situation så skonsam som möjligt och därför avsätta de resurser som krävs för att samtliga barnförhör hålls på Barnahus, oaktat om det handlar om vittnesmål kring misshandel på en fest eller sexuella övergrepp mot yngre barn. Den enda anledning som i nuläget kan tänkas vara rimlig till att förhöret hålls på en polisstation är att barnahuslokalen är fullbokad och att det inte går att vänta längre¹¹.

En annan fråga som blir påtaglig i diskussionerna kring förhören är vem förhöret egentligen är till för. Här är barnförhørsledarna mycket tydliga med att de ibland kan uppleva att det är för många personer i medhörningen som vill ställa frågor som inte har med brottsutredningen att göra.

¹¹ Det skulle kunna vara en möjlighet att ha ytterligare lokal/-er i regionen som är anpassade för förhör med barn. Detta för att inte resan ska bli en så stor påfrestning för barnet som påtalats från vissa kommuner.

Det som jag kan se ett litet problem med om det är för många här, det är det att det, alla vill ställa alla frågor i pausen och det måste jag personligen bli mycket bättre på, jag kan inte ta emot tio frågor och gå in till barnet, utan det är ju åklagaren och det är försvaret om han är med. (Polis)

Å andra sidan är en av poängerna med Barnahus att barnet ska slippa berätta sin historia flera gånger. Det blir en balansakt mellan att polisförhöret bara blir en fråga om vad som hände ur brottslig synvinkel och att barnet sedan direkt måste ha ett samtal med socialtjänsten för att bedöma skyddet och ytterligare ett samtal med psykolog för att göra en förhandsbedömning om det psykiska måendet eller att barnförhørsledaren ställer fler frågor på uppdrag av andra verksamheter. Flera verksamheter kan se poängen med att de själva finns med i medhörningen, såväl samordnarna, som BUP och läkare nämner att det ibland kan finnas ett värde i att de deltar. BUP deltar i nuläget i stort sett aldrig i medhörning om det inte är någon av deras patienter som förhörs, men nämner dels att barn med vissa typer av funktionsnedsättningar skulle kunna gagnas av att ha dem där, samt att de också kan göra enklare bedömningar kring behov av stöd. Socialtjänsten har möjlighet att få ytterligare information som kan vara nödvändig för att tillgodose barnets behov av skydd, men här kan det uppstå ett dilemma i de fall som barnet berättar om händelser som föranleder behov av ett omedelbart omhändertagande:

R1: Samtidigt som nu t.ex. då var det ju en där vi fick göra ett omedelbart och då är vi beroende av den informationen (som framkommit i förhöret, förf. anm.), för att vårt LVUs ska hålla, men då får man vara medveten om att det ställer till inför kommande eventuellt åtal om det redan är, liksom använts.

R2: Det är ju ett jättedilemma, för då kan man undra ibland över syftet, varför vi ska sitta och lyssna, för att det är ju svårt att höra, om du hör på hur ett barn blir utsatt och sen ska du bara göra så [viftar bort det med handen] och så ska du låtsas som ingenting och så ska du skjutsa hem det barnet sen... (Socialtjänst)

Även samordnarna lyfter fram att de kan se en poäng med att de är med i medhörningen för att på så sätt kunna vara mer behjälpliga i planeringen och organisering efter förhöret, men de framhåller också att ”man kan väl i ärlighetens namn också säga att det är väl inte så att det är någon annan som ser vad vi skulle kunna göra för [...] nytta där inne, utan det är nog bara vi själva som tror [...] följa, göra den här planeringen på ett likvärdigt sätt varje gång så”.

Samtidigt är det viktigt att, som poliserna uttrycker det, barnen ska behöva berätta ”någon-ting [...] som de kanske inte ens vill viska i örat på en vuxen” i ett sammanhang som i extrema fall närmast blir att likna vid en publik uppvisning.

5.10.3. Krisstöd

En punkt som lyfts fram i tidigare utvärderingar, likväl som i media är hur Barnahus och dess samarbetspartners agerar i samband med att barnet ska tillbaka till föräldrarna efter förhör. Särskilt centralt blir detta i fall där föräldrarna är misstänkta, och situationen inte är allvarlig nog för att göra ett omedelbart omhändertagande. I detta arbete finns dels en rent praktisk del, om vem som återlämnar barnet och hur det omedelbara krisstödet fungerar till såväl barn som föräldrar. Detta område är en del som Barnahus Skaraborg arbetat mycket med under 2014, och vissa av kommentarerna nedan kan ha passerat bäst-före-datum, då rutiner och struktur för denna del kan ha ändrats sedan intervjuerna genomfördes¹². Nedanstående text avhandlar framför allt ansvaret för krisstödet, övrigt efterarbete i den juridiska processen samt socialtjänstens dubbla roller.

12 I samtal med samordnarna i samband med att rapporten färdigställdes framkom att rutiner i stort sett är framarbetade och ska sjösättas så snart samtliga myndigheter lämnat sina synpunkter.

Många verksamheter lyfter spontant situationen efter förhöret som en problematisk del i processen som i nuläget inte har en bra lösning. Vid intervjutillfället verkar det inte finnas någon klart utarbetad struktur för hur detta arbete ska fungera i någon av verksamheterna. Det förekommer goda exempel på hur poliser tagit sig tid att kalla in barnet till Barnahus för att förklara varför polisutredningen blev nedlagd utan åtal, och även beskrivningar av hur enskilda socialsekreterare följt med barnet och familjen hem för att säkerställa att barnet är tryggt och att hela familjen är så fungerande man kan vara efter en så pass omskakande händelse som ett polisförhör är. Samtidigt är detta just exempel, och ingen socialtjänst eller psykolog beskriver ett mer rutinerat arbetssätt.

Den första delen som behöver klargöras i krisstödsarbetet är vem som har ansvar för vad. Det blir tydligt i intervjuerna att flera socialtjänster uppfattar att krisstödet är BUPs ansvar, medan BUP och flera andra socialtjänster uppfattar att det är socialtjänstens ansvar, men att man inte varit klar över att så varit fallet, eller inte varit medveten om den kris ett förhör kan utlösa för både barn och föräldrar. Den osäkra känslan när det gäller denna arbetsuppgift märks:

R1: Absolut. Bara att BUP är med i förhørsrummet och ser hur barnet reagerar för det blir väldigt ofta som barn mår jättedåligt av detta, för det är klart, de har ju stor kompetens om barn och de är väl mest lämpade att möta barnen i kris. [...] Vi får ju [ohörbart] att försöka axla det och det kanske, det är nog... fel. Eftersom vi inte fullt utbildade i det.

R2: Det kan ju vara naturligt att det är vi som har kontakten med familjen i och med att vi ska ha det, men om inte annat då så för att vi ska få vägledning av BUP i den situationen. Hur man kan tänka kring det här barnet och den här familjen. (Socialtjänst)

BUP menar att på Barnahus Skaraborg skiljer man sig förmodligen lite vad gäller synen på krisstöd jämfört med andra Barnahus där BUP troligen tar ett relativt stort ansvar. De menar att socialtjänsten får sköta krisstödet och först i de fall där det blir en svårare situation, eller där familjen inte kommer vidare i sin situation får familjen skickas vidare till BUP.

Ytterligare socialtjänster menar att ansvaret för hämtning, lämning och information till föräldrar och barn ligger på den särskilda företrädaren:

Det står väl, det pratade vår chef om ju, att det står ju ändå i, alltså att det är ombudets [särskild företrädare, förf. anm.] uppgift, att följa med och hämta barnet, informera barnet och vad som händer efteråt, informera föräldrar och att jag upplever att det läggs på oss. Att det är vi som ska organisera, vi ska vara de som informerar, ja... Sen självklart kan vi finnas med som ett stöd, om det är så att vi har träffat barnet innan och kanske också utifrån att det kan, vad som ska hända efteråt, så kan det vara bra att vi är med, men inte att det är vi som har det huvudsakliga ansvaret. Och det tycker jag har lagts på oss som det inte ska göra. (Socialtjänst)

En del socialtjänster som själva ser att de har ansvaret för denna uppgift, som de inte haft fokus på, börjar direkt i intervjun diskutera hur man ska lösa situationen och vem i deras organisation som skulle kunna ta ansvar för att stötta familjen, och framför allt öppenvården nämns som en aktör. Dock påtalas att man, som nämns i citatet ovan, inte alltid upplever sig ha kompetens att ta hand om krissituationen och att man skulle behöva utbildning, stöttning och vägledning i detta. Vidare framkommer en annan svårighet som är extra framträdande när det gäller de mindre socialkontoren. Detta handlar om den dubbla rollen som kan komma att uppstå, då den som ansvarar för barnavårdsutredningen kan bli samma person som blir ansvarig för att stötta familjen i krissituationen. En socialtjänst förklarar:

R1: Det blir ju lite dubbelroll från vår sida om vi med en gång, ska vara utredare och behandlare för en familj i kris [...] det är lite svårt att sitta på två stolar. Det kan man ju göra längre fram men...

R2: Det gör man ju verkligen, eller hur.

R1: ...i öppenvård och så men det blir ju samtidigt som att vi ska prata med de här föräldrarna om huruvida de slår sina barn eller inte, så ska vi också behandla den här familjen i kris. Det funkar ju inte. För de har ju inte det förtroendet för oss.

R2: Nej, för att i ena stunden ska vi prata med dem om jättesvåra saker och sen ska vi fånga upp dem.¹³ (Socialtjänst)

Således – när det gäller ansvaret för krisstödet behöver detta tydliggöras för samtliga socialtjänster även på chefsnivå, då detta verkar vara en insats som inte per automatik ges i samtliga kommuner och skulle kräva resurser, eventuellt även utanför ordinarie arbetstid. Vidare behöver relationen mellan BUP och socialtjänst tydliggöras när det gäller krisstödet, och huruvida BUP kan vara behjälpliga i utbildning eller handledning i denna situation, då så många socialtjänster påtalar att man inte känner sig klara över detta. Det behöver också bli tydligt huruvida BUP eller andra personer kan gå in och aktivt bidra och i särskilt svåra fall kanske ta över krisstödet. En socialtjänst berättar om ett fall där man gjorde ett omedelbart omhändertagande och:

...så flippa föräldrarna ur och sen då ska man både då titta utifrån skyddet för barnet, som anklagar sina föräldrar för olika saker, och ska man samtidigt krisstötta två föräldrar som hatar oss, det blir inte så himla lyckat. Och en mamma som nästan funderar på om hon nästan skulle ta livet av sig. [...] Men där har jag ju väldigt svårt att se hur vi nu som har blivit handläggare ska gå in och krisstödja den här föräldern, då och pappan som har hotat personal här och så. (Socialtjänst)

I dessa sammanhang är det förmodligen rimligt att tänka att någon inom socialtjänsten tar ansvar för barnets skyddsbehov och vidare utredning, medan någon annan fångar upp föräldrarna.

Slutligen behöver socialtjänsterna internt utveckla dels vem som ska vara ansvarig för krisstödet och säkerställa att detta inte inverkar på möjligheten att bedriva en rättssäker och kvalitativt god barnvårdsutredning, och dels utveckla formerna för krisstöd.

5.11. Vad händer sen? Frågan om uppföljning och återkoppling

När det gäller uppföljning och återkoppling i barnahusarbetet kan man tänka sig detta arbete på flera olika plan. Dels har samordnarna i perioder genomfört egna enklare uppföljningar per telefon med de socialtjänster som varit på samråd, dels kan man tänka sig uppföljande samråd i enskilda ärenden med återkoppling både till den egna och till andra verksamheter om vad som fungerat bra och mindre bra och slutligen kan uppföljning ske i form av mer övergripande utvärderingar.

De uppföljningar som genomförts av samordnarna per telefon har genomgående uppskattats av socialtjänsterna, däremot råder mycket stor förvirring kring detta. En del socialsekreterare har blivit uppringda efter samtliga ärenden, medan andra aldrig har fått något telefonsamtal. Detta hänger samman med att samordnarna inte gör uppföljning i samtliga ärenden, och inte heller informerar på vilket sätt uppföljningen är strukturerad, vilket skapar stor förvirring under intervjuerna i utvärderingen.

I nuvarande utformning av Barnahus Skaraborg domineras det operativa arbetet av så kallade konsultativa samråd, följt av planerande samråd, medan samrådsutrymmet för återkoppling och uppföljning är i det närmaste obefintligt. De allra flesta uttrycker sig försiktigt positiva till uppföljande samråd, men särskilt när det gäller socialtjänsterna påpekar man att detta inte kan vara något som är en rutin i alla ärenden – den tiden finns helt enkelt inte. Däremot ställer sig man i allmänhet positiv till att göra uppföljningar på ärenden där det inte fungerat alls

¹³ Här kan också noteras att flera socialtjänster poängterar att de inte per automatik känner eller ens känner till familjen och att krisstödet av det skälet skulle vara någon annans ansvar. Detta torde inte vara ett rimligt skäl, då det inte är säkert att någon av de ingående verksamheterna har någon tidigare relation till familjen som skulle utgöra grund för krisstödjande verksamhet.

Inte generellt. Nej, man kan inte älta saker för mycket. Många ärenden är lika varandra, utan det ska vara om någonting har gått fel, eller om man har unika ärenden på något sätt som ibland händer att man kanske lär andra av vad som har hänt, men inte generellt. (Polisen)

Syftet med denna typ av uppföljning är att lära inför framtiden, att undvika att göra samma misstag flera gånger och att utveckla nya strategier för liknande ärenden, men också för att gynna den mer övergripande verksamhetsutvecklingen. I vissa fall kan det också helt enkelt verka handla om att lägga ner stridsyxan mellan två verksamheter.

Ett annat skäl till uppföljande samråd, som framför allt BUP och barnmedicin lyfter fram, är att synliggöra hur dessa roller kan utvecklas i samrådet – vad gör BUP och läkarna som är hjälpsamt? För de läkare och psykologer som finns med i samrådsgruppen kan det ibland vara svårt att veta om det gör någon skillnad att man är där, vilket i förlängningen skulle kunna leda till att man tappar viss motivation i arbetet, en tidigare identifierad påtaglig risk för försämring av det övergripande samverkansarbetet (Jakobsson & Lundgren, 2013; Anell & Mattisson, 2009). Särskilt svårt kan det också vara för dessa grupper att se om barnen kommer till deras egna verksamheter igen eftersom samråden på Barnahus ofta är avidentifierade och inga anteckningar förs. Om ett barn varit aktuellt på Barnahus och i ett senare skede tar kontakt med läkare eller BUP, måste således den kontaktande myndigheten informera om att barnet varit aktuellt på Barnahus. Ytterligare en svårighet, som blir extra påtaglig för BUP är att de psykologer som är fasta samrådsmedlemmar inte bara har egna patienter utan också fungerar som verksamhetspsykologer, och vidare:

... eftersom vi är tre och det är många ärenden så kan det ju hända sen att de kan ju dyka upp i vår verksamhet, men det kan ju dyka upp ett ärende till mig, där någon av er var på samrådet. (BUP)

I några mer långdragna ärenden verkar det också som att det finns ett behov av att återkomma till Barnahus långt in i processen, just för att kunna stödja familjen i deras erfarenheter av själva rättsprocessen:

R2: För det blir ett trauma som många fastnar i och de kommer, alltså även om man kanske inte kan ta bort det helt, att ändå hjälp, nånstans erbjuda ett stöd och hjälp att kunna gå igenom det igen – vad var det som hände med alla delar – alltså det tror jag vore jättebra. ”Hur kunde man göra såhär?” kan man ofta få frågan.

I: Och då måste ni försvara alla de andras..?

R1: Ja, då sitter man där och då måste man gå in i varandras, men nånstans så skulle jag, det saknar jag. (Socialtjänst)

En annan möjlig form av uppföljning är att skapa en plattform för det fortsatta arbetet med familjen efter att den akuta polisiära delen har avtagit. Detta efterfrågas också bland en del socialtjänster i svåra och omfattande fall, där man upplevt att man stått ganska ensam, trots att ärendet varit på Barnahus. Man menar dock då att det kanske snarare handlar om lite andra yrkeskategorier för att kunna planera framåt i det specifika ärendet. BUP, barnmedicin, Utväg och frivården eller kriminalvården nämns som olika aktörer som kan komma att aktualiseras. Här skulle Barnahus snarare fungera som en sammanbindande plats, snarare än att det är det grundläggande barnahussamrådet som är grunden för arbetet. Huruvida detta skulle kunna falla inom ramen för Barnahusets arbete måste styrgrupp och samordnare resonera kring.

5.12. Smekmånaden är över – vart ska vi nu?

I föreliggande rapport har större delen av texten ägnats åt en nulägesbeskrivning med identifikation av resurser och brister i verksamheten så som den ser ut nu. I intervjuerna ägnades dock en god del av diskussionerna åt hur man såg på framtiden för Barnahus Skaraborg. I en av dessa intervjuer skojar det lite om att barnahusverksamheten har haft en smekmånad – många såg fram emot att Barnahus skulle starta under mycket lång tid och nu när det är

på plats är många glada över att det blev av. Man konstaterar sedan lite krasst att smekmånaden verkar vara över och nu börjar förbättringsbehoven bli synliga. Det är en ganska bra sammanfattning av läget, även om samordnarna inte någon gång verkar ha vilat på lagrarna utan ständigt strävat framåt. I nedanstående avsnitt beskrivs inledningsvis hur Barnahus förändrat situationen för de ingående verksamheterna och de barn som utsatts för brott och sedan beskrivs vilka utvecklingsområden de olika verksamheterna identifierat.

5.12.1. Vad har blivit bättre och sämre med Barnahus?

För många av dem som intervjuats finns det inget ”före” Barnahus då man är ny i sin roll. Detta gäller särskilt socialtjänsterna. Frågor om vad som blivit skillnad före och efter blir också en fråga om en subjektiv uppfattning då inga före- och eftermätningar genomförts, utan det är de intervjuades upplevelser av förändring som redogörs nedan.

På plussidan efter Barnahus lyfts särskilt fram den kompetenshöjning som blir i varje ärende. Socialtjänsten framhåller att man nu i högre utsträckning kan motivera varför man väljer att polisanmäla eller inte polisanmäla. Vidare nämns att det inte längre är samma ensamarbete, utan det blir ett team runt varje barn, vilket kan stärka såväl de professionella som barnets upplevelse. Polisen lyfter särskilt fram att man numera har ett samarbete barnförhållningsledare emellan, vilket betraktas både som ”trivsamt” och ”kompetenshöjande”.

I det praktiska arbetet är det ingen som direkt säger att man gör något annorlunda, med undantag för att man nu har samråden på Barnahus istället för som tidigare, på det lokala socialtjänstkontoret eller polisstationen. För socialtjänsterna har det i många fall inneburit en avdramatisering av samrådsituationen, där man jämför med tidigare möten på ”chefens kontor”. Situationen är lugnare och tryggare i dessa ärenden och samrådsgruppens råd och stöd ger tyngd åt de beslut socialtjänsten sedan fattar. Socialtjänsten lyfter också den avlastning det innebär att slippa ringa runt och jaga personer och den fördel det är att man kan lyssna på samma resonemang samtidigt och att i planerande samråd kunna styra upp ärendegången tillsammans.

... för jag vet ju då när vi faktiskt kunde gå in, den måste få sin lilla tid, men den måste också sen få släppa över till behandling och man kanske skulle hänga i lite mer i Barnahuset, [...] att man faktiskt kommer igång med samarbetet med mer behandlande arbetet och, det gjorde vi och det blev jättebra. Det var omöjligt, men det blev inte omöjligt, så det var... [...] Och *det* hade inte gått utan Barnahus för det är hopplöst att ringa och få tag på människor, utan där satt vi i det rummet. (Socialtjänst)

För barnen torde det positiva blivit att lokalen är trygg, inbjudande och barnvänlig till skillnad från upplevelsen av hur framför allt polisstationen kan te sig.

De minussidor som lyfts upp från före och efter Barnahus är inte särskilt många och de som presenterats tidigare i rapporten är ofta delar som varit problematiska även innan Barnahus kom till. Det första som framförs är att Barnahus har bidragit till att göra vissa ärenden mer ”röriga”. Tidigare har man kunnat koppla på professioner allt eftersom, men nu är alla inne samtidigt, vilket kan medföra att man ”stör varandras processer” på olika sätt. Det andra som lyfts fram är att man hos en socialtjänst inte upplever hjälpen som konkret nog, och att man, enligt vissa intervjuade ”inte får skriva i journalen att man varit på Barnahus”, och därför upplever att ärendehantering inte skulle hålla för granskning utifrån. Innan Barnahus tog man kontakterna separat och då noterades detta, vilket innebar att även om man lade ner en utredning utan åtgärd fanns det journalfört vad som hade blivit gjort och vad som motiverade att utredningen avslutades.

5.12.2. Framtid och förändring

Utvecklingen av Barnahus sker på flera nivåer. Den mer övergripande inriktningen hanteras i styrgruppen, medan utvecklingen av det operativa arbetet sker i samarbete mellan samordnare och husmötet, dvs. samrådsgruppen. I utvecklingsarbetet saknas i nuläget framför allt de socialsekreterare som sköter den dagliga ruljansen samt klienterna. Dessa bör på något

sätt inkluderas i utvecklingsarbetet. I nuläget går deras röster i stort sett alltid via samordnarna till samrådsgruppen, vilket innebär att det kan bli komplicerat att utarbeta gemensamma planer och lösningar på de problem som uppstår på ett mer övergripande plan.

5.12.2.1. Utvecklingsmöjligheter

I slutet av varje intervju ombads intervjupersonerna att resonera fritt kring hur de ville att barnahusverksamheten skulle utvecklas. Många inledde detta resonemang med att konstatera att Barnahus Skaraborg hunnit väldigt långt på kort tid. De flesta önskemål som sedan presenterades var ganska modesta, medan några få var mer högtflygande. Vad som dock är ganska påtagligt är att det skiftar ganska mycket mellan de olika grupperna vad man önskade. En grundläggande fråga som lyfts bland psykologerna är vilken riktning Barnahus ska ta – ska verksamheten utvidgas på plats, t.ex. med en fast psykologtjänst, eller ska strukturerna runt omkring tydliggöras? Flera socialtjänster har idéer som rör just detta – förslag som sträcker sig från att det kan finnas en psykolog på plats i samband med förhör till att Barnahus kunde vara ett eget hus (med fler parkeringsplatser) där fler professioner kunde finnas heltid eller deltid. Ett par socialtjänster, samordnarna och läkarna trycker extra på att flera läkarundersökningar ska genomföras på Barnahus. Läkarna tydliggör här också att en intern rutin kring detta behöver uppbyggas. Några socialtjänster poängterar att samtliga barnförhör, inklusive vittnesförhör i andra ärenden och ärenden som rör unga förövare, ska hållas på Barnahus för att trygga barnen. Just de unga förövarna lyfts fram av psykologerna som en särskilt viktig grupp att få in i större utsträckning på Barnahus.

Att öka barnfokus är ytterligare en dimension som framkommer som önskemål – ett Barnahus som i första hand ”är till för barnen och inte för socialtjänsten” som en av socialtjänsterna uttrycker det. En del i detta är att ha åldersadekvat information om Barnahus Skaraborg på flera olika språk och att öppna för att skolor och förskolor ska kunna i högre utsträckning konsultera Barnahus i ärenden som rör barn och brott. I samma anda framhålls vikten av att skapa tydligare rutiner runt om barnförhöret och återlämnandet till föräldrarna – ett arbete som i skrivande stund är i full gång.

När det gäller samrådet finns önskemål att kunna ha samråd fler dagar i veckan, fler uppföljande samråd och fler planerande samråd. Dessa bör, enligt flera intervjuade, vara mer innehållsrika, konkreta och fokusera på fler dimensioner än ”att sätta datum för förhör”. Flera önskar att de uppföljande samråden dels ska kunna vara till för att familjerna ska kunna få svar på sina frågor, och dels fungera som en del i verksamhetsutvecklingen. Samordnarna är inne på samma spår gällande att på olika sätt höja kompetensen hos samtliga medverkande myndigheter (läs mer om dessa önskemål under rubriken ”Att lära ut till andra – Barnahus som kompetenscentrum”).

Även om det mesta av intervjuerna fokuserar på mer abstrakta frågor, så finns det också en del punkter av praktisk karaktär som framhålls som bidragande till att barnahussamverkan inte fungerar optimalt. Detta handlar i de allra flesta fall om transporten; att det för många kommuner är långt att åka, vilket medför långa restider och ökad risk för åksjuka barn. I samma härad lyfts parkering fram som en svårighet:

...så kom jag dit med två små barn i bilen, fick cirkla liksom, till slut fick jag ställa mig på sån här trettiominutersparkering, och bara, jag skiter i om jag får böter – jag får lämna den till chefen, jag kan inte åka runt med två små barn och gå en halv kilometer för att komma fram. Jag måste ställa mig någonstans. (Socialtjänst)

Ett annat alternativ som bygger på samma problematik – att barnet har långt att resa till kompetenserna, snarare än kompetenserna samlas runt barnet – är att ha någon form av mobilt team eller förhörsbuss som kunde ta kompetensen till barnet.

Jag kan ju vara fundersam över detta med att man ska forsla barnet och inte forsla sig själv till barnet så att säga. Det är ju frågan om inte det kunde vara bra i många situationer. Om det gick att vara mobil i arbetet med Barnahus, när man har väldigt stort geografiskt område att täcka. (Socialtjänst)

Andra praktiska saker som lyfts fram är:

- ❖ Tekniskt strul i samband med förhör
- ❖ Liten bildskärm och dåligt ljud i medhörningsrummet
- ❖ Stora fåtöljer (för de små barnen) i förhørsrummet
- ❖ Tolktelefon saknas
- ❖ Glasdörr in till verksamheten, vilket kan tänkas äventyra sekretessen
- ❖ Avsaknad av gemensamma anteckningar¹⁴
- ❖ Namn- och verksamhetsskyltar på samrådsmötena (exv. ”Ali, läkare”)
- ❖ Semester- och julledigheter på Barnahus utan vikarie

Sammantaget kan sägas att de punkter som rör utvecklingen i mångt och mycket utgår från tankar om hur situationen kan bli bättre för barnet, vilket måste sägas vara positivt.

¹⁴ Gemensamma anteckningar från samrådet var något man hade initialt, men det gav upphov till så mycket bekymmer att man slutade med detta.

6. Sammanfattande slutsatser och diskussion

Syftet med denna utvärdering var att, med utgångspunkt i medverkande myndigheters uppfattning om och behov av verksamheten, tillhandahålla ett underlag för utveckling av Barnahus Skaraborgs verksamhet. Syftet var också att identifiera möjliga problem och hinder för utvecklingen av arbetet.

I utvärderingen framkommer att många av de ingående verksamheterna är mycket nöjda med hur Barnahus utvecklats under de senaste två åren. Samrådsgruppen uppvisar stor samstämmighet i sina utsagor och socialtjänsternas erfarenheter är relativt samlade positiva. Det finns dock några delar som innebär eller kan komma att innebära svårigheter framöver. Antydningar finns till att ”smekmånaden” är över och det verkar således vara troligt att man nu står inför den mer kritiska fas som identifierats av Anell & Mattisson (2009), där olika syn på mål, syften, organisation och arbetssätt kan komma att tydliggöras. Det som visat sig vara centralt i denna fas är att samtliga ingående verksamheter fortsätter uppleva mer nytta än insats med samverkan och särskilt bör man vara uppmärksam på eventuella sneda vinstfördelningar – alltså verksamheter som upplever sig göra en stor insats, men som inte upplever sig ha samma nytta av barnahusverksamheten. Det som torde vara en fördel för just barnahussamverkan är att de ingående verksamheterna generellt sett är reaktiva verksamheter (Lundgren & Persson, 2003; Anell & Mattisson, 2009), dvs. agerar efter en händelse snarare än förebyggande.

Utvärderingen visar att Barnahus Skaraborg inte når upp till att kunna kallas ”fullvärdigt Barnahus” (Rädda Barnen, 2013), då man har begränsat med verksamhet inom de fyra väggarna. Det är framför allt brottsutredningen som har delar av sin verksamhet i det fysiska Barnahuset tillsammans med delar av samverkansarbetet genom konsultativa och planerande samråd samt sporadiska läkarundersökningar. Inget av skyddsarbetet eller arbetet med barnen och familjernas psykiska hälsa (t.ex. krisstöd) äger rum på Barnahus. Detta är dock inget som nödvändigtvis är problematiskt. Det är inte säkert att det är i linje med barns bästa, då Barnahus Skaraborgs geografiska upptagningsområde är stort. Att resa långt för att ha t.ex. psykologkontakt eller delta i barnavårdsutredningar är inte nödvändigtvis gynnsamt, en situation som identifierats även på andra Barnahus t.ex. Barnahus Gävleborg (Gustafsson, 2011).

6.1. Sammanfattande nulägesrapport

I dagsläget används Barnahus Skaraborg framför allt för samrådsverksamhet och den överlägset vanligaste frågan verkar vara huruvida socialtjänsten ska polisanmäla ett ärende eller ej. Det vanligaste är att detta rör misshandel eller sexuella övergrepp mot barn, medan de andra målgrupperna (hedersrelaterade ärenden, unga förövare och barn som bevittnat våld) är mycket mer ovanliga och vissa socialtjänster är inte ens medvetna om att dessa målgrupper faller inom ramen för Barnahusets verksamhet. I de allra flesta fall, särskilt när det gäller barn som bevittnat våld, menar man att man använder sig av egen ”kompetens i huset”, t.ex. Trappan-behandlare och man ser inte riktigt på vilket sätt Barnahus Skaraborg kan bidra i dessa fall.

Som jag nyss poängterade är frågan om polisanmälan mycket central i samråden på Barnahus. Det finns således indikationer på att Barnahus Skaraborg, liksom väldigt många andra Barnahus, har tyngdpunkten på den juridiska processen. Såväl samordnarna som många av de andra ingående verksamheterna påpekar att samtliga aspekter beaktas i samrådet, men det är lite mer otydligt huruvida samverkansarbetet i sin helhet faktiskt fokuserar alla de fyra processerna (psykisk och fysisk hälsa, skydd samt brottsprocessen), där särskilt psykiska och fysisk hälsa riskerar att falla ifrån. Detta kan delvis förklaras med att brottsprocessen och skyddsprocessen är de som inleder ärendet och de sammanfaller också mycket påtagligt i tid, vilket medför att samplaneringen blir mycket central. Denna samplanering verkar på det stora hela fungera bra, men när man behöver ändra i planeringen påtalas kommunikationsbrister mellan framför allt åklagare/polis och aktuell socialtjänst. Vidare uttalar många socialtjänster oro för de konsekvenser en, ibland utdragen, väntan på barnförhör

kan få för relationen till föräldrar och barn. Förhören med barn under 18 år hålls mestadels på Barnahus, men det framkommer också att en inte oväsentlig del av barnförhören fortfarande genomförs på polisstationer, vilket måste sägas vara anmärkningsvärt.

I intervjuerna framkommer också ett antal praktiska utvecklingsmöjligheter som kan återfinnas under resultatdelen, men som sammantaget handlar mycket om parkering, transporter, samråd via länk och ett forum för att inkludera socialtjänsten i det operativa utvecklingsarbetet.

6.2. Identifierade förtjänster och styrkor

Stora delar av ett lyckat samverkansarbete grundas i de styrkor som kan återfinnas inom området för samverkan, som till exempel motivation till samverkan och förtroende för de som ingår i samverkansarbetet (Jakobsson & Lundgren, 2013; Anell & Mattisson, 2009), samt att de som ingår i teamet uppfattar sig ha nytta av den samverkan som äger rum (Jakobsson & Lundgren, 2013). Avseende motivationen framstår det som tydligt att samtliga personer som intervjuats hittar den hos de barn som, om inte arbetet fungerar optimalt, riskerar att fara mycket illa. Detta är inte något som nödvändigtvis sägs rakt ut, men engagemang för såväl utvärderingen, deltagandet i intervjun samt det dagliga arbetet är genomgående mycket stort och prioriteras högt. Engagemang och stolthet över Barnhusets tillblivelse och möjligheter är också genomgående i samtliga intervjuer, vilket torde vara mycket viktigt för ett lyckat samverkansarbete.

Många lyfter fram nyttan med Barnahus – en kompetenshöjning, i viss mån tidseffektivisering då framför allt socialtjänsterna slipper sitta och ringa runt till personer som kan vara svåra att nå. Många av de ingående verksamheterna lyfter fram hur mycket enklare samarbetet har blivit efter Barnhusets tillblivelse. Det finns en gemensam arena och ett givet sammanhang. Dessutom verkar Barnhuset ha medfört att kontakter tas även i andra sammanhang med personer som man träffat t.ex. på samråd eller i samband med förhör.

Inte heller förtroendefrågan verkar innebära några större bekymmer, utan i stort sett samtliga uppger sig ha stort förtroende för de personer som återfinns i samrådsteamet på Barnahus. Enstaka anekdoter om enskilda personers brister i agerande föreligger, men inget som i grunden verkar ha rubbat tilliten till att andra gör sitt jobb på ett bra sätt. Det som här bör kommenteras är Jakobsson & Lundgrens (2013) observation om att systemfel inom samverkan tenderar att förklaras på individnivå, som just enskilda händelser, istället för att betrakta dem som mönster som har sin grund annorstädes. Det torde således vara av vikt att samordnare eller annan ansvarig noterar denna typ av anekdotiska brister även framledes för att kunna identifiera sådana mönster i tid.

Den del av tidigare identifierade framgångsfaktorer som i dagsläget verkar vara mest bräcklig hos just Barnahus Skaraborg, är kunskapen om respektive verksamhets förutsättningar och syften (samsyn) samt roller och ansvarsfördelning avseende vissa moment i barnhusarbetet (struktur) (Myndigheten för skolutveckling et al., 2007). Se ytterligare om detta under nedanstående rubrik.

6.3. Otydligheter i samverkansarbetet

En av de grundläggande strukturer som lyfts fram som centrala för ett lyckat samverkansarbete är att uppdraget är tydligt för utförarna (Lundgren & Persson, 2003; Anell & Mattisson, 2009). Här finns ett flertal indikationer i utvärderingen på otydlighet som skulle kunna skapa ett flertal eventuella svårigheter. Initialt blir det tydligt att det barnhuskonceptet inte är självklart och gränserna för arbetet är vaga. Beskrivningar indikerar att vissa verksamheter betraktar Barnahus som ”kontakter med den fysiska byggnaden”, dvs. primärt samråd och barnförhör. Andra likställer Barnahus Skaraborg med samordnarna, vilket innebär att samråd, konsultationer per telefon och annan kontakt (t.ex. informationsträffar med samordnarna) inkluderas. Slutligen finns det andra som menar att Barnahus är liktydigt med brottmålsprocessen. Om dessa observationer är korrekta kan det innebära att vissa kritiska punkter kan uppstå när det gäller att bevaka barnets intressen inom alla de fyra processer som den nationella kvalitetsgranskningen tydliggjort. Den som just nu är mest synliggjord i

diskussionerna är vad som händer med barnet efter barnförhör, särskilt i de fall där barnet ska återbördas till familjen och förövaren inte sitter häktad. Det finns dock fler punkter som kan sammanfattas i termen "upphörande av brottsprocess". Oaktat när denna process avslutas, (eller om den aldrig påbörjas) finns en risk att fokus på barnet och barnets och familjens eventuella behov av stöd från socialtjänst, polis, läkare och psykolog faller bort. I några av intervjuerna med de olika verksamheterna anses en oro för dessa barn.

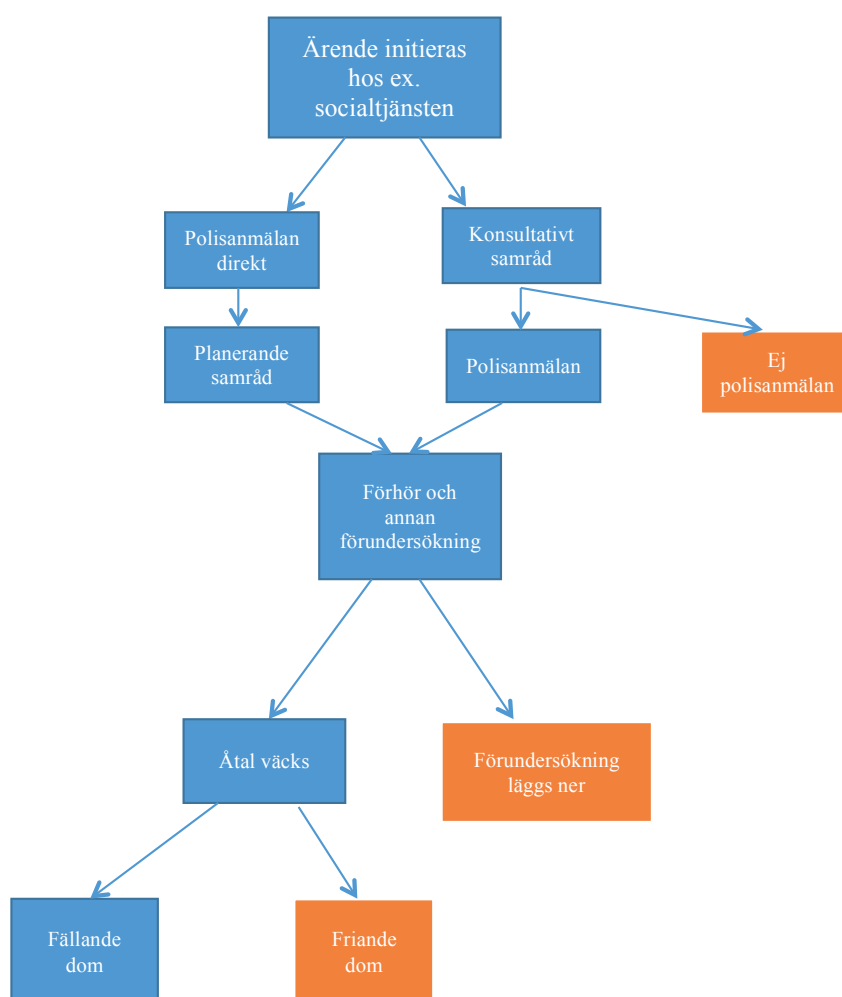
R3: Primärt kanske ett läkarbesök inte behövdes men, efteråt sen kan det vara jätteviktigt och då är det ingen som tänker på det längre..

R1: När det kanske inte behövs för brottsmisstanken eller så där, men där barnet kanske har varit i det här kanske det verkligen behövs.

R2: Jag tror att det finns många ärenden där socialtjänsten avslutar ärendet för att polisutredningen har inte lett till något och sen har de inget, för de är ändå i de allra flesta fall, frivilligt för föräldrar att samarbeta och att de då inte fortsätter med ärendet, men sen har barnet kvar sina besvär.

R3: Ja, och sina upplevelser av vad som än har varit. (Samrådsdeltagare)

Dessa kritiska punkter handlar således framför allt om när ingen av ovanstående gjorda "barnahusbetraktelser" är aktuella och synliggörs i de röda rutorna i processfiguren nedan.



Figur 1. Ärendeprocessen. Kritiska moment i rött.

Denna osäkerhet kan komma att medföra flera svårigheter särskilt med avseende på vilka frågor som bör avhandlas inom ramen för barnhussamverkan. Extra sårbart blir systemet när det inte blir någon polisanmälan eller om förundersökning/åtal läggs ner (som synes i figuren på föregående sida). Det är möjligt att det i dessa situationer finns en risk att barn som (eventuellt) utsatts för brott (som inte kan bevisas) blir utan framför allt medicinskt och psykologiskt stöd (jmf. provision enl. Barnkonventionen).

Otydligheterna kring vad Barnahus faktiskt är tycks i viss mån kunna härledas till att de olika verksamheterna haft olika mycket kontakt med Barnahus och därmed har de också kommit olika långt i förståelsen kring vad Barnahus är och kan vara. Detta innebär således också att information kring detta fortsätter vara grundläggande i det framtida arbetet, särskilt i mötet med nyanställda inom samtliga verksamheter genom t.ex. studiebesök på Barnahus, informationsmöten etc.

Ytterligare otydlighet som identifierats som problematiskt i samverkansarbete är otydligheter kring ansvarsfördelning och uppdrag (Lundgren & Persson, 2003; Anell & Mattisson, 2009). Här har Barnahus Skaraborg ett särskilt område som man arbetat med framför allt under senare delen av 2014, men som tidigare varit mycket otydligt och det är krisstödet. Under utvärderingsperioden var just krisstödet något som lyftes fram i stort sett i samtliga intervjuer. Det rörde oklarhet kring vem som skulle ansvara för krisstöd (socialtjänst eller BUP) och vidare även kring innehåll i krisstöd. Detta är något som också verkar skifta mellan olika Barnahus runt om i landet, där Barnahus Västmanland t.ex. har placerat större delen av krisstödet hos BUP (Holmsten, 2009), medan t.ex. Barnahus Huddinge/Botkyrka har familjebehandlare från socialtjänsten som oftast står för krisstödet. Centralt i fortsatta diskussioner kring krisstödet är att ha i åtanke den situation som särskilt mindre socialtjänster lyfter fram – att det riskerar att bli samma personer som ska utreda familjen och samtidigt ska fungera stödjande i det akuta skedet i samband med t.ex. polisanmälan och förhör. Detta torde vara en olycklig kombination, då det kan vara svårt framför allt för brottsmisstänkta föräldrar att känna det förtroende för socialtjänstens personal som krävs för att krisstödet ska fungera optimalt. Detta är något som också identifierats t.ex. hos Barnahus Värmland (Karlstads kommun, 2013).

Ytterligare en otydlighet är den särskilda företrädarens roll. En central person i brottsprocessen som i nuläget inte är inkluderad i någon av Barnahusets mötesforum (även om försök till detta har gjorts) och många, framför allt socialtjänster har en mycket oklar bild av den särskilda företrädarens roll och ansvar.

Som Myndigheten för skolutveckling et al. (2007) påtalar är kunskap om och förståelse för varandras förutsättningar, syften och roller en central del för att samverkan ska fungera optimalt. Samtidigt skriver Lundgren och Persson, (2003) samt Anell och Mattisson (2009) att revirtänkande kan skada samverkan. Båda dessa svårigheter är något som identifierats i föreliggande utvärdering. Många intervjuade lyfter fram hur viktigt det är att respektera varandras roller och arbetsområden. Detta är givetvis centralt, men vissa uttalanden indikerar att detta i enstaka fall snarare handlar om att inte stötta varandra i ett gemensamt uppdrag (barnets bästa), utan att var och en, i alla sammanhang, ska göra sina egna arbetsuppgifter. Detta kan till exempel handla om skjuts till och från barnförhör, bedömning av barnets psykiska hälsa samt vilka frågor som kan ställas i ett barnförhör. Effektiviseringen som kan gynna såväl barnet som de ingående verksamheterna kan här utebli till förmån för vad som ingår i den egna yrkesrollen.

Den andra dimensionen som Myndigheten för skolutveckling et al. (2007) markerar som viktig – kunskap och förståelse om varandra – är desto tydligare i utvärderingen. Här menar många verksamheter att man kan alldeles för lite om de förutsättningar som andra arbetar under och denna typ av informationsutbyte efterfrågas.

6.4. Inte ett samrådsmöte utan en process med det specifika barnet i fokus

Vad som blir uppenbart i mötet med Barnahus, och vad som också är tydligt för samtliga ingående verksamheter, är att det handlar om en lång process för barnet. Det kan bli såväl en lång brottsutredning, en lång barnavårdsutredning samt en lång process av återhämtning inom olika delar av hälso- och sjukvårdens försorg. Detta innebär att även samverkan behöver ses som en process som tar sin utgångspunkt i det individuella barnets (och familjens) situation.

Under utvärderingsprocessen har det också blivit tydligt att de barn som kommer till Barnahus har mycket olika behov. Allt ifrån relativt välfungerande familjer där barnet blivit utsatt för något brottsligt, om än inte allvarligt från någon utomstående, till familjer med omfattande och långvariga problem där grova brott begåtts av en vårdnadshavare mot barnet under mycket lång tid. Dessa skilda situationer innebär givetvis att barnen är i behov av *olika* typer av stöd. Analogt med den insatskedja som identifierats i arbetet med barn som bevittnat våld (Broberg et al. 2011) kan man diskutera en insatskedja för barn som misstänks blivit utsatta för brott.

Det första steget i insatskedjan (Broberg et al., 2011) är identifikation och giltiggörande (jfr Leira, 1990), dvs. att låta barnet berätta sin historia och synliggöra barnet. Detta torde vara aktuellt för samtliga barn som på något sätt blir aktualiserade på Barnahus. I de fall polisanmälan inte blir aktuell behöver socialtjänst och den som hyst oro för barnet (t.ex. skolan) samarbeta kring hur detta steg ska tillgodoseas. I de fall förhör med barnet blir aktuellt är det troligt att ansvaret istället delas med polisen. Om polisanmälan, förundersökning eller åtal sedan läggs ner utan ytterligare åtgärd tillkommer ytterligare en nivå av synliggörande. Detta handlar om att informera barnet om situationen och tydliggöra att det inte är barnets fel att brottsprocessen avslutas och att detta inte heller innebär att barnets upplevelse är osann.

Steg nummer två i en tänkt insatskedja är att säkerställa skydd från ytterligare utsatthet. Detta faller primärt inom ramen för socialtjänstens arbete, men även polismyndigheten kan vara en del i arbetet. Vidare bör man här också fokusera det specifika barnet och dess utsatthet. Det kan finnas skäl att resonera kring hur utsatthet definieras i den aktuella situationen, ty även om det rent juridiskt inte längre är fråga om något brottsligt, kan situationen i sin helhet innebära fortsatt risk för t.ex. psykisk ohälsa.

Den tredje nivån innebär stödinsatser på olika nivåer beroende på barnets och familjens behov. Krisstöd, samtalsstöd och mer specifika barnpsykiatriska insatser kan vara aktuella beroende på brottets art och barnets situation i övrigt. Ansvaret för själva stödet torde i de svårare fallen (förmodligen en minoritet) landa på BUP, medan enklare stöd kan komma att tillhandahållas av socialtjänst eller primärvård/skola. En viktig fråga att hantera här är dock vem som har ansvaret för att göra bedömningen av barnets och familjens behov.

Liksom i den ursprungliga versionen av denna insatskedja (Broberg et al, 2011) betonas härmed differentiering mellan olika barn och familjer som inte nödvändigtvis hänger samman med brottets allvarlighetsgrad utan andra faktorer kan också vara centrala. T.ex. lyfter barnförhållningarna i denna utvärdering de barn och familjer där förövaren finns inom familjen, men brottet inte är av tillräckligt allvarlig art för varken fängelsestraff eller omhändertagande av barnet av socialtjänsten. Här kommer alltså förövare och barnet med stor sannolikhet fortsätta leva tillsammans, vilket kan komma att ställa särskilt stora krav på stöd, för att t.ex. förändra beteenden och relationer inom familjen samt att återupprätta brutna förtroenden.

Barnahus kan i den här insatskedjan fungera som dels en definierande del – vilket behov har just det här aktuella barnet? Men också som arena för planering och uppföljning. Hur ska vi lägga upp arbetet för att tillgodose det här barnets behov? Behöver vi inkludera fler verksamheter (t.ex. skola, habilitering etc.)? Och i efterhand – fick det här barnet och den här familjen vad de behövde för att minimera konsekvenserna av det som skett?

6.5. Framtiden på Barnahus Skaraborg

Det tillhör någon form av grund för utvärderingar att komma med ett samlat och värderande omdöme om den verksamhet som utvärderats. För Barnahus Skaraborgs del är detta inte helt enkelt. Många dimensioner av Barnahusets arbete är i framkant och drivs med stort engagemang, kompetens och stolthet (t.ex. de planerande samråden), medan andra delar precis har börjat ta form (t.ex. krisstödet) och ytterligare andra är fortfarande oprövade förslag (t.ex. samråd via länk). De anställda samordnarna på Barnahus hyllas näst intill samstämmigt, och det med rätta. Det verkar också finnas ett starkt ledningsstöd för verksamheten, både på tjänstemannanivå och på politisk nivå, vilket gynnar möjligheterna att bedriva god verksamhet. Det sammanfattande omdömet blir således både ris och ros och utvecklingsrekommendationerna syftar primärt till att stödja de delar där brister i dagsläget identifierats. Barnahus Skaraborg föreslås därför framöver att arbeta med:

- En diskussion om gränserna för Barnahus – vilka frågor kan avhandlas där – och ge grundläggande information till socialtjänster och andra ingående verksamheter barnahuskonceptet.
- Tydliggörande av rutiner för hur barnets bästa kan säkerställas när brottsutredningen blir nedlagd, alternativt polisanmälan inte görs.
- De rutiner för hämtning, lämning och krisstöd i samband med förhör som har påbörjats. Rekommendationen är att uppföljning och utvärdering av dessa rutiner görs.
- Att samtliga förhör med barn ska hållas på Barnahus.
- Förutsättningar för att ha fler läkarundersökningar på Barnahus och även utöka samordningen kring dessa.
- Att utreda huruvida det är möjligt att ha en psykolog anställd på del- eller heltid på Barnahus Skaraborg som kan fungera som stöd till socialtjänsterna avseende krisstöd och även göra enklare bedömningar av barnens behov av psykologiskt stöd i samband med förhör.
- Att inkludera socialtjänsten i det operativa utvecklingsarbetet.
- Att tydliggöra hur Barnahus kan vara till hjälp för de målgrupper som i dagsläget sällan kommer till Barnahus, t.ex. barn som bevittnat våld, och i de fall det är rimligt föra en diskussion med andra aktörer (t.ex. Utväg Skaraborg) om ansvarsfördelning kring dessa grupper.
- Fortsatt utveckling av Barnahus som kompetenscentrum, med särskilt fokus på samverkanskunskap, som t.ex. förståelse för de olika verksamheternas roller och begränsningar.
- Fortsatt utveckling av former för samverkan som begränsar konsekvenserna av det geografiska avståndet, t.ex. samråd via länk.

Sammanfattningsvis kan sägas att Barnahus Skaraborg hunnit långt sedan starten och ett stort engagemang och driv finns i hela regionen för verksamhetens utveckling. Man står just nu inför ganska stora utmaningar i att behålla detta engagemang och framför allt återfå fullt förtroende från samtliga ingående socialtjänster. Tydliggörande av Barnahusets roll och gränser samt samtliga ingående verksamheters ansvarsområden torde vara av högsta prioritet, så att inga barn blir utan det stöd och den hjälp som de är i behov av. Min förhoppning är att denna utvärdering kan vara ett bidrag i detta arbete.

7. Referenser

- Anell, A. & Mattisson, O. (2009). Samverkan i kommuner och landsting – en kunskapsöversikt. Lund: Studentlitteratur.
- Broberg, A., Almqvist, K., Almqvist, L., Axberg, U., Cater, Å. K., Eriksson, M., Forssell, A. M., Grip, K., Iversen, C., Sharifi, U. (2011). *Stöd till barn som bevittnat våld mot mamma. Resultat från en nationell utvärdering*. Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Danermark, B. (2004). Samverkan – en fråga om makt. Örebro: Författaren.
- Danermark, B. Englund, U. & Germundsson, P. (2010). Skolans arbete med utsatta barn – ett samverkansperspektiv. I SOU 2010:95 *Se, tolka och agera – allas rätt till en likvärdig utbildning. Slutbetänkande av utredningen om utsatta barn i skolan* (s. 393-473). Stockholm: Fritzes
- Eriksson, M. & Näsman, E. (2009). Utsatta barn i familjerättsprocesser: utredares bemötanden och barns strategier. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1: 20-37
- Forss, K. (2007). *Utvärdering som hantverk. Bortom mallar och manualer*. Lund: Studentlitteratur
- FN:s barnkonvention (UNCRC) (1989). *The United Nations Convention on the Rights of the Child*. Hämtad: http://www.unicef.org.uk/Documents/Publication-pdfs/UNCRC_PRESS200910web.pdf
- Gustafsson, K. (2011). *Utvärdering av Barnahus Gävleborg*. Slutrapport. FoU-rapport 2011:4. FoU Välfärd. Region Gävleborg.
- Holmsten, S. (2009). *Barnahus Västmanland*. Omfattning, inriktning, sammanhang. Rapport 2009:4. Författaren och Västmanlands kommuner och landsting.
- Jakobsson, I. & Lundgren, M. (2013). *Samverkan kring barn och unga i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Natur och Kultur
- Johansson, S. (2011). *Rätt, makt och institutionell förändring. En kritisk analys av myndigheters samverkan i Barnahus*. Rättssociologiska institutionen, Lunds universitet
- Jonsson, P. (2011). *Utvärdering av Barnahus i Örebro län*. Karlskoga: Karlskoga kommun, socialförvaltningen
- Ju 2005/1181/KRIM Regeringsbeslut
- Kaldal, A. (2010). *Parallella processer: en rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*. Stockholm: Jure förlag
- Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J. & Diesen, E. (2010). *Barnahusutredningen*. Stockholm: Jure förlag
- Karlsson, P. (u.å.). Utvärdering av verksamheterna inom Centrum mot våld i Umeå.
- Karlstads kommun (2013). Projektplan – Utveckla krisstöd på Barnahus Värmland. Karlstad: Karlstads kommun
- Leira, H. K. (1990). Fra tabuisert trauma til anerkjennelse og erkjennelse. Del I: Om arbeid med barn som har erfart vold i familien. Del II: En modell for intervensjon med barn og unge som har erfart vold i familien. *Tidskrift for Norsk Psykologforening*, 27:16-22 and 99-105.
- Leviner, P. (2011). Rättsliga dilemman i socialtjänstens barnskyddsarbete. Stockholm: Jure förlag
- Lundgren, M. & Persson, B. (2003). Barn och unga i riskzonen: samverkan och förebyggande arbete. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

- Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen & Socialstyrelsen (2007).
Strategi för samverkan: kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa.
Stockholm: Socialstyrelsen
- Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen & Åklagarmyndigheten (2008).
Barnahus – försöksverksamhet med samverkan under gemensamt tak vid misstanke om
brott mot barn. Stockholm:
- Roaf, C. (2002). *Co-ordinating services for included children*.
Buckingham: Open University Press
- Rädda Barnen (2013). *Inuti ett Barnahus. En kvalitetsgranskning av 23 svenska
verksamheter*. Stockholm: Rädda Barnen
- SCB (2013). *Befolkningsstatistik*, hämtad 2014-06-28 http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Helarsstatistik---Kommun-lan-och-riket/370301/
- SFS 1999: 997 (1999). Lag om särskild företrädare för barn.
Hämtad: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1999997-om-sarskild-for_sfs-1999-997/.
- Skövde kommun (2013). *Verksamhetsberättelse Barnahus Skaraborg*. Skövde kommun:
Socialförvaltningen
- Svensson, L. & Sjöberg, K. (2009). Utvärdering som stöd för hållbar utveckling. I Svensson,
L. Brulin, G., Jansson, S. & Sjöberg, K. (red.) *Lärande utvärdering genom följeforskning*.
Lund: Studentlitteratur
- Stefansson, K., Gundersen, T. & Bakketeig, E. (2012). *Barnehusevalueringen 2012.
Delrapport 2. En undersøkelse blant barn og pårørende, jurister og politifolk, samt
ledere og ansatte*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA
Rapport 9/2012
- Uhr, C. (2011). Samverkansbegreppet. I N-O Nilsson (red.) *Samverkan – för säkerhets skull!*
s. 11–30. Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
- Vedung, E. (2009). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
Hämtad 2013-02-12. <http://www.vr.se/download/18.3a36c20d133af0c12958000491>
- Wibeck, V. (2010). Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersöknings-
metod. Lund: Studentlitteratur.